

Tudományos és Műszaki Tájékoztatás

Könyvtár- és információtudományi
szakfolyóirat

62. évfolyam
HU ISSN 0041-3917

2015/11–12

Tartalom

Ajánló

FONYÓ Istvánné: **Az ELTE BTK KITI újdonságai**

Cikkek

KISZL Péter: **Újratervezés a könyvtárosképzésben**..... 399

SEBESTYÉN György: **Az információtudomány főbb trendjei az ezredforduló után** 415

FODOR János: **Kollaboratív tartalomfejlesztési projektek az ELTE BTK Könyvtár- és
Információtudományi Intézetében**429

Beszámolók • Szemlék • Referátumok

Bástyák a végeken. Dani Erzsébet: Székelyföldi intézményi sors (Ism.: Sári Mihály) 442

**Kosáry Domokos igazgatóként. Koosné Török Erzsébet–Kissné Bognár Krisztina: Kosáry Domokos,
az Agrártudományi Egyetem tudományszervező könyvtárigazgatója**
(Ism.: Koosné Török Erzsébet, Kissné Bognár Krisztina) 444

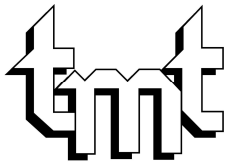
ZIMMER, Michael: **A Kongresszusi Könyvtár Twitter archívuma** (Ref.: Drótos László)..... 445

EINASTO, Olga: **Változó könyvtári kommunikáció Gutenbergtől Zuckerbergig** (Ref.: Nemes László)..... 447

Hírek

Magyar címerek adatbázisa • Itt az online nemzeti helynévtár • Európai felhőkezdemenyezés jön • Könyvtár- és információtudomány a porondon: MACIVA – KITI együttműködés • Újabb egyezményt akarnak az USA-val az EU vezetői • Elsősorban a Facebooké az internet

(Összeállította: Berke Barnabásné és Fonyó Istvánné)..... 452

Scientific and Technical Information

Hungarian journal of library and information science

Vol. 62 • 2015/11–12

Summaries

KISZL, P.: Re-planning library education 399

The Government adopted in December 2014 a new development concept for higher education, laying down the relevant strategic goals till 2030. As a first step of its implementation, the structure of specializations was transformed in June 2015. Following the introduction of the Hungarian Qualifications Framework, under the leadership of the Ministry of Human Resources Development (EMMI), in co-operation with the Hungarian Rectors' Conference, the review process of training and outcome requirements started in July 2015. In March 2015 a new advocacy organization, the Board of Library and Information Science Training Institutions was set up. Its members formed a working committee for consultation on the future of LIS education at the BA and MA levels, on the criteria influencing the training and outcome requirements as the framework of LIS education, as well as other tasks waiting to be solved.

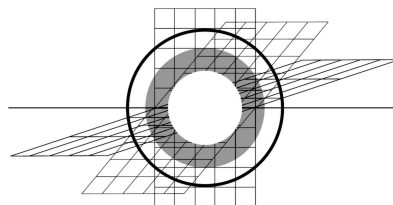
SEBESTYÉN, G.: The most important trends of information science in the 21st century 414

A limited number of the most prominent authors, books, reviews, organizations, universities and companies were examined with the aim of finding out how they define information science in the 21st century and what are the dominant trends and tendencies in their conceptions. It was found that the most important tendency consist in the growth of research in information retrieval intertwined with

intercultural communication studies at a globalized level. The more and more overwhelming deluge of data and their stunningly increasing role seem to have resulted in a new paradigm in which data are considered far more important than either information or knowledge. Electronic and social media as well as open access also came more than earlier in the focus of interest. With regard to the applications of information science, the absolute priority of business information services closely connected with research and development information systems must be emphasized. The educational and research activities of Eötvös Loránd University's Library and Information Science Institute are in full conformity with the highest standards of the most state-of-the-art trends of contemporary information science research.

Fodor, J.: Collaborative content development projects at the Eötvös Loránd University Institute of Library and Information Science429

Information systems serving research have been fundamentally transformed over the past decade. It is therefore inevitable that students take part in practical training and in simulation model projects preparing them for tasks at their workplaces. In this study, the content development workshop successfully introduced in library education at ELTE is analyzed.

Újratervezés a könyvtárosképzésben

A Kormány 2014 decemberében fogadta el a felsőfokú képzés stratégiai céljait 2030-ig rögzítő, „Fokozatváltás a felsőoktatásban” című fejlesztési koncepciót, melynek első lépéseként 2015 júniusára befejeződött a szakstruktúra átalakítása. A Magyar Képesítési Keretrendszer (MKKR) bevezetése nyomán az Emberi Erőforrások Minisztériuma (EMMI) irányításával, a Magyar Rektori Konferencia (MRK) közreműködésével 2015 júliusában elkezdődtek a képzési és kimeneti követelmények (KKK) felülvizsgálati folyamatai. A 2015 márciusában, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán (ELTE BTK) megalakult Könyvtár- és Információtudományi Képzések Kollégiuma (KIKK) tagjaiból álló munkabizottságban folyó, az informatikus könyvtáros alapszakot és a könyvtártudomány mesterszakot érintő szakmai egyeztetésekről, a képzés jövőbeli kereteit meghatározó KKK-k kialakítását befolyásoló kritériumokról, illetve a megoldásra váró további feladatokról szólunk tanulmányunkban.

Bolognától Brüsszelig – európai felsőoktatási törekvések

Az *Európai Unió* kiemelt reformfolyamataként a *Sorbonne Nyilatkozattal* (Sorbonne Declaration, 1998),¹ majd a *Bologna Nyilatkozattal* (Bologna Declaration, 1999)² kezdődött meg az *Európai Felsőoktatási Térség* (EFT; European Higher Education Area, EHEA) kialakítása,³ illetve az azt követő fejlesztését célzó kormányközi – kezdetben 29, mára 47 oktatási miniszter által aláírt – önkéntes politikai kötelezettségvállaláson alapuló, legkiterjedtebb európai felsőoktatási együttműködés (1. ábra).⁴

Keszei Ernő, a *Nemzeti Bologna Bizottság* elnöke, az *Eötvös Loránd Tudományegyetem Természettudományi Karának* professzora, Magyarország képviselője a *Bologna Follow Group* (BFUG) szervezetében⁵ az alábbiak szerint közvetítette a *Magyar Rektori Konferencia* (MRK) vezetése felé⁶ a 2015. május 14-15. között, a jereváni miniszteri találkozón, a „*Yerevan Communiqué*” című dokumentumban⁷ kijelölt, a magyar felsőoktatási rendszert érintő legfrissebb irányokat.

Prioritások:

- Az oktatás és a tanulás minőségének javítása: hallgatóközpontúság, gyakorlatiasság.
- Az egész életen át tartó diplomás foglalkoztatás elősegítése: általános ismeretek oktatása mellett az alkalmazási készségek fejlesztése.

- A felsőoktatási rendszer nyitottságának fokozása: minden társadalmi réteg bevonásával a széles körű igények kielégítése.
- A szerkezeti változások teljes bevezetése: képesítési keretrendszer, kreditrendszer, minőségbiztosítás egységesítése, rendszerszerű mobilitás, közös képzési programok.

Kötelezettségvállalások:

- A rövid ciklusú képzések elismerése, végzettségek képesítési keretrendszerben történő megjelenítése.
- Az alapdiplomával rendelkezők foglalkoztatása a közszférában, egyúttal minden szintű oklevéllel rendelkező szakember munkába állásának előmozdítása.
- Diplomás karrierkövetés kiterjesztése.
- A külföldi diplomák elismerésének egyszerűsítése (visszamenőleg is), továbbá az EFT keretében szerzett oklevelek automatikus elismertetése.
- Az oktatói és adminisztrátori mobilitás növelése.
- Az ösztöndíjak kiszélesítése.
- Az EFT szociális irányelveinek megfelelően a hátrányos helyzetűek felsőoktatási részvételének elősegítése.
- Akkreditációs eljárás lefolytatása bármely, az *European Quality Assurance Register for Higher Education* (EQAR)⁸ égisze alá tartozó ügynökség által.

Mobility of students and teachers	Mobility of students, researchers and administrative staff	Social dimension of mobility	Portability of loans and grants improvement of mobility data	Attention to visa and work permits	Challenges of visa and work permits, pension systems and recognition	Benchmark of 20% by 2020 for student mobility	Explore ways to achieve automatic recognition of academic qualifications
A common two-cycle degree system	Easily readable and comparable degrees	Fair recognition Development of recognised Joint degrees	Inclusion of doctoral level as third cycle	QF-EHEA adopted National Qualifications Frameworks launched	National Qualifications Frameworks by 2010	National Qualifications Frameworks by 2012	New roadmaps for countries that have not established a national qualifications framework
Use of credits	A system of credits (ECTS)	Social dimension	Equal access	Reinforcement of the social dimension	Commitment to produce national action plans with effective monitoring	National targets for the social dimension to be measured by 2020	Strengthen policies of widening access and raising completion rates
		Lifelong learning (LLL)	Alignment of national LLL policies Recognition of Prior Learning (RPL)	Flexible learning paths in higher education	Role of higher education in LLL Partnerships to improve employability	LLL as a public responsibility requiring strong partnerships call to work on employability	Enhance employability, lifelong learning and entrepreneurial skills through improved cooperation with employers
		ECTS and Diploma Supplement (DS)	ECTS for credit accumulation		Need for coherent use to tools and recognition practices	Continuing implementation of Bologna tools	Ensure that Bologna tools are based on learning outcomes
	European cooperation in quality assurance	Cooperation between quality assurance and recognition professionals	Quality assurance at institutional, national and European level	European Standards and Guidelines for quality assurance adopted	Creation of the European Quality Assurance Register (EQAR)	Quality as an overarching focus for EHEA	Allow EQAR registered agencies to perform their activities across the EHEA
Europe of Knowledge	European dimensions in higher education	Attractiveness of the European Higher Education Area	Links between higher education and research areas	International cooperation on the basis of values and sustainable development	Strategy to improve the global dimension of the Bologna process adopted	Enhance global policy dialogue through Bologna Policy Fora	Evaluate implementation of 2007 global dimension strategy with aim to provide guidelines for further developments
1998 Sorbonne Declaration	1999 Bologna Declaration	2001 Prague Communiqué	2003 Berlin Communiqué	2005 Bergen Communiqué	2007 London Communiqué	2009 Leuven/Louvain-la-Neuve Communiqué	2012 Bucharest Communiqué

1. ábra A Bologna folyamat eredményeinek áttekintése (1998–2012)

Forrás: The European Higher Education Area in 2015: Bologna Process Implementation Report. European Commission/EACEA/Eurydice. Luxembourg: Publications Office of the European Union. 2015. 25. p. http://bologna-yerevan2015.ehea.info/files/2015%20Implementation%20report_20.05.2015.pdf

Az Európai Unió tagállamai közötti felsőoktatási kompatibilitás kialakításának első lépéseként, az ún. osztatlan („régí” főiskolai és egyetemi) típusúról az ún. osztott, azaz Bologna (BA – bachelor – alapképzés; MA – master – mesterképzés; PhD – doctor – doktori képzés) szerkezetű oktatásra történő, 2006-tól bevezetett áttérés⁹ után is folyamatosan, így a 2010–2014-es kormányzati ciklusban is zajlott a magyarországi felsőoktatás rendszerének újragondolása.¹⁰

A 2008. április 23-án jóváhagyott *Európai Képesítési Keretrendszer* (EKKR; European Qualifications Framework, EQF)¹¹ „olyan közös európai referen-

*cia-keretrendszer, amely összekapcsolja egymással a különböző országok képesítési rendszereit, és olyan fordítási eszközként működik, amely kölcsönösen könnyebben olvashatóvá és érthetővé teszi az Európa különböző országaiban és oktatási, képzési rendszereiben megszerezhető képesítéseket. Két fő célja van: a polgárok országok közötti mobilitásának segítése, valamint az egész életen át tartó tanuláruk megkönnyítése.*¹² Az Európai Tanács és Parlament ajánlásának megfelelően a Magyar Kormány már a 2008. június 6-i ülésén döntött a hazai csatlakozásról,¹³ majd igen hosszasan előkészítés után,¹⁴ 2015 februárjában, Brüsszelben elfogadták az EKKR-hez igazodó

Magyar Képesítési Keretrendszert (MKKR; Hungarian Qualifications Framework, HuQF).¹⁵

A képesítési keretrendszerek áttekintéséhez az Európai Bizottság *PLOTEUS* (korábban: Portal on Learning Opportunities Throughout the European Space, jelenleg: Learning Opportunities and Qualifications in Europe) portálja¹⁶ ajánlható, mely a következő angol nyelvű egységekből épül fel:

- *Learning Opportunities*
Tanulási lehetőségek az EU országokban (téma-kör, szint, ország)
- *Qualifications*
Képesítések (EQF és NQFs – National Qualifications Frameworks)
 - képzési szintek – tudás, képesség, attitűd kimeneti kompetenciákkal (deskriptorokkal) jellemezve (2. ábra),

- a nemzeti képesítési keretrendszerek összehasonlítása – egyelőre 14 ország esetében használható szolgáltatás (3. ábra),
- az EQF működésének bemutatása (kérdések-válaszok),
- jelentések és egyéb hivatalos dokumentumok.
- *Guidance Services*
Nemzeti tájékoztatási szolgáltatások
- *Moving to a country to study*
Tanulás külföldön (praktikus információk)
- *Exchange Programmes & Erasmus+ and other Grants*
Csereprogramok, Erasmus+ és más ösztöndíjak
- *Recognition of Diplomas & Qualifications*
Diplomák és képesítések elismertetése, honosítása.

The screenshot shows the website interface for 'Learning Opportunities and Qualifications in Europe'. At the top, there is a search bar and navigation links. The main heading is 'Descriptors defining levels in the European Qualifications Framework (EQF)'. Below this, a paragraph explains that each of the 8 levels is defined by a set of descriptors indicating the learning outcomes relevant to qualifications at that level. A table follows, detailing the descriptors for EQF Levels 1, 2, and 3 across three categories: Knowledge, Skills, and Competence.

EQF Level	Knowledge	Skills	Competence
	In the context of EQF, knowledge is described as <i>theoretical and/or factual</i> .	In the context of EQF, skills are described as <i>cognitive (involving the use of logical, intuitive and creative thinking), and practical (involving manual dexterity and the use of methods, materials, tools and instruments)</i>	In the context of EQF, competence is described in terms of <i>responsibility and autonomy</i> .
Level 1	Basic general knowledge	Basic skills required to carry out simple tasks	Work or study under direct supervision in a structured context
Level 2	Basic factual knowledge of a field of work or study	Basic cognitive and practical skills required to use relevant information in order to carry out tasks and to solve routine problems using simple rules and tools	Work or study under supervision with some autonomy
Level 3	Knowledge of facts, principles, processes and general concepts, in a field of work or study	A range of cognitive and practical skills required to accomplish tasks and solve problems by selecting and applying basic methods, tools, materials and information	Take responsibility for completion of tasks in work or study; adapt own behaviour to circumstances in solving problems
	Factual and theoretical knowledge in broad	A range of cognitive and practical skills	Exercise self-management within the guidelines of work or study contexts that are usually predictable, but are subject to change; supervise

2. ábra Az EKKR képzési szintjei (részlet)

Forrás: <https://ec.europa.eu/ploteus/content/descriptors-page>

The screenshot shows the 'Find and Compare Qualifications Frameworks' section of the European Commission website. It features a search bar, a list of countries with checkboxes, and a comparison table for Germany and France. The table compares German NQF levels 7 and 8 with French qualifications, including 'certification de niveau 1 par formation continue - doctorates' and 'certification de niveau 1 - master (masters)'.

Germany	Country	France
Federal Government/Länder Coordination Point*	Information	Commission Nationale de la Certification Professionnelle*
NQF/NQS NCP: Federal Government/Länder Coordination Point Referencing Report (Thursday, 13 June, 2013)	Referencing Report	NQF/NQS NCP: Commission Nationale de la Certification Professionnelle Referencing Report (Wednesday, 13 October, 2010)
German NQF level 8	EQF Level 8	certification de niveau 1 par formation continue - doctorates
Doctor of Engineering Sciences (Dr.-Ing.)		
German NQF level 7	EQF Level 7	certification de niveau 1 - master (masters)
Master of Science M.Sc., Wirtschaftsingenieurwesen, [Master of Science M.Sc., Industrial Engineering] Brandenburgische Technische Universität Cottbus		Master in Management Sciences in the field of Corporate

3. ábra Németország és Franciaország képesítési keretrendszerének összehasonlítása (részlet)

Forrás: https://ec.europa.eu/ploteus/en/compare?field_location_selection_tid%5B%5D=447&field_location_selection_tid%5B%5D=448

Az EKKR *nyolc képzési szintjének* magyar megfelelői,¹⁷ melyek közül a felsőoktatásra az 5. lépcső részben, a 6-8. teljes egészében vonatkozik (4. ábra):

MKKR 1. szint:

6. iskolai évfolyam elvégzése;

MKKR 2. szint:

8. iskolai évfolyam elvégzése (alapfokú részszak-
képesítés);

MKKR 3. szint:

10. iskolai évfolyam elvégzése (alsó középfokú
szakképesítés);

MKKR 4. szint:

érettségi, 12. iskolai évfolyam elvégzése (középfokú és felső-középfokú szakképesítés);

MKKR 5. szint (felsőoktatási 1. ciklus, felsőoktatási szakképesítések):

felsőoktatási szakképzettség, emelt szintű (technikusi) szakképesítés;

MKKR 6. szint (felsőoktatási 1. ciklus, alapfokozat):

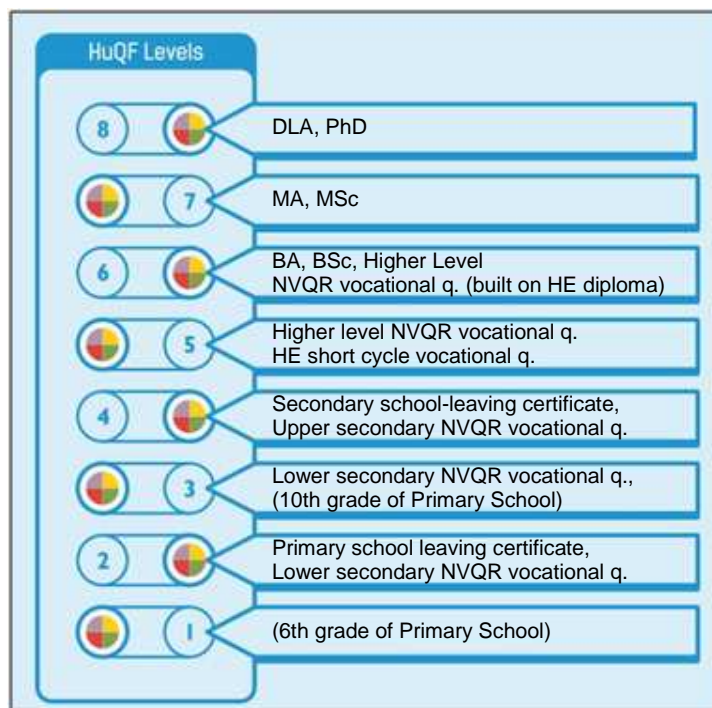
BA, BSc felsőfokú végzettséghez kötött szakképesítés;

MKKR 7. szint (felsőoktatási 2. ciklus, mesterfokozat):

MA, MSc felsőfokú végzettséghez kötött szakképesítés;

MKKR 8. szint (felsőoktatási 3. ciklus, PhD/DLA fokozat):

PhD, DLA tudományos fokozat.

4. ábra Az EKKR képzési szintjei

Forrás: https://ec.europa.eu/ploteus/sites/eac-eqf/files/HuQF_referencing_report.pdf

Sebességben a hazai könyvtárosképzés – alap- és mesterszinten egyaránt

A „Fokozatváltás a felsőoktatásban” címet viselő felsőoktatási stratégiának,¹⁸ mely 2030-ig rögzíti a főbb célokat és speciális beavatkozási területeket (5. ábra), a Kormány 2014. december 22-én adott zöld jelzést. A végrehajtás első elemeként a jelenlegi szakstruktúra felülvizsgálatára került sor, melyet az Emberi Erőforrások Minisztériuma (EMMI) Felsőoktatásért Felelős Államtitkársága végzett – többek között – az MRK szakbizottságainak bevonásával.¹⁹ A Bölcsészettudományi és Társadalomtudományi Bizottság 2015. február 25-i tanácskozásáról kiszivárgott sajtóhírekből²⁰ értesültünk arról, hogy az informatikus könyvtáros mesterszak (MA) is szerepel a megszüntetendők listáján, így gyors és hatékony szakmai fellépésre volt szükség. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Könyvtár- és Információtudományi Intézete (ELTE BTK KITI) kezdeményezésére 2015. március 24-én tárgyalóasztalhoz ültek az érintett hazai képzőhelyek, valamint a munkaadók és a munkavállalók reprezentatív szakmai szervezeteinek képviselői. Jelen voltak (6. és 7. ábra):

- Barátné Hajdu Ágnes alelnök²¹ Magyar Könyvtárosok Egyesülete, az EMMI Könyvtári Akkreditá-

ciós Szakbizottságának elnöke, az ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézet Könyvtártudományi Tanszék vezetője;

- Boda Gáborné Köntös Nelli jegyzőkönyvvezető ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézet titkára és oktatója;
- Eszenyiné Borbély Mária elnök Magyar Könyvtárosok Egyesülete – Informatikai és Könyvtári Szövetség közös oktatási- és képzési munkabizottsága, a Debreceni Egyetem Informatikai Kar Könyvtárinformatika Tanszék oktatója;
- Fodor Péter elnök Informatikai és Könyvtári Szövetség, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár főigazgatója;
- Gilányi Attila tanszékvezető Debreceni Egyetem Informatikai Kar Könyvtárinformatika Tanszék;
- Kiszl Péter intézetigazgató, tanszékvezető, doktori programvezető ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézet;
- Lengyelne Molnár Tünde tanszékvezető Eszterházy Károly Főiskola Médiainformatica Intézet Humáninformatika Tanszék;
- Murányi Péter tanszéki koordinátor Nyugat-Magyarországi Egyetem Savaria Egyetemi Központ Berzsenyi Dániel Pedagógusképző

Kar Történet- és Társadalomtudományi Intézet
Könyvtár- és Információtudományi Intézeti Tan-
szék;

● **Nagy Zsuzsanna** elnök

Egyetemi Könyvtárigazgatók Kollégiuma, a Bu-
dapesti Corvinus Egyetem Egyetemi Könyvtár és
Levéltár főigazgatója, az Országos Könyvtári Ku-
ratórium titkára;

● **Sándor Klára** tanszékvezető

Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudomá-
nyi Kar Társadalomtudományi Intézet Kulturális
Örökség és Humán Információtudományi Tan-
szék;

● **Sebestyén György** elnök

Informatikus könyvtáros BA és MA országos
szakalapítási konzorcium, az ELTE BTK Könyv-
tár- és Információtudományi Intézet professor
emeritusa

● **Varga Katalin** intézetigazgató

Pécsi Tudományegyetem Felnőttképzési és Em-
beri Erőforrás Fejlesztési Kar Könyvtár- és In-
formációtudományi Intézet, valamint az Oktatás-
kutató és Fejlesztő Intézet Országos Pedagógiai
Könyvtár és Múzeum igazgatója.

I. Oktatás-képzés

1. Fontos, hogy kialakuljanak az intézmények közötti oktatási és kutatási együttműködések, közös képzéseket kell indítani, meg kell erősíteni a meghatározó intézmények mentori szerepét, a hallgatók gyorsabb fejlődését segítő hálózatok kialakítását.
2. A megújított képzési szerkezettel összhangban tartalmi és szerkezeti szempontból is megújulnak a képzési és kimeneti követelmények.
3. Fontos a felsőoktatási képzési kimenetek közötti átjárhatóság és a kimeneti alternatívák növelése.
4. Át kell alakítanunk a doktori képzés rendszerét és az ösztöndíj módjait. Be kell vezetni a felsőoktatási hozzáférést növelő megoldásokat és programokat.
5. A személyes kiválóság növelése érdekében be kell vezetni az oktatók és a kutatók teljesítményközpontú, transzparens előmeneteli rendszerét, mérni kell az oktatói-kutatói teljesítményt, és meg kell teremteni a versenyképes bérezést.
6. A teljesítményelv alapján újra kell értelmezni a minőségbiztosítás és a MAB szerepét, és egyben növelni kell a hallgatókkal szemben támasztott bemeneti és kimeneti minőségi követelményeket.
7. Át kell strukturálni a képzési programokat, hogy minden hallgató a képességeinek és lehetőségeinek megfelelő, a munkaerőpiacon értékes tudásra tegyen szert.
8. Biztosítani kell a szakképzési rendszerből történő felsőoktatási átmenetet, és ki kell alakítani az új képzési szerkezetet és alapképzési típust (pl. üzemmérnök, üzemgazdász).
9. Differenciálni kell az intézmények profilját, és az intézménytípusok (egyetem, alkalmazott tudományok egyeteme) elsődleges funkciójának megfelelően kell működtetni őket. Gyakorlat- és hallgatói munkavégzés-központúvá kell tenni a felsőoktatásban használt oktatásmódszertant.

II. Kutatás

10. Ki kell alakítani az intézmények közötti K+F+I hálózatokat, és erősíteni kell a K+F+I fókuszot.
11. A felsőoktatásnak részt kell vennie a technológia-intenzív vállalatok – elsősorban KKV-k – innovációs kompetenciájának felépítésében, összhangban a *Nemzeti Intelligens Szakosodási Stratégia* irányjaival.
12. A kutatás-finanszírozás rendszere támogassa a nemzetközileg versenyképes minőséget és az erőforrás-koncentrációt, valamint fokozottan építsen az államháztartáson kívüli, az intézmények által megszerzett forrásokra. (Ezt az Áht. módosítása is elősegíti.)
13. Erősíteni kell a felsőoktatási kutatások nemzetközi beágyazottságát.

III. Harmadik misszió

14. Erősíteni kell a felsőoktatás helyi gazdaságfejlesztésre gyakorolt hatását is.
15. Növelni kell a felsőoktatási intézmények aktivitását a társadalmi kihívások kezelésében és a társadalmi innováció terjesztése területén.
16. Meg kell erősíteni a felsőoktatás szolgáltató funkcióit a hallgatók és a helyi társadalom irányába.

IV. Intézményrendszer

Hazai intézményrendszer

17. Racionalizálni kell a felsőoktatási intézményhálózatot, Magyarország térszerkezetéhez igazodó, hierarchikus, a minőségjavulás irányába ható, versenyhelyzetet teremtő intézményrendszert kell kialakítani.

Határon túli intézményrendszer

18. Fontos a határon túli magyar oktatás minőségi és mennyiségi fejlesztése, a magyar felsőoktatás nemzetközisítése.

A magyar felsőoktatás nemzetközisítése

19. Szintén fontos a hallgatói és oktatói-kutatói nemzetközi mobilitás növelése.

V. Intézményirányítás

20. Ki kell alakítani a rektor és a kancellár irányítási, értékelési és motivációs rendszerét.
21. Újra kell szabályozni a hallgatói önkormányzati rendszert.
22. Az új üzleti modellek megfelelő jogszabályi környezetet kell kialakítani.
23. Biztosítani kell a hatékony központi ágazati szolgáltatásokat.

VI. Finanszírozás

24. Meg kell teremteni a képzések finanszírozásában egy stabil, kiszámítható, a munkaerő-piaci követelményekhez, illetve a mindenkori költségvetési forrásokhoz igazodó, elismert önköltségen alapuló feladat- és teljesítményalapú rendszert.
25. A tudományos, kutatási teljesítmények állami és más közösségi forrású finanszírozását átláthatóvá, rendszerszerűvé kell tenni, biztosítva a stabil kutatási alapházis fenntartható működését.
26. Meg kell szabadítani a felsőoktatási intézményeket az elhibázott PPP-konstrukciók miatt keletkezett, a saját erőből kigazdálkodhatatlan adósságoktól.
27. Változatlan állami szerepvállalás mellett csökkenteni kell az intézmények közösségi eredetű forrásoknak való kitettségét, javítani kell piaci forrásbevonó képességüket, társadalmi-gazdasági szerepvállalásukat.

5. ábra A felsőoktatásban tervezett akciók

Forrás: Fokozatváltás a felsőoktatásban. A teljesítményelvű felsőoktatás fejlesztésének irányvonalai.
<http://www.kormany.hu/download/3/44/40000/fels%C5%91oktat%C3%A1si%20strat%C3%A9gia.zip>

6. ábra A KIKK alakuló ülése (balról jobbra: Sándor Klára, Sebestyén György, Kiszli Péter, Barátné Hajdu Ágnes, Boda Gáborné Köntös Nelli)

Fotó: Fodor János

7. ábra **A KIKK alakuló ülése**

(balról jobbra: Gilányi Attila, Eszenyiné Borbély Mária, Varga Katalin, Lengyelne Molnár Tünde, Murányi Péter, Fodor Péter, Nagy Zsuzsanna)

Fotó: Fodor János

A tárgyalás eredményeképpen született *szakmai állásfoglalás* kimondja, hogy az informatikus könyvtáros mesterképzés szerves része kell, hogy maradjon a magyarországi felsőoktatási kínálatnak.

Az EMMI Felsőoktatásért Felelős Államtitkársága, továbbá az MRK Bölcsészettudományi és Társadalomtudományi Bizottsága részére eljuttatott, minden megjelent vezető szakember aláírásával ellátott nyilatkozatban felsorolt főbb indokok a következők:

Magyarországon az egyetemi szintű (mai megfelelője az MA képzés) könyvtárosképzés az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán indult meg az 1948/1949-es tanévben, s azóta folyamatosan, megszakítás nélkül, eredményesen működik. Bő egy évtizeddel az alapítás után, 1958-ban itt zajlott le az első könyvtártudományi doktori szigorlat. Jelenleg a Debreceni Egyetemen (DE), az Eötvös Loránd Tudományegyetemen (ELTE), az Eszterházy Károly Főiskolán (EKF), a Nyugat-Magyarországi Egyetemen (NYME), a Pécsi Tudományegyetemen (PTE) és a Szegedi Tudományegyetemen (SZTE) folyik informatikus könyvtáros mesterképzés. A magyarul *informatikus könyvtárosnak* nevezett szak nemzetközi megfelelője a *Library and Information Science (LIS)*.

Az *EUCLID* (European Association for Library & Information Education and Research) tantervfejlesztési irányelveiben²² a bolognai deklarációnak megfelelő *három szintet (BA, MA, PhD) ajánlja* követendőnek, ahogy a 12 munkacsoportban mintegy 150 európai oktató bevonásával zajlott legnagyobb mértékű szakmai együttműködés során készült, több mint 240 oldalas *„European Curriculum Reflections on Library and Information Science Education”*²³ is erre a következtetésre jut.

Németország példája szintén jól illusztrálja, hogyan valósult meg a bolognai rendszerre való áttérés Európában: az egyetemek többségében a BA mellett MA képzés is folyik, s PhD-val egyetlen tudományegyetemen, a berlini Humboldt Egyetemen egészül ki a felsőoktatási kínálat.

A háromfokozatú képzés (alap-, mester- és doktori képzés) a nemzetközi tendenciákhoz kapcsolódóan *különbéle típusú intézményekben* való munkára készíti fel a hallgatókat:

1. A BA fokozat elvégzése után a hallgatók leginkább közkönyvtárakban, kisebb információs-zolgáltató intézményekben helyezkednek el.
2. Az MA képzés befejezését követően a szakirányokhoz kapcsolódóan speciális munkakörökben képesek dolgozni: nagyobb közkönyvtárakban, egyetemi könyvtárakban, szakkönyvtár-

rakban, vállalati könyvtárakban, a versenyszfé-
rában és a közigazgatásban. A hatályos jog-
szabályok eltérő képzettségi követelményeket
állítanak a különböző könyvtárosi munkakörök-
höz: MA végzettséggel lehet könyvtárakban ve-
zetői munkakört betölteni, de főkönyvtárosi, tu-
dományos kutatói kinevezéseket is szerezni, il-
letve kulturális szakértői, szakfelügyeleti tevé-
kenységet végezni. A kutatás, a fejlesztés és az
innováció területén nélkülözhetetlen a tudásva-
gyon menedzselése, amelyet az MA szint te-
remt meg.

3. A PhD-képzés fő feladata a tudományos kutatói
utánpótlás, ezáltal – többek között – a könyvtá-
rosképzés számára is minősített oktatók biztosí-
tása.

A képzés három fokozata a jelenlegi európai gy-
akorlat, s még sok ázsiai országban is az európai
modell átvételére törekednek a SAARC (South
Asian Association for Regional Cooperation) álla-
mai.²⁴

A képzőhelyek tisztában vannak a könyvtári és
információs szektor *munkaerőpiaci igényeivel*, a
képzési és kimeneti követelmények keretein belül
ehhez alakítják tantervi hálójukat.

A mesterképzés adja azt a biztos alapot a hallga-
tóknak, amelyre építve a könyvtáros szakma, a
könyvtárak meg tudják oldani azokat a feladatokat,
amelyek az egyes területek nemzeti fejlesztési
stratégiáinak szinergiájából adódnak és a könyvtá-
rakra építenek. A Kormány *Nemzeti Infokommuni-
kációs Stratégiájában (2014–2020)*²⁵ a könyvtárak-
tól várja, hogy a pedagógusok és képzők digitális
kompetenciáit fejlesszék, valamint az „*elektronikus
közszolgáltatásoknak (pl. digitális könyvtári, levél-
tári és archívum szolgáltatások, kulturális örökség-
hez vagy helytörténeti kutatásokhoz kötődő digita-
lizációs projektek stb.)*” elmélyítésében is a könyv-
táraknak kell felvállalni a vezető szerepet. Az elv-
árások országos szintű megvalósításához *nem ele-
gendő az informatikus könyvtáros BA* végzettségű
diplomás munkavállaló. Olyan szaktudásra van
szükség, melynek kialakítása a *mesterképzés
feladata*. A jelenleg folyó *könyvtáros életpályamo-
dell* kidolgozása kapcsán szintén kiemelt hangsúlyt
kap az MA, és az általa megszerezhető kompeten-
ciák köre.

A résztvevők nem látták indokoltnak az informati-
kus könyvtáros BA szakelnevezés megváltoztatá-
sát. Ha a BA és az MA szint közötti különbség
egyértelmű és világos elhatárolását tartja szüksé-

gesnek a felsőoktatás irányítása, hogy jobban
igazodjon a képzés tartalmához és nemzetközi
terminológiájához (Library and Information Scien-
ce), kizárólag az informatikus könyvtáros mester-
szak *könyvtár- és információtudományi mester-
szakra* történő átnevezése lehet reális.

A felvázoltakon túl a szakmai találkozó alkalmával
megállapodás született abban, hogy az informati-
kus könyvtáros BA és MA szakalapítási konzorcium
munkájának több évvel ezelőtti befejezése óta
igény mutatkozik a képzőhelyek szorosabb
együttműködésére, a gyakoribb és szorosabb kap-
csolatfelvételre, eszmecserére. A képzés folyama-
tos korszerűsítése, az országos szakmai állás-
pontok kialakítása, illetve az intézményi vélemé-
nyek egységesítése érdekében az egybegyűltek
megalakították a *Könyvtár- és Információtudomá-
nyi Képzések Kollégiumát (KIKK)*, melynek elnö-
kévé Kiszl Pétert, az ELTE BTK Könyvtár- és In-
formációtudományi Intézetének igazgatóját választ-
tották.²⁶

Úgy véljük, a KIKK erőfeszítéseinek is köszönhető
az a pozitív fejlemény, hogy a Kormány 139/2015.
(VI. 9.) Korm. rendelete a felsőoktatásban szerez-
hető képesítések jegyzékéről és új képesítések
jegyzékbe történő felvételéről²⁷ (megjelent a Ma-
gyar Közlöny 2015. június 9-i számában) szerint
ezután is lehetőség nyílik informatikus könyvtáros
BA és MA végzettséget szerezni a *társadalomtu-
domány (Social Science)* képzési területen:

- „A 29.” számú képzés: *informatikus könyvtáros
(Library and Information Scientist) szakképzett-
ség* (informatikus könyvtáros – Library and In-
formation Science – alapképzési szak);
- „M 105.” számú képzés: *okleveles informatikus
könyvtáros (Library and Information Scientist)
szakképzettőség* (könyvtártudomány – Library
Science – mesterképzési szak).²⁸

Látható, hogy az oktatásirányítás által meghatá-
rozott *szak és szakképzettőség* a mesterképzésnél
nem egyezik meg (szak: könyvtártudomány, szak-
képzettőség: okleveles informatikus könyvtáros),
sőt, a *magyar és az angol szakelnevezéseken*
egyaránt van mit csiszolni, erre tanulmányunkban
még utalni fogunk. A jelentkezési adatok folyama-
tos monitorozása mellett dolgoznunk kell a felvet-
tek számának növelésén is.²⁹ A felsőfokú könyv-
tárosképzést érintő változások komplex értékelé-
séhez azonban egyúttal arról ejtenénk most szót,
hogy a 2015. szeptember 1-jétől hatályba lépő
rendelet szerint huszonegy mostani alapszak,
harminchét mesterszak és két osztatlan képzés

nem indul a 2016/2017-es tanévtől. Bölcsészettudományi területen megszűnik például a nyelvtudomány, a reneszánsz tanulmányok vagy a digitális bölcsészet, a társadalomtudományi szakok közül pedig a szociális munka és a szociális gazdaság, illetve a társadalomkutató mesterképzés.³⁰ Az alapszakok sorából megemlíthetjük az andragógia (bölcsészettudomány), valamint a kulturális antropológia és a társadalmi tanulmányok (társadalomtudomány) BA-t.³¹

A Kormány közzétette a képzési szerkezet átalakítását alátámasztó *Diplomás Pályakövetési Rendszer (DPR) adatait* is.³² Az 525 fős minta alapján készült felmérés szerint az informatikus könyvtáros alapszakon végzettek

- 16,2%-a [25,5%] tanul tovább mesterképzésben;
- 163.258 Ft [209.946 Ft] az átlagos havi bruttó összjövedelem 2013 májusában, a foglalkoztatottak körében;
- 61,6% [71,8%] a diplomás munkát végzők aránya ugyancsak 2013 májusában, a FEOR (Foglalkozások egységes ágazati osztályozási rendszere) besorolások szerint.

Az alapképzések átlagát szögletes zárójelben közzöljük és hangsúlyozzuk, hogy messze nem az informatikus könyvtáros BA a sereghajtó a statisztikai értékek rangsorában.

Munkában a KIKK: új, tanulási eredmény alapú KKK-k

A Felsőoktatásért Felelős Államtitkárság – az MRK szakbizottságainak koordinálásával, az új szakjegyzékkel összhangban – 2015 júniusában elindította az egyes felsőoktatási szakokhoz (17 felsőoktatási szakképzés, 112 alapképzés, 254 mesterképzés, összesen 383 képzés) tartozó, Az alap- és mesterképzési szakok képzési és kimeneti követelményeiről szóló 15/2006. (IV. 3.) OM rendeletben meghatározott³³ KKK-k tartalmi modernizációját.³⁴ A *Standards and guidelines for quality assurance in the European Higher Education Area (ESG)*,³⁵ azaz a felsőoktatási minőségbiztosítás európai sztenderdjeiben meghatározott, *kimeneti fókuszú* tanulási eredmények alkalmazásának vizsgálatára kötelezi a Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottságot (MAB) a jogszabályi háttér is.³⁶

A BA (6 félév, 180 kredit) és MA (4 félév, 120 kredit) szintű könyvtárosképzés új KKK-inak kidolgo-

zására szolgáló *munkabizottság* felállítására és vezetésére Kiszl Péter, a KIKK elnöke kapott felkérést az MRK-tól, aki magától értetődően a Kollégium tagjait vonta be az alap- és mesterszak tartalmi modernizációjába. A KIKK elnöke 2015. július 15-én, a *Budapesti Corvinus Egyetemen* tartott országos KKK-konzultáción így már képviselte a szakterület BA és MA képzési szintjeit.

Több körös egyeztetés után, 2015. augusztus 24-én az ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézetében összeülő munkabizottság³⁷ megalapította, hogy a 2006-tól (BA), illetve 2009-től (MA) használt informatikus könyvtáros KKK-k – az *akadémiai és a munkaerő-piaci, valamint a gazdasági szempontoknak egyaránt megfelelő – korszerűsítését* időszerűnek tartja. Ez nem indokolja azonban az informatikus könyvtáros képzési rendszer teljes formai és tartalmi átszabását, sokkal inkább bizonyos új ismeretkörök bevezetését és az elavultak – gondos felülvizsgálat utáni – módosítását, esetleg elhagyását, az MKKR-hez történő igazodást. Munkánkat befolyásoló vezérelvként idézzük: *„A képesítési keretrendszerek lényegi újítása, hogy a képesítéseket nem az azokat kibocsátó iskolatípusok vagy a képzési idő hosszával kategorizálják (mint teszi azt pl. az ISCED rendszer³⁸), hanem képzési szintenként megfogalmazzák azokat a tudásokat, képességeket és más kompetenciaelemeket, amelyeket adott képesítések kiadásához szükségesnek tartanak. E megközelítés nem a „bemenetre” fókuszál, ugyanis a tanulók sok helyről származó, sokféle tudással, képességekkel, kompetenciákkal érkehetnek, hanem azt fogalmazza meg, hogy ezeknek milyen szintje, szervezettsége jön létre a tanulási folyamat végén, a „kimenetkor”. A kimenetorientáltság egyre nagyobb teret hódít a tanításról és a tanulásról való gondolkodás, a képzési programok tervezése és a minőségértékelés terén is.”³⁹* Ezt is kiemeljük az instrukciók közül: *„mindegy, hogy az illető hol és hogyan lett erre alkalmas. Vagyis nem a tanítási folyamat az érdekes, hanem „csak” az, hogy mi lett a tanulás eredménye. Az ehhez elvezető folyamat, képzés, felkészítés, gyakoroltatás (tartalom és módszertan, tehát a megvalósítás módja) az adott képző intézmény hatásköre, beleértve azt is, hogy abba – saját versenyelőnyének megteremtése érdekében –, milyen intézményi sajátosságokat épít bele.”⁴⁰*

A *„Könyvtári, levéltári ismeretek, információkezelés”* 322-es ISCED kód *„az információk kiválogatásának, begyűjtésének, szervezésének, valamint az adatgyűjtemények tárolásának és az információ-*

felhasználás előmozdításának tanulmányozását jelenti. E területbe tartoznak a könyvtári programok.⁴¹ Releváns közgyűjteményi (levéltári és múzeumi vonatkozásokat nem érintve) képzési területek, melyek nemzetközileg indukálják az oktatás tartalmának kialakítását is.⁴²

- dokumentáció,
- információkutatás,
- információtudomány,
- informatikus könyvtáros,
- könyvtár,
- könyvtári programok,
- könyvtáros,
- könyvtáros-asszisztens,
- könyvtárosképzés,
- okleveles informatikus könyvtáros,
- okleveles könyvtáros.⁴³

Az EMMI szakértői anyagaiból is kiolvasható a *hatályos KKK-khoz⁴⁴ való összhang*, illetve a módosítások kimeneti irányultságú tartalmi módosításának (szabályozásának) igénye, azaz:

- a maradéktalanul egymásra épülő alap- és mesterszakok (egy-egy ciklus közötti viszonyok újragondolása);
- a képzés *tanulási eredményeinek* – az eddig megismert *tudás, képesség, attitűd* mellett a Magyarországon bevezetett *autonómia és felelősség* szerinti – képzési területenként közreadott, képzési területtől független, általános,⁴⁵ valamint képzési területtől függő, specifikus⁴⁶ szintleíró jellemzőinek meghatározása;
- a szak szerkezetének leírása, a tanulási eredmények azonosítása a képzést azonosító (rész)diszciplínákkal és azok kredittartományaival;
- *nagyobb mozgástér* a helyi tantervek alakításában (intézményi hatáskör és autonómia kiszélesítése).

Az MRK KKK-átalakítás oldalára⁴⁷ feltöltött dokumentumok (ajánlások, útmutatók, tájékoztatók, sablonok, prezentációk stb.) felhasználása, figyelembe vétele, valamint a többszöri személyes és e-mailes konzultációk, illetve az EMMI szakértőinek véleményezése után 2015 novemberére készültek el az ágazati irányítás elé terjesztett legújabb – véglegesnek azonban még nem tekinthető – KKK-változatok. A tervek szerint a hamarosan megszülető *miniszteri rendelet* alapján a változások a *2017-es felvételi eljárástól* induló képzésekben érvényesülnek majd először. Kihirdetés után a szaksajtóban teljes terjedelmében, egy önálló tanulmányban közölni és kommentálni fogjuk az új képzési és kimeneti követelményeket. Előzetesen, eddigi munkánkba betekintve, egyelőre szófelhők-

kel (8. és 9. ábra) illusztráljuk a KKK-k fejlesztését, és néhány *alapelvre* hívjuk fel a figyelmet:

- Mindvégig törekedtünk az elmélet és a gyakorlat egyensúlyának megteremtésére, a munkaerőpiaci és a hallgatói elvárások, a nemzetközi tudományos trendek, ugyanakkor a hazai szakmai sajátosságok és felsőoktatási hagyományok beépítésére, a *rendszer szemléletű* megközelítésre.
- Fontosnak tartjuk a jelenleg „könyvtártudomány”-ra módosított *mesterszak* elnevezését *könyvtár- és információtudományra* változtatni. Ezt már a KIKK 2015. márciusi állásfoglalásában is jeleztük és a fentebb felsorolt ISCED kategóriák, nem beszélve a nemzetközi trendekről is egyértelműen alátámasztják kérésünk jogosságát.
- A bizottság kifejezte az angol nyelvű elnevezés korrigálásának igényét is, melyre – az MRK-tól kapott tájékoztatás szerint – külön rendeletmódosítás során lehetőség nyílik a közeljövőben. A „Library and Information Scientist” (BA) és a „Librarian and Information Scientist” (MA) angol nyelvű szakképzettség félrevezető. Javasolt változatok: „Bachelor of Library and Information Science”, illetve „Master of Library and Information Science”. Szóba jöhet – elfogadható – további alternatívák: „Bachelor of Arts in Library and Information Science”, „Master of Arts in Library and Information Science” vagy „Bachelor of Humanities in Library and Information Science”, „Master of Humanities in Library and Information Science”.
- A szak *orientációja* elkülönül a két szinten: BA – gyakorlatorientált (60-70% gyakorlat), MA – kiegyensúlyozott (40-60% gyakorlat).
- A képzés céljának meghatározásai, az elsajátítandó szakmai kompetenciák (tudás, képesség, attitűd, autonómia és felelősségvállalás) maradéktalanul tükrözik a BA és MA szint *egymásra épülését*, illetve leképezik a képzési területtől független és a társadalomtudományi képzési terület tanulási eredmény alapú, 6. és 7. szintű leíró kimeneti jellemzőit, valamint a bölcsészettudományi és társadalomtudományi terület általános tartalmi ajánlásait.
- Tantárgyi szintű szabályozás nem lehetséges, a kimeneti jellemzőkhöz igazodó, a szakképzettség szempontjából meghatározó diszciplínák, tudományágak, illetve szakterületek kredittartományokkal történő meghatározására nyílt lehetőség. A *tantárgyi* részletességű hálótervek elkészítése *intézményi hatáskör*, nincs folyamatszabályozás (pl. alapozás, törzsképzés, kötelező és választható tanegységek).
- Szakirányok nem jelennek meg a rendeletben, így alap- és mesterszinten egyaránt *specializáci-*

ókról beszélhetünk, melyek meghatározása ugyancsak intézményi hatáskör, a KKK-kban nem tüntethetők fel.⁴⁸

- A *szakmai gyakorlatok* sajátosságainak taglalása sem tartozik a KKK általi szabályozás körébe, mivel egyik szinten sem éri el az egybefüggő 6 hetet.⁴⁹
- A bizottság a kétszakosság sok évvel ezelőtti megszűnése miatti űr betöltése érdekében igyekezett a lehető legszélesebb *MA bemenetet* biztosítani. A nem informatikus könyvtáros alapképzési szakról, továbbá a korábbi főiskolai szintű

könyvtáros, informatikus könyvtáros szakokról érkezők számára a szükséges 50 kreditből 30 legyen előírható a jelentkezéshez, majd a hiányzó 20 kredit megszerzésére a képzés első két félévében nyíljon lehetőség.

- Alap- és mesterszakon egyaránt egy élő *idegen nyelvből* államilag elismert, középfokú (B2) komplex típusú nyelvvizsgát vagy ezzel egyenértékű érettségit vagy oklevelet javasoltunk.⁵⁰
- Végül tudni kell azt is, hogy a 6. és 7. szint KKK-inak kialakítását hamarosan követi a *doktori képzés* (8. szint) rendszerének reformja.⁵¹

8. ábra Az informatikus könyvtáros BA átdolgozott KKK-jából készített szófelhő

9. ábra A könyvtártudomány MA átdolgozott KKK-jából készített szófelhő

Klikk(ek) helyett: KIKK

Egyben biztosak lehetünk: kompetenciák, deskriptorok és kreditek ide vagy oda, minden leírt követelmény annyit ér, amennyi *hasznosul* a képzésben, majd a napi munkavégzés során. A korszerű felsőoktatás a hallgatók, a tanárok, a gyakorlók, a szakmai partnerek és szervezetek, a munkaadók és a felhasználók szoros együttműködése mentén lehet csak sikeres. Tudományterületünk elméleti és gyakorlati művelői mindezt felismerve ismét bizonyították: a Könyvtár- és Információtudományi Képzések Kollégiuma szervezeti kereteiben *közösen*, konszenzusok mentén, erőiket egyesítve kívánnak továbbhaladni, *megújulni*, alkalmazkodni a környezet változásaihoz és a modern kor igényeihez.

Hivatkozások

- ¹ Sorbonne Declaration:
http://www.ehea.info/Uploads/Declarations/SORBONNE_DECLARATION1.pdf
- ² Bologna Declaration:
http://www.ehea.info/Uploads/Declarations/BOLOGNA_DECLARATION1.pdf
- ³ Bologna Process – European Higher Education Area:
<http://www.ehea.info>
- ⁴ A legújabb fejleményeket elemzi: The European Higher Education Area in 2015: Bologna Process Implementation Report. European Commission/EACEA/Eurydice. Luxembourg: Publications Office of the European Union. 2015. 300 p. ISBN 97892920-8474
http://bologna-yerevan2015.ehea.info/files/2015%20Implementation%20report_20.05.2015.pdf
- ⁵ A Bologna folyamat értékelésére és újabb célok kijelölésére – rendszerint kétévenként megtartott – miniszteri találkozók szolgálnak. 2001 óta, két miniszteri találkozó között, félévenkénti rendes ülésein a Bologna Follow Group játszik kulcsszerepet, mely elnökségből, munkacsoportokból és titkárságból áll.
- ⁶ Keszei Ernő: Hová tart az európai felsőoktatás? Az európai és magyar felsőoktatás várható irányai a következő három évben, a 2015. évi miniszteri találkozó után. MRK plenáris ülés. Gödöllő, 2015. október 21.
http://www.mrk.hu/wp-content/uploads/2015/10/KeszeiE_MRK_2015oktober21.pdf
- ⁷ Yerevan Ministerial Communiqué:
<http://bologna-yerevan2015.ehea.info/pages/view/documents>

- ⁸ European Quality Assurance Register for Higher Education (EQAR): <https://www.eqar.eu>
- ⁹ Az informatikus könyvtáros BA és MA szakalapításról szól: Tószegi Zsuzsanna: Az informatikus könyvtáros hallgatók által elsajátítandó tudásanyag és szakmai kompetenciák a bolognai képzési rendszerben. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás. 55. évf. 2008. 10. sz. 470–480. p. A szakindításokat követő korábbi áttekintésünk: Kiszl Péter: Ízlik-e a bolognai? A többciklusú informatikus könyvtárosképzés eddigi tapasztalatai. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás. 57. évf. 2010. 1. sz. 3–14. p.
- ¹⁰ Ld. pl. Nagy többséggel elfogadta a Felsőoktatási Kerekasztal a felsőoktatási stratégiát
<http://2010-2014.kormany.hu/hu/emberi-eroforrasok-miniszteriuma/felsooktatasert-felelos-allamtitkarsag/hirek/nagy-tobbseggel-elfogadta-a-felsooktatasi-kerekasztal-a-felsooktatasi-strategiat>
- ¹¹ Az Európai Parlament és a Tanács ajánlása az egész életen át tartó tanulás Európai Képesítési Keretrendszerének létrehozásáról (2008/C 111/01):
http://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/LLL/mkkr/ep_tanacs_ajanlas_2008.pdf
Az egész életen át tartó tanulás Európai Képesítési Keretrendszere:
http://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/LLL/ekkr/az_europai_kepesitesi_keretrendszer.pdf
A Magyar Képesítési Keretrendszer (MKKR) fő céljai, bevezetésének várható eredményei:
http://www.oktatas.hu/LLL/kepесitesi_keretrendszer/mkkr/mkkr_celja
- ¹² Az egész életen át tartó tanulás Európai Képesítési Keretrendszere (EKKR). Luxembourg, Az Európai Községek Hivatalos Kiadványainak Hivatala. 2009. 15. p. ISBN 9789279084805
https://ec.europa.eu/ploteus/sites/eac-eqf/files/broch_hu.pdf
- ¹³ 2069/2008. (VI. 6.) Korm. határozat az Európai Képesítési Keretrendszerhez való csatlakozásról és az Országos Képesítési Keretrendszer létrehozásáról
http://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/LLL/mkkr/2069_2008_kormanyhatározat.pdf
- ¹⁴ A folyamat jól nyomon követhető az Oktatási Hivatal oldalán közzétett hírekből:
<http://www.oktatas.hu/LLL/konferenciak?itemNo=1>
Jogsabályi háttér: 1004/2011. (I. 14.) Korm. határozat az Országos Képesítési Keretrendszer létrehozásáról és bevezetéséről
http://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/LLL/mkkr/1004_2011_kormanyhatározat.pdf
1229/2012. (VII. 6.) Korm. határozat a Magyar Képesítési Keretrendszer bevezetéséhez kapcsolódó feladatokról, valamint az Országos Képesítési Keretrendszer létrehozásáról és bevezetéséről szóló 1004/2011. (I. 14.) Korm. határozat módosításáról:

- http://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/LLL/mkkr/1229_2012_korm_hatarozat_MK.pdf
- 15 Az Európai Bizottság Tanácsadó Testülete által jóváhagyott, angol nyelvű MKKR jelentés: Referencing and Self-certification Report of the Hungarian Qualifications Framework to the EQF and to the QF-EHEA. Ed. by Erzsébet Szlamka. Budapest, Educational Authority, Hungarian National Coordination Point. 2015 January 117 p. ISBN 9786158001823 https://ec.europa.eu/ploteus/sites/eac-efq/files/HuQF_referencing_report.pdf
Az MKKR-t népszerűsítő, az Oktatási Hivatal által közzétett reklámspot: Képességed érték, ismerje meg más is!
http://www.oktatas.hu/bin/content/dload/video/mkkr_film/MKKR_Spot_HD_AVI.avi
- 16 European Commission Learning Opportunities and Qualifications in Europe:
<http://ec.europa.eu/ploteus> vagy <http://ec.europa.eu/eqf>
- 17 Derényi András – Vámos Ágnes: A felsőoktatás képzési területeinek kimeneti leírása – ajánlások. Budapest, Oktatási Hivatal. 2015. 7. p.
<http://www.mrk.hu/wp-content/uploads/2015/06/Kimeneti-leirasok-BELIV-FUZET-NYOMDA.pdf>
- 18 Fokozatváltás a felsőoktatásban. A teljesítményelvű felsőoktatás fejlesztésének irányvonalai [Budapest, 2014.] 94. p.
<http://www.kormany.hu/download/3/44/40000/fels%C5%91oktat%C3%A1si%20strat%C3%A9gia.zip>
- 19 Korábbi összeállításunk: Kiszl Péter: Az informatikus könyvtáros alap- és mesterszak aktualitásairól a Könyvtár- és Információtudományi Képzések Kollégiuma megalakulásának tükrében. = Könyvtári Levélzõ/lap. 27. évf. 2015. 7. sz. 3-12. p.
- 20 Ld. pl. Nyolc egyetemi szakot alakíthat át a kormány. HVG. 2015. március 12.
http://hvg.hu/itthon/20150312_felsooktatasi_atalakitas
- 21 Barátné Hajdu Ágnes 2015. május 6-án a Magyar Könyvtárosok Egyesülete elnökévé választották.
- 22 EUCLID guidelines for curriculum development.
<http://euclid-lis.eu/wp-content/uploads/2014/03/euclid-guidelines-cur-dev.pdf>
- 23 European Curriculum Reflections on Library and Information Science Education. Edited by Leif Kajberg and Leif Lørring. Copenhagen, Royal School of Library and Information Science. 2005. 241 p. ISBN 8774152920
<http://euclid-lis.eu/wp-content/uploads/2014/02/european-curriculum-reflections.pdf>
- 24 Baradol, A. K.: Bologna Process of Library and Information Science education in SAARC countries: a proposal World Library and Information Congress: 75th IFLA General Conference and Assembly. 23-27 August 2009, Milan, Italy.
<http://conference.ifla.org/past-wlic/2009/86-baradol-en.pdf>
- 25 Nemzeti Infokommunikációs Stratégia 2014-2020. Az infokommunikációs szektor fejlesztési stratégiája (2014-2020) v7.0 2014. február 2. 134 p.
<http://nkfih.gov.hu/download.php?docID=28329>
- 26 Megalakult a Könyvtár- és Információtudományi Képzések Kollégiuma. ELTE.
<https://www.elte.hu/hir?id=NW-6954>
- 27 139/2015. (VI. 9.) Korm. rendelet a felsőoktatásban szerzhető képesítések jegyzékéről és új képesítések jegyzékbe történő felvételéről.
- 28 A 283/2012. (X. 4.) Korm. rendelet a tanárképzés rendszeréről, a szakosodás rendjéről és a tanárszakok jegyzékéről továbbra is tartalmazza a könyvtárostanárszakra vonatkozó tanári mesterszakot kétszakos képzésben, ember és társadalom műveltségi területen.
- 29 A közelmúltban megjelent, elsősorban a hallgatói létszámok alakulását vizsgáló elemzések: Eszenyiné Borbély Mária: A tanulás szerepe az életpálya-építés során: az iskolarendszerű képzés. = Könyvtári Figyelő. 25. évf. 2015. 1. sz. 9-16. p. és Murányi Péter: Számokba fojtva... = Könyvtári Figyelő. 25. évf. 2015. 1. sz. 17-28. p.
- 30 Ezekről a mesterszakokról elbúcsúzhatnak a diákok 2016-ban. Eduline. 2015. június 11.
http://eduline.hu/felsooktatasi/2015/6/11/megszunok_mesterszakok_2016_07IUSM
- 31 Hivatalos: ezek a szakok biztos megszűnnek 2016-ra. Eduline. 2015. június 10.
http://eduline.hu/felsooktatasi/2015/6/10/alapszakok_megszunese_felsooktatasi_WUJ0ZN
- 32 Elkészült az új felsőoktatási szakstruktúra-javaslat – Több új képzés is megjelenik 2016-tól. 2015. április 17. 13:56 MTI.
<http://www.kormany.hu/download/6/80/50000/Elk%C3%A9sz%C3%BClt%20az%20%C3%BAj%20fels%C5%91oktat%C3%A1si%20szakstrukt%C3%BAra%20javaslata.pdf>
- 33 A teljes képhez ld. még: A felsőoktatási szakképzések képzési és kimeneti követelményeiről szóló 39/2012. (XI. 21.) EMMI rendeletet, valamint A tanári felkészítés közös követelményeiről és az egyes tanárszakok képzési és kimeneti követelményeiről szóló 8/2013. (I. 30.) EMMI rendeletet.
- 34 Időszerű a felsőoktatás képzési és kimeneti követelményeinek megújítása. 2015. június 10. 16:08 MTI.
<http://www.kormany.hu/hu/emberi-eroforrasok-miniszteriuma/felsooktatasi-felelos-allamtitkarsag/hirek/idoszeru-a-felsooktatasi-kepzesi-es-kimeneti-kovetelmenyeinek-megujitasa>
- 35 European Association for Quality Assurance in Higher Education (ENQA):

- <http://www.enqa.eu>
és Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG). (2015). Brussels, Belgium 27 p. ISBN: 9789081686723
http://www.enqa.eu/wp-content/uploads/2015/11/ESG_2015.pdf
- ³⁶ 2011. évi CCIV. törvény a nemzeti felsőoktatásról 67. § (4a): „A MAB a szakértői véleményét a (3) bekezdés a) pontjában és a 8. § (2) bekezdésében szabályozott eljárásokban a felsőoktatási minőségbiztosítás európai sztenderdjeinek (Standards and Guidelines in the European Higher Education Area, a továbbiakban: ESG) figyelembe vételével hozza meg. Az oktatási hivatal határozatában ismertetni kell a MAB ESG-nek való megfelelésről hozott szakértői megállapítását.”
- ³⁷ Az Informatikai és Könyvtári Szövetséget Fodor Péter mandátumának lejáratá után, Ramháb Mária 2015. május 13-án megválasztott elnök képviselte a testületben, illetve konzultációs partnerként jelen volt Virágos Márta, az MRK Könyvtári Főigazgatók Bizottságának elnöke és Németh Katalin, az ELTE BTK KITI oktatója. A felsorolt szakembereken túl Kenyéri Katalin, az EMMI Kultúráért Felelős Államtitkárság Közgyűjteményi Főosztály Könyvtári és Levéltári Osztály közigazgatási tanácsadója is segítette a KKK-verziók létrehozását. A munkabizottság adminisztrációs háttérét Boda Gáborné Köntös Nelli és Németh Katalin (ELTE BTK KITI) biztosította, melyért ezúton is köszönettel tartozunk.
- ³⁸ ISCED: International Standard Classification of Education
<http://www.uis.unesco.org/Education/Pages/international-standard-classification-of-education.aspx>
- ³⁹ Derényi – Vámos: i. m. 3. p.
- ⁴⁰ Ajánlás a KKK-k újraírásához
<http://www.mrk.hu/wp-content/uploads/2015/06/Aj%C3%A1nl%C3%A1s-a-KKK-%C3%BAjra%C3%ADr%C3%A1s%C3%A1hoz.docx>
- ⁴¹ Képzési területek egységes osztályozási rendszere 2003. Budapest, Központi Statisztikai Hivatal. 2003. 24. p.
<https://www.ksh.hu/docs/hun/info/02osap/nomen/KEOR.pdf>
- ⁴² Képzési területek egységes osztályozási rendszere. Melléklet (Részletes betűrendes jegyzék). Budapest, Központi Statisztikai Hivatal. 2004. ISBN 9632157524
https://www.ksh.hu/docs/hun/info/02osap/nomen/KEOR_melleklet.pdf
- ⁴³ Paradox módon a könyvtártudomány nem szerepel a felsorolásban, miközben pedig az információtudomány megtalálható. A szakelnevezés meghatározásakor ez a tény sem hagyható figyelmen kívül.
- ⁴⁴ A KKK irányított gráfjait, az intézmények adatait és képzéseit, a törzsadatokat ld. a Felsőoktatási Infor-
- mációs Rendszer – FIRGRÁF FIR2 képzési struktúra oldalain:
<http://firgraf.educatio.hu>
- ⁴⁵ Képzési területtől független, általános kompetenciák képzési szintenként. Általános kompetenciák MKKR 6. szint, felsőoktatási 1. ciklus (alapfokozat)
http://www.mrk.hu/wp-content/uploads/2015/06/008_altalanos_plakat_6szint_JAV.pdf
és Képzési területtől független, általános kompetenciák képzési szintenként. Általános kompetenciák MKKR 7. szint, felsőoktatási 2. ciklus (mester fokozat)
http://www.mrk.hu/wp-content/uploads/2015/06/009_altalanos_plakat_7szint_JAV.pdf
- ⁴⁶ A társadalomtudományi képzési terület tanulási eredmény alapú, szintleíró kimeneti jellemzői. 6. szint. Felsőoktatási 1. ciklus. (alapfokozat; BA, BSc)
http://www.mrk.hu/wp-content/uploads/2015/06/032_tarsadalom_plakat_6szint_JAV.pdf
és A társadalomtudományi képzési terület tanulási eredmény alapú, szintleíró kimeneti jellemzői. 7. szint. Felsőoktatási 2. ciklus. (mesterfokozat; MA, MSc)
http://www.mrk.hu/wp-content/uploads/2015/06/033_tarsadalom_plakat_7szint_JAV.pdf
- ⁴⁷ Magyar Rektori Konferencia KKK-átalakítás:
<http://www.mrk.hu/kkk-atalakitás>
- ⁴⁸ A 15/2006. (IV. 3.) OM rendeletben megfogalmazott, az informatikus könyvtáros mesterszakra vonatkozó előírásokkal kapcsolatban a 38/2014. (IV. 30.) EMMI rendelet 46. § (8) bekezdése a következő változásokat hozta: „A Rendelet 3. számú melléklet VII. TÁRSADALOMTUDOMÁNY KÉPZÉSI TERÜLET fejezet 10. INFORMATIKUS KÖNYVTÁROS MESTERKÉPZÉSI SZAK alcím a) 2. pontjában a „választható szakirányok” szövegrész helyébe a „választható specializációk” b) 8. pont 8.3. alpontjában ba) a „szakirányok” szövegrész helyébe a „specializációk” bb) az „Internet technológia” szövegrész helyébe az „Internet-technológia” bc) a „szakirány” szövegrész helyébe a „specializáció” szöveg lép.”
2014. április 30. után az informatikus könyvtáros mesterképzésben szakirányok helyett tehát specializációk indíthatók. Ugyanez a rendelet az alapképzés vonatkozásában is egyértelművé teszi, hogy az informatikus könyvtáros képzésben kizárólag specializációk léteznek: 38/2014. (IV. 30.) EMMI rendelet 30. § (2) bekezdése: „A Rendelet 2. számú melléklet III. TÁRSADALOMTUDOMÁNY KÉPZÉSI TERÜLET fejezet 5. INFORMATIKUS KÖNYVTÁROS ALAPKÉPZÉSI SZAK és 6. KOMMUNIKÁCIÓ ÉS MÉDIATUDOMÁNY ALAPKÉPZÉSI SZAK alcím a) 3. pontjában a „társadalomtudományi” szövegrész helyébe a „társadalomtudomány” b) 6. pont 6.2. alpontjában a „szakirányhoz rendelhető” szövegrész helyébe a „specializációhoz rendelhető” c) 8. pontjában a

„szakirányokhoz tartozó” szövegrész helyébe a „specializációkhoz tartozó” szöveg lép.

A szakirány definíciója a 2011. évi CCIV. törvény a nemzeti felsőoktatásról szerint:

108. § 33. szakirány: „az adott szak részét képező önálló szakképzettséget eredményező, speciális szaktudást biztosító képzés. (pl. romanisztika alapszak szakirányai az egyes nyelvek, mint az olasz, francia stb.)”

A specializáció definíciója a 2011. évi CCIV. törvény a nemzeti felsőoktatásról szerint:

108. § 31. specializáció: „az adott szak részét képező önálló szakképzettséget nem eredményező, speciális szaktudást biztosító képzés.”

Az MRK „Ajánlás a KKK-k újraírásához” című (i. m.) dokumentuma szintén kimondja: „Ugyancsak egyértelmű, hogy szakiránynak csak azokat tekintjük, amelyek megnevezése a szak nevében (a diplomában) is megjelenik majd, a többi „csak” specializáció, amelyek nem igényelnek KKK-szabályozást, és az adott intézmény hatáskörébe tartoznak.”

⁴⁹ A 2011. évi CCIV. törvény a nemzeti felsőoktatásról 15. § (3), 44. § (1)-(4), illetve 85. § (3) bekezdése szerint akkor kell feltüntetni, ha a szakmai gyakorlat a 6 hét időtartamot eléri.

⁵⁰ 2011. évi CCIV. törvény a nemzeti felsőoktatásról 51. § (1)
„(1) A felsőfokú tanulmányok befejezését igazoló oklevél kiadásának előfeltétele a sikeres záróvizsga, továbbá - ha e törvény másképp nem rendelkezik - az előírt nyelvvizsga letétele. Ha a képzési és kimeneti követelmény szigorúbb feltételt nem állapít meg, az oklevél kiadásához a hallgatónak be kell mutatnia azt az okiratot, amely igazolja, hogy

a) alapképzésben egy középfokú, „C” típusú általános nyelvi vagy középfokú (B2 szintű) általános nyelvi, komplex,

b) mesterképzésben a képzési és kimeneti követelményekben meghatározott államilag elismert vagy azzal egyenértékű nyelvvizsgát tett (a továbbiakban: nyelvvizsga). A tantervben a felsőoktatási intézmény meghatározhatja, hogy milyen nyelvekből tett nyelvvizsgát fogad el, azzal a megkötéssel, hogy a középiskolai érettségi bizonyítvány által tanúsított, illetve az érettségi vizsgaként elfogadott nyelvvizsgát általános nyelvi – komplex – nyelvvizsgaként köteles elfogadni.”

⁵¹ Figyelem: változik a doktori képzés. Eduline. 2015. szeptember 28.

http://eduline.hu/felsooktatas/2015/9/28/Figyelem_valtozik_a_doktori_kepzes_3UUW1F

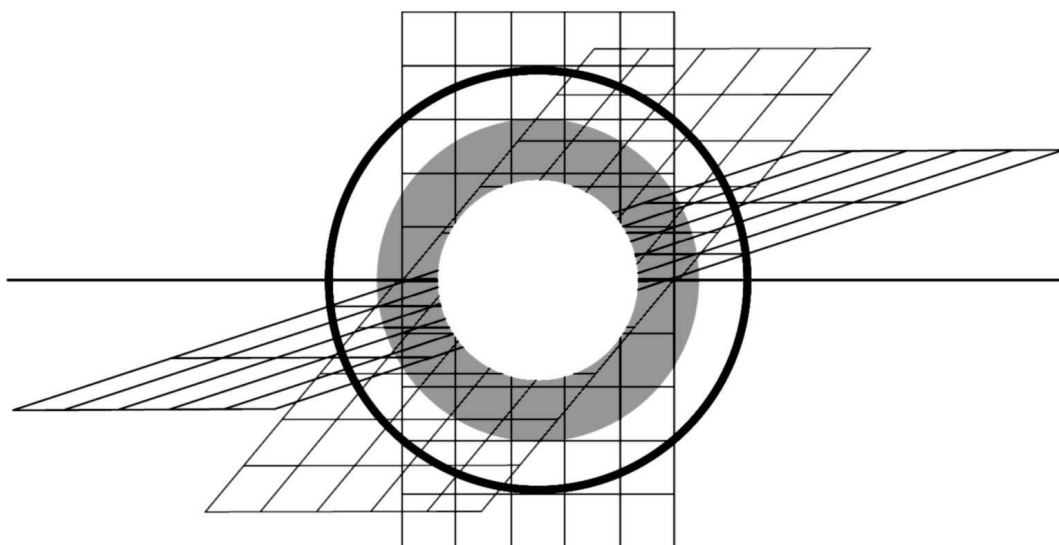
Az internetes források letöltési ideje: 2015. november 27.

Beérkezett: 2015. XI. 30-án.

Kiszl Péter

habilitált egyetemi docens,
az ELTE BTK Könyvtár- és
Információtudományi Intézetének
igazgatója, Információtudományi
Tanszékének és Könyvtártudományi
doktori programjának vezetője.
E-mail: kiszl.peter@btk.elte.hu

Sebestyén György

Az információtudomány főbb trendjei az ezredforduló után

A legprominensebbek közé tartozó szerzőket, könyveket, szakfolyóiratokat, szervezeteket, egyetemeket és vállalatokat vizsgáltuk meg abból a célból, hogy megállapítsuk, miként definiálják az információtudományt a 21. században, illetve koncepcióikban mely domináns trendek és tendenciák találhatók. Tanulmányunkban ezt foglaljuk össze, részletesen kitérve a gyakorlati alkalmazásokra és azokra az eredményekre, amelyeket az ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézete ért el az információtudományi kutatásokban.

Bevezetés

Mi az információtudomány? Van-e információtudomány? Ha van, akkor egy vagy többféle információtudomány létezik-e? Hogyan definiálható mindez az ezredforduló után?

A válaszokat keresve nem kívánunk az „*enciklopédiák enciklopédiájának*” szerepét felvállalni, összegyűjteni és rendezni az információtudományt meghatározó legkülönbözőbb definíciókat. Nem kívánunk elmélyülten foglalkozni az információtudomány történeti aspektusaival sem.

Célunk lényege a jelenre fókuszálni, arra, hogy az információtudomány milyen szerepet tölt be abban a szűkebb és tágabb világban, amelyekben élünk. Mi az információtudomány jelentősége abban, hogy egyrészt a társadalom tagjai, másrészt a legkülönbözőbb gazdasági szereplők sikeres válaszokat tudjanak adni a lokális és a globális világ kihívásaira, egy olyan világra, amelyről azt is állítják – állítjuk, hogy alapját az információ és a tudás képezik. Ebből következik tehát, hogy az információtudományt a lokális és a globális világ egyik meghatározó tényezőjeként, sőt pilléréként szükséges bemutatnunk.

Ez a megközelítés direkt módon következik az ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézetének oktató-kutató tevékenységéből, ezen belül hangsúlyozottan a mester- és doktori képzésből.

Célunk tehát alapvetően az, hogy tisztán pragmatikus alapokon eljárva az információtudomány jelenlegi szerepét úgy mutassuk be, hogy miként

válak a lokalizációban és a globalizációban tartós sikereket felmutató fejlett társadalmak és gazdaságok egyik legfontosabb eszközévé, külön hangsúlyt fektetve arra a kulcsszerepre, amelyet az információtudomány a versenyszférában, ezen belül az üzleti menedzsment és a kutatás-fejlesztés vonatkozásában tölt be.

Kiindulópontok

Szinte feldolgozhatatlannak látszik az a rengeteg és sokszínű megközelítés és összefüggés, amely az információtudománnyal kapcsolatban a világban létezik, ami azt jelenti, hogy ezeknek még a szelektált feldolgozása is vaskos szakkönyvek terjedelmét követelné. Hogy el ne vesszünk ebben a helyzetben, igyekeztünk kiválasztani azt a néhány neves, irányadó szakértői forrást, amelyek osztatlan és világméretű elismertségnek örvendnek.

Encyclopedia of library and information sciences

Az *Encyclopedia of library and information sciences* 2009-ben megjelent információtudományi fejezetét SARACEVIC, Tefko írta,¹ aki ekkor már négy évtizede foglalkozott ezzel a témával, hiszen 1970-ben védte meg PhD értekezését a *Case Western Reserve Egyetemen* a relevancia fogalmáról az információtudományban. A 15 oldalas tanulmány számunkra legtanulságosabb része az 1. táblázat, amelyben az 1972–1995 és az 1996–2006 közötti periódus információtudományi részterületeit elemzi 12–12 tételben,² ezekből is a

második periódus alatt felsorolt részterületek a legrelevánsabbak*. Tanulmánya végén SARACEVIC arra a következtetésre jut, hogy „*az információtudomány két orientációja van: az egyik az információkeresési technikákkal és rendszerekkel foglalkozik, a másik az információs szükségletekkel és információ használattal, szélesebben fogalmazva az emberi információkereső magatartással.*”³

SARACEVIC fenti nézetét az által idézett BATES, Marcia J. hármass megközelítésére is alapozza, amely szerint az információtudomány tartalmát illetően „*három nagy kérdést lehet azonosítani:*

1. *A fizikai kérdés: melyek a rögzített információ univerzumának ismérvei és törvényszerűségei?*
2. *A társadalmi kérdés: az emberek miként viszonyulnak az információhoz, illetve miként keresik és hogyan használják az információt?*
3. *A tervezési kérdés: hogyan lehet a rögzített információhoz a lehető leggyorsabban és leghatékonyabban hozzáférni?*⁴

BATES azt is hangsúlyozza, hogy a fenti három kérdés olyan aspektusokat képvisel, amelyek között sokoldalú összefüggések, összefonódások és kölcsönhatások állnak fenn.

A továbbiakban BATES arra is rámutat, hogy az információtudomány egyfajta *meta jelleggel* rendelkezik a tudományok rendszerében, mert például a pedagógiához hasonlóan nagyszámú egyéb tudomány szakhoz kapcsolódik, a legteljesebben alkalmazkodva azok sajátosságaihoz, de ugyanakkor a legkevésbé sem csorbítva a saját identitását. Ahogyan megvan az orvos-, mérnök- vagy jogászképzés a pedagógia és e szakterületek szintéziséből, ugyanez tapasztalható az orvosi, műszaki vagy jogtudományi szakirodalmi információszolgáltatások vonatkozásában is.⁵

BATES további nagy érdeme az is, hogy az információtudomány szokványos, már-már közhelyes definícióját is kritikus vizsgálat alá veszi, illetve továbbfejleszti. Az információtudomány általánosan ismert explicit paradigmája – az információ gyűjtése, szervezése, hozzáférése és visszakeresése – BATES szerint messze nem nyújt teljes képet erről a tudományról, habár rendszerint csupán ebben az értelemben és vonatkozásban írják le. Az információtudomány számos kidolgozatlan, még a homályban maradt, „*a hajó vízvonala alatt*” elhelyezkedő része van és ezeknek feltárása igen fontos és időszerű feladat, elsősorban a használók szélesebb értelemben vett köre számára.⁶

Handbook of information science 2013

Több mint 900 oldal terjedelmű ez a kézikönyv, amely 2 éve jelent meg az igen patinás, több mint 260 éves múlttal rendelkező, napjainkban globális tudományos kiadóként működő, szakterületünkön nemzetközi tekintélynek örvendő *De Gruyter Saur* kiadónál.⁷ A kötet célkitűzéseit és tartalmát a kiadó a következőképpen foglalja össze: „*Dokumentumok és tudástételek feldolgozása; keresőmotorok, természetes nyelvfeldolgozás; tudásszervezés, ezen belül osztályozási rendszerek, tezauszok és ontológiák; közösségi címkézés; szakemberek által készített referátumok vs. automatizált tartalmi kivonatok; felhasználókra vonatkozó kutatások; információs rendszerek értékelése; információkeresés és tudásábrázolás. Elsősorban az információtudomány, a könyvtártudomány, a számítógéptudomány, az információ- és tudásmenedzsment szakembereihez, valamint a köz- és egyetemi könyvtárak munkatársainak íródott.*”⁸

De nem ez az egyetlen szakkönyv, amelyet a *De Gruyter Saur* az információtudomány területén adott ki. Ha áttanulmányozzuk a kiadó honlapját, az információtudomány területén összesen 20 könyvet találunk a következő témákból: akadálymentes információs rendszerek, e-kormányzat (2 mű), bibliometria, kapcsolt nyílt adatok a könyvtárakban, könyvtár- és információtudományi módszertani kézikönyv, a tájékoztatási és dokumentációs szolgáltatások alapjai (2 mű), könyvtár- és információmarketing, multidimenziós szakfolyóirat-értékelés, szürkeirodalom, kormányzati információ, az információ társadalmi hatása, etikus és társadalmilag felelős beruházás, tudáskommunikáció, életem át tartó tanulás az információs szolgáltatási szektorban, információs átvilágítás, indexelés, információs központok létrehozása, az információs központok vezetőinek képzése.⁹

* 1. A használóra vonatkozó kutatások (információkereső magatartás, használóközpontú információkeresési megközelítés, használók és használat) 2. Hivatkozási elemzések (tudománymetria, értékelő bibliometria) 3. Kísérleti információkeresés (algoritmusok, modellek, rendszerek, az információkeresés értékelése) 4. Webometria 5. A tudásterületek vizualizációja (szerzői koccitációelemzés) 6. Tudományos kommunikáció 7. Használói relevanciaítélet (szituációs relevancia) 8. Információkeresés és kontextus 9. Gyermekek információkereső magatartása (használhatóság, interfésztervezés) 10. Metaadatok és digitális források 11. Bibliometriai modellek és szóródási jelenségek 12. Strukturált referátumok (tudományos közleményírás)

Míg az *Encyclopedia of library and information sciences* az információtudomány tartalmát elemzések és következtetések útján ragadta meg, addig a De Gruyter Saur *Handbook of information science* című kötete alapján a lefedett részterületeket lehetett számba venni.

Szakfolyóiratok információtudomány címmel vezető nemzetközi kiadóktól

1. A *Journal of Information Science (JIS)* a SAGE több mint 800 szakfolyóiratának egyike, és önmagát úgy határozza meg, hogy információtudománnyal és tudásmenedzsmenttel foglalkozik. A folyóirat impaktfaktorának és rangsorolásának ismertetésekor az is kitűnik, hogy jelentős arányban és kiváló színvonalon foglalkozik könyvtártudománnyal, számítógép-tudománnyal és az információs rendszerekkel.¹⁰
2. Az *Information Sciences* az Elsevier 2500 szakfolyóirata közé tartozik. A többes számból azonnal kiderül, hogy számos tudományágat képvisel és valamennyit az információtudomány egyik variánsának tekinti, habár a felsorolt területek igen nagyszámúak és igen sokfélék, a matematikai nyelvésztől az algoritmustervezésig, az információelmélettől a mesterséges intelligenciáig. A fentiek ellenére a szakfolyóirat ismertetésének második bekezdésében az információtudományt egyes számba teszi: „Feltételezzük, hogy az olvasóknak közös az érdeklődésük az információtudomány területén, de különböző háttérrel rendelkeznek, mint a mérnöki tudományok, matematika, statisztika, fizika, számítógép-tudomány...” és még felsorol számos további tudományterületet.¹¹
3. A *Journal of the Association for Information Science and Technology*¹² szakfolyóirat a Wiley-Blackwell mintegy 1500 szakfolyóiratának képviselője és tematikája a legteljesebb összhangban áll az *Információtudományi és Információtechnológiai Társasággal (Association for Information Science and Technology = AIS&T)*, amelyet a társaság tárgyalásánál ismertettünk.

Az információtudományi kutatás képviselőinek öndefiníciói

Az Információtudományi és Információtechnológiai Társaság

Az *Információtudományi és Információtechnológiai Társaság (Association for Information Science and Technology = AIS&T)* magát úgy határozza meg,

hogy több mint 75 éves fennállása alatt az egyetlen olyan szakmai szervezetként működik, amely valóban képes összekötni az információval kapcsolatos kutatásokat a gyakorlattal. Sokezeres tagságát a világ 50 különböző országát képviselő kutatók, fejlesztők, gyakorlati szakemberek, egyetemi hallgatók és tanárok alkotják. Szakfolyóiratát az előző pontban ismertettük.

A fentiekkel összhangban a tagság a következő szakterületeken működik: információtudomány, számítógép-tudomány, nyelvészet, menedzsment, könyvtárügy, mérnöki tudományok és gyakorlat, jog, kémia-vegyészet, pedagógia.

Habár a fenti felsorolásban az AIS&T világosan elkülöníti az információtudományt az alatta felsoroltaktól, küldetésnyilatkozatában azonban mindezeket információtudományokként határozza meg: „Az AIS&T küldetése az információtudományok és az kapcsolódó IT alkalmazások fejlesztése oly módon, hogy az információs szakemberek és szervezetek figyelmét felhívja a kulcsproblémákra, valamint lehetőségeket és támogatást nyújt működésükhöz.”¹³

Ez némi zavart okozhat, és talán ebből kiindulva és a kérdéseknek eléje menve szerepel az AIS&T honlapján egy önálló rész, amely a „Mi az információtudomány?” címet kapta. „Az információtudomány magában foglalja bármely szakember működését, aki akár dolgozik, akár kutat, akár pedig tanulmányokat folytat az információ menedzselésének bármelyik formája tekintetében. Ha Önt érdekli az információ tárolása, keresése, tartalmi feltárása, szervezése, ábrázolása, szolgáltatása – akkor az AIS&T Önért van.”¹⁴ Saját definíciójuk kiegészítéseként három sokat idézett szaktekintély meghatározását is közlik – méghozzá három markánsan elkülöníthető korszakból –, akiknek nevével igen eredményes kereséseket lehet végezni az információtudomány fogalmával és fejlődésével kapcsolatban.¹⁵

Az iSchools

Az 2005-ben megalapított *iSchools*¹⁶ olyan nemzetközi szervezet, amely az információ területének fejlesztésében érdekelt felsőoktatási intézményeket, illetve szervezeti egységeket tömöríti. Az iSchools kiindulópontját azok az értékes hagyományok képezik, amelyek az információtechnológia, a könyvtártudomány, az informatika és az információtudomány kutatását és oktatását célzó tevékenységeket foglalták magukban. Ezekre akar

tehát az iSchools építeni, hogy az egyetemek, főiskolák között igazi, a 21. századra releváns kutatóegyesületet fejlesszen ki az információ területén. Természetesen a szervezet minden tagjának megvannak a maga sajátosságai és az ezeken alapuló érdemei, de amiben egységesen elkötelezettek, az három terület összefüggésének a feltárása: *az információ, az emberi tényező és a technológia kapcsolatainak a kutatása*. A kutatásokra alapvetően az *interdiszciplináris és innovatív megközelítés* a jellemző, és fő céljuk a *közösségi-társadalmi hatások feltárása és a gyakorlati alkalmazások fejlesztése*.

Az iSchools a tavaszi félév végén 65 taggal rendelkezett, minden kontinensről, de különösen Észak Amerikából. Az EU 2004-ben, illetve ezután felvett tagjait egyedül a *prágai Károly Egyetem Információtanulmányi és Könyvtárügyi Intézete* képviselte, míg a távoli Kínából 3, Dél-Koreából pedig 2 szervezeti egység is belépett.

A fenti kép igen sokat ígér, mégis kénytelenek vagyunk megállapítani, hogy azok a megfogalmazások, amelyekkel az iSchools önmagát és küldetését definiálja, koránt sem nyújtanak eléggé világos képet még arról sem, hogy konkrétan mely új területek váltják fel a hagyományosakat. Ami pedig tanulmányunk témáját, az információtudomány 21. századi trendjeit és tendenciáit illeti, erre sem kapunk teljesen kielégítő választ.

A fenti bizonytalanságok eloszlatására nagyon fontos következtetéseket vonhatunk le, ha megszámláljuk a 65 tag hivatalos elnevezésében található szakterületeket (*1. táblázat*).

1. táblázat[†]

Az iSchools tagok hivatalos nevében előforduló szakterületi megnevezések

információtudomány	20
információs tanulmányok	13
információmenedzsment	7
könyvtártudomány	15
informatika	3
számítógéptudomány	6

A 65 tag hivatalos elnevezésében az információtudomány vezet (20), de ha ezt összevonnánk az információs tanulmányokkal (13), akkor 33-at kapnánk – ami meghaladja a 65 felét. Igen tekintélyes a könyvtártudomány aránya is (15) – a második

helyen áll! Ezzel szemben az informatika (3) és a számítógép-tudomány (6) aránya feltűnően csekély és elhanyagolható, mindegyiket megelőzi még a 4. helyen álló információmenedzsment (7) is. Megelégedéssel lehet tehát nyugtázni, hogy az első négy helyen – óriási arányban – olyan területek találhatók, amelyek a legszervezesebb részét képezték és képezik intézetünk – az Eötvös Loránd Tudományegyetemen folytatott – oktató-kutató tevékenységének.

Az iSchools megszületéséhez igen aktívan aszisztált az előző pontban ismertetett *Amerikai Információtudományi és Információtechnológiai Társaság*, és ez is az 1. táblázat alapján kialakult képpel áll összhangban. Tekintélyes amerikai professzorok, sőt számos egyetemi vezető is nyilatkoztak erről az eseményről, köztük volt, aki azt elemezte (*KING, John Leslie, 2006.*), hogy az információtudományi kutatásban miként játszhat sikeres szerepet az egyetemek globális szintű együttműködése.¹⁷

Az iSchools szerves részeként jött létre az *iConference*,¹⁸ melynek konferenciakötetei 2006-tól elérhetők az interneten is. Az iConference 30 kutatóterületet felsorolva határozza meg tevékenységét, ezek közül 11-nek az elnevezésében fordul elő az információ – viszont az információtudomány helyett az *adattudományt (data science)* használja!

Az iConference létrejöttéről publikáló neves szakemberek hangsúlyozták, hogy két témakörnek kell alapvető fontossággal bírnia: az *információs szolgáltatásnak* és a *használó-információkapcsolatnak*.¹⁹ Mostanára az iConference igen elismertté vált, nemcsak az akadémiai körökben, de az informatikai vállalatoknál is. Különösen jól példázza ezt, hogy 2014-ben a konferencia első vezérszónoka *Tony HEY, a Microsoft alelnöke* volt, akinek nézetével az informatikai vállalatokról szóló fejezetben foglalkozunk majd.

[†] A táblázatban szereplő tételek összegének nem kell megegyeznie a tagintézmények számával (65), hiszen gyakran előfordult, hogy egyetlen tagintézmény esetében 2 tételt is számba kellett venni, pl. a könyvtár- és információtudományi tanszékek esetében egy tétel került a könyvtár- és egy az információtudomány rubrikába. Az összesen 6 oszlopot alkotó tudományterületek közül voltak még egyéb szakok is (pl. matematika, kommunikációtudomány stb.), amelyekkel csekély jelentőségük miatt nem foglalkoztunk.

Információtudományi elnevezésű felsőoktatás intézmények, szervezeti egységek

Egy olyan tanszékkel kezdjük, amely egyrészt az iSchools tagja, másrészt számos analógiát mutat az ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézetével.

Az izraeli *Bar-Ilan Egyetem (Ramat Gan) Bölcsészettudományi Karán* működő *Információtudományi Tanszék* önmagát a 21. századba vezető kapuként aposztrofálja. Az információtudományhoz tartozó területként a következőket sorolja fel: információkeresés, adatbázis-alkalmazások, információszervezés, szervezeti tudás, szervezeti tudásmenedzsment, virtuális környezetek, internet-kutatás, közösségi információ, információs etika és információs viselkedés. A képzés célja, hogy „a hallgatók megértsék az információ lényegét és társadalmi szerepét, szakértelmet szerezzenek az infokommunikációs technológiákban, képesek legyenek az információs struktúrák elemzésére és ennek alapján stratégiákat és menedzsmentrendszereket fejlesszenek ki az információ tárolására, szervezésére és terjesztésére, megszerezzék az egyének és csoportok információs igényeire való reagálás képességét, kutatási készségekre tegyenek szert.”²⁰ A tanszéken alap- és mesterszak végezhető és doktori program is működik.

A fenti példával megegyezően a világhírű *Cornell University* – amely az Egyesült Államokon kívül számos szervezeti egységet működtet a világ más országaiban is – szintén rendelkezik egy *Információtudományi Tanszékkel (Information Science Department)*. A tanszék tekintélyét és státuszát fémjelzi, hogy az egyetem fő kampuszán, az Ithaca kampuszon helyezkedik el.²¹ Az információtudományi mesterszak a „professzionális” jelzővel egészül ki, így a teljes elnevezés az *Információtudományi professzionális tanulmányok mesterszak lesz (Masters in Professional Studies (MPS) in Information Science)*.

A mesterszak ismertetése a következő, elkülönítve kiemelt mondattal kezdődik: „*Professzionális tanulmányok mesterszakunk olyan egy éves program, amely a hallgatókat az iparban való elhelyezkedésre készíti fel.*”²² A továbbiakban a mesterszak jellegét alapvetően *interdiszciplinárisként* határozza meg. A legutóbbi években végzett hallgatók olyan területeken kaptak állásokat, mint például: alkalmazástervező, üzleti technikai elemző, frontend webfejlesztő, rendszerintegrációs mérnök, tudományos kutató, webalkalmazás-fejlesztő.²³ A

program az információs rendszereket helyezi a középpontba, és „*megvizsgálja ezek társadalmi, kulturális, gazdasági, történeti, jogi és politikai összefüggéseit. A technológiák tanulmányozása, és különösen a technológiák alkalmazási módozatainak tanulmányozása a program lényegét képezik.*”²⁴

Nemcsak Amerikában, de Európában is létezik olyan információtudományi mesterszak, amely szintén a versenyszférai működésre, ezen belül az *üzleti informatikára* készít fel. Az *amszterdami VU University Természettudományi Karán* működő *Számítógép-tudományi Tanszék* kínálatában szerepel az *Információtudományok MSc.* is. A szak ismertetésének címe: „*Egy fenntartható e-társadalom digitalizációja*”. Konceptiójuk lényege, hogy az információtudomány *multidiszciplináris* és az *infokommunikációs technológiák társadalmi alkalmazásait* és felelősségét vizsgálja. Ennek keretében foglalkozik az információnak a vállalatoknál és a szervezetekben történő létrehozásával és feldolgozásával, valamint az egyéneknek, a szervezeteknek és a különböző kultúráknak az információ tervezésében, modellezésében, kommunikációjában és megosztásában betöltött szerepével. Az e-társadalomhoz kapcsolódva a hallgatók fontos ismereteket szereznek az e-business, e-kultúra, e-közösségek és e-szórakoztatás területén is.²⁵

Az *Információtudományok MSc.* egyik szakiránya az *üzleti informatika*. Az üzleti információ- és tudásmenedzsment mellett a szakirány foglalkozik a számítógép-tudomány és az ITC üzleti összefüggéseivel, alkalmazásaival is, különös tekintettel az *e-business* legújabb módszereire, illetve az *e3value üzleti modellekre*, amelyek az ITC vállalatokat és az üzleti világot szétválasztó tényezők áthidalására jöttek létre.

Az üzleti központú információtudományi képzésre a legjobb példa nézetünk szerint az *új-zélandi Otago Egyetem Üzleti Főiskolája*, amely a menedzsment, a közgazdasági, a marketing vagy az idegenforgalmi tanszékei stb. mellett *külön információtudományi tanszékkel rendelkezik*, ahol alap- és mesterszak, valamint PhD fokozat is szerezhető.²⁶ A tanszék 1991-ben önállósult és szoros kapcsolatban áll számos infokommunikációs vállalattal, amelyek között található a *Telecom New Zealand*, a *Sun Microsystems* és a *Microsoft*. „*A nálunk diplomázók életfontosságú szerepeket töltenek be Új-Zéland gazdaságában, mind hazai, mind nemzetközi vonatkozásban.*”²⁷ Tanulmányunk szempontjából nagy előny, hogy a tanszéki

honlapon külön fejezetben válaszolnak a következő kérdésre: „*Mi az információtudomány?*”. Megközelítésük lényege, hogy az információt a szervezetekben működő humán erőforrás és használók szempontjából tanulmányozzák. Ennek megfelelően a következő szakterületeket sorolják fel: mesterséges intelligenciaalkalmazások, adatbázisok, elosztott információs rendszerek, egészségügyi informatika, ember-számítógép interfészek, informatikai biztonság, információs rendszerek fejlesztése és menedzsmentje, közösségi hálózatok és szervezeti informatika, szoftvertervezés.

Végül, de nem utolsósorban két amerikai egyetem *információtudományi doktori képzésébe* kínálunk betekintést.

A *Cornell University InfoSci doktori programjának* minden lényeges eleme logikusan, szervesen és közvetlenül kapcsolódik a már fentebb részletesen tárgyalt információtudományi mesterszak anyagához. Ezért a doktori képzés is hangsúlyozottan *interdiszciplináris*, és kiemelt helyet biztosít a gazdasági, társadalmi, kulturális stb. összefüggések kutatásának. A képzés pilléreit tehát a digitális információ, az információs rendszerek és ezeknek a fentebb ismertetett kontextusai képezik. „*A doktori program a technológiai rendszerekre és ezek használatára koncentrál – azokra a módoszatokra, ahogyan a technológiákat használjuk, és ahogyan ez ránk hatást gyakorol.*”²⁸

A *University of Washington* keretében működő *Information School doktori programja* a fentiekkel nemcsak közös, de ezektől eltérő vonásokat is mutat. Ez is a saját mesterszakjukra épül, ám ez a mesterszak felöleli *mind a könyvtár-, mind pedig az információtudomány területét*. Ezt követően *szűkít* a doktori program az információtudományra, illetve ez a megnevezése is. A program hangsúlyozza *interdiszciplináris* jellegét és ez azért is fontos, mert hallgatói különféle szakterületekről érkeznek (információtudomány, társadalomtudományok, számítógép-tudomány, könyvtári szolgáltatások, jog és információtechnológia). „*A kutatás az ember információban játszott szerepének megértésére összpontosít, tovább ennek társadalmi és technológiai vonatkozásaira. Azokkal a tényezőkkel foglalkozik, amelyek meghatározó hatást gyakorolnak a tudás kommunikálására, illetve a tudástételek felhasználására, vizsgálva ezeket társadalmi, intézményi és egyéni összefüggésekben.*”²⁹

Az információtudomány és a világ legjelentősebb ITC és informatikai vállalatai

A Google és az információtudomány

A Google témánk szempontjából kimagasló szerepet játszik, amelynek bemutatását a legcélszerűbb *Laszlo BOCK* tevékenységével kezdeni.

A *magyar származású amerikai*, *Laszlo BOCK*, 2006-tól a Google személyzeti vezetője. Nem több mint 33 éves volt, amikor ezt az állást megkapta és szinte azonnal óriási nemzetközi feltűnést és kirobbanó világsikert aratott merőben új személyzeti politikájával és az ezt népszerűsítő stílusával. Alig néhány év elteltével a tekintélyes *Human Resource Executive* c. szaklap neki adta a hatalmas megtiszteltetést jelentő *2010 HR Executive of the Year címet*.³⁰ Nézetem szerint BOCK személyzeti politikája során számos olyan részlettel is foglalkozik, amelyeknek kiemelt fontosságú *információtudományi vetületei* is vannak. Vegyük most sorra tehát, hogy témánk szempontjából melyek azok a területek és vonatkozások, amelyeknél BOCK kiváló meglátásai és kezdeményezései jelentős fejlődéshez vezettek és vezetnek az információtudományban!

A *2001-es közgazdasági Nobel-díj* bizonyítja³¹ legékezzszólabban az *információs aszimmetria* jelentőségét, hiszen a három díjazottat ennek leírásáért tüntették ki. BOCK pedig számos vonatkozásban megkülönböztetett figyelmet szentel ennek a területnek is. Az információs aszimmetria – amikor az egyik félnek több, jobb információja van valamely vonatkozásban, mint partnerének – nem szűkíthető a közgazdaságtudományra és az információtudomány egyik fontos kutatási területét kell, hogy képezze. BOCK elsősorban a munkanélküliségben látja az információs aszimmetria megoldatlanságának következményét, mert az adott állás betöltését szorgalmazó cég, az állást meghirdető ügynökség és az állást keresők között nagyon jelentős információs aszimmetria áll fenn. Ehhez hozzáfűzhetjük, hogy ez a jelenség az információtudomány vonatkozásában is általános, például komoly fiaskókat okoz akár az információ tartalmi feltárásában, akár pedig az információkeresésben, és mindez elsősorban a felhasználók milliárdjai által használt csatornákon történik, (internet és a közösségi oldalak).³² Megállapítható tehát, hogy az információs aszimmetria felvetése révén is a

Google nagymértékben hozzájárul az információ-tudomány legaktuálisabb területének, az információkeresésnek a mihamarabbi optimalizálásához.

Charles Darwinnak az *On the Origin of Species* című műve 1859-ben jelent meg a John Murray kiadónál. Az idén pedig nem más, mint Laszlo BOCK nagy port felkavaró könyve, a *Work Rules!* látott ugyanitt napvilágot.³³ Rá szeretnék mutatni, hogy e könyv kapcsán érkezünk el ahhoz a ponthoz, amelynél a Google és BOCK erőfeszítései ismét relevánssá válnak dolgozatunk szempontjából is. A könyv 5. fejezetének az a címe, hogy „Ne bízz az ösztöneidben!”³⁴ A terjedelmes fejezet lényegét abban látom, hogy a szerző kategorikusan helyteleníti az ösztönökre, a „belső hangra”, a megérzésekre való támaszkodást, és e helyett az adatok feldolgozására és használatára ösztönöz annak érdekében, hogy ne csak előre lássuk a jövőt, de főleg azt biztos kézzel alakítani is képesek legyünk. Nos, sok tekintetben ez az új információkereső attitűd tekinthető a tudásalapú társadalomban élő *homo informaticus* igazi magatartásformájának és egyben az információtudomány legfontosabb területéhez tartozó témának, mivel az információkereső magatartás kutatása egyre jobban fellendül.

Az információkeresés modernizálásának és optimalizálásának további rendkívül izgalmas és kulcsfontosságú területe azoknak a gigászi erőfeszítéseknek az arénájában található, ahol megpróbálják összehangolni, és ha lehet, közös nevezőre hozni a *globalizmus multikulturális világában zajló hálózati kommunikációt*. A Google felismerte: annak érdekében, hogy a globalizált, multikulturális világban továbbra is képes legyen megtartani vezető pozícióját, kiemelt helyen kell foglalkoznia az *interkulturális kommunikációval*, és ezzel összefüggésben a *kulturális determináltsággal* és a *HR-analitikával*. „Akik ugyanabban a kulturális kontextusban nevelkedtek, azok ugyanazokkal az asszociációkkal is rendelkeznek. Nem számít, hogy férfiak-e vagy nők, és az sem, hogy a természet-vagy pedig éppen a bölcsész tudományok területén működnek.” – jelentette ki Brian WELLE, a Laszlo BOCK által kreált Google HR-analitika vezetője.³⁵

A fenti kijelentésből következő gyakorlati lépések, intézkedések igen jelentősek és eredményesek. Már 2013-ban sor került arra, hogy a Google alkalmazottainak a fele (kb. 25 000 személy) részt vehetett olyan foglalkozásokon, amelyeknek tárgya az előítéletek alapos megismerése és hatékony leküzdése volt. Ennél is fontosabb, hogy a jelenlegi

gyakorlat szerint minden újonnan belépő dolgozónak kötelezővé tették az ilyen foglalkozások látogatását.

Az intézkedések végső célja nem más, mint a globalizált, multikulturális világban működő, legkülönbözőbb információkereső magatartásformák jelenségeinek és törvényszerűségeinek tudományos megismerése útján *fenntartani a Google információkereső potenciáljának fölényét*. És ebben a vonatkozásban is az állapítható meg, hogy a Google végső soron az információkeresés világméretű korszerűsítésén dolgozik, amely mint látható, elválaszthatatlan a globális szintű interkulturális kommunikációtól. A Google esete is bizonyítja, hogy ez a kombináció képezi korunkban az információtudomány legpreferáltabb, legizgalmasabb és legdinamikusabban fejlődő területét.

A Google további prioritása, hogy a kulturális determináltság leküzdését a *maximális kreativitással* kombinálja. Ezzel kapcsolatban BOCK egyik legfeltűnőbb újítása abban áll, hogy nem kérnek diplomát az állásokra pályázóktól, vagyis a diploma nem „oszt-szoroz” a bekerülés sikerével kapcsolatban. A készségekre és a kreativitásra fektetik elsősorban a hangsúlyt, nem a szakértelemre. „Felsőfokú tanulmányaim során az egyik frusztrációm az volt, hogy a professzor mindig egyetlen specifikus választ várt el a kérdésre. Erre a hallgató persze képes volt rájönni, de sokkal érdekesebb a problémákat úgy megoldani, hogy nincs rájuk egyértelmű válasz. A jó HR szakember olyan emberekre vadászik, akik szeretik kideríteni a dolgokat éppen akkor, amikor nincs egyértelmű válasz.”³⁶ A fenti idézet kapcsán joggal tehetjük fel a következő kérdést: az információkeresést is nem éppen abban az esetben kezdik el, amikor egy adott probléma megoldásához nem áll rendelkezésre egyértelmű ismeret?

Az előző bekezdés tartalma – főleg az, hogy az állások betöltéséhez nem feltétel a diploma – azt sugallhatja a kevésbé tájékozottaknak, hogy a Google és az egyetemek között némi ellentét feszülhet, netán a Google nem értékelné megfelelően az egyetemek oktató-kutató tevékenységét. Ellenkezőleg! A Google igen jelentős kutatástámogatási programmal rendelkezik (*Google Academic and External Support*), amelyből világszerte sok-sok egyetem profitál számos olyan esetben is, amikor információtudományi kutatásokat végeznek.

A program bemutatkozó része hangsúlyozza, hogy „A Google kultúrája lényegét tekintve egyetemi,

akadémiai. Alapítóink PhD hallgatók voltak, amikor létrehozták a kezdeti keresőmotort.³⁷ A bevezető egy másik részében még további részleteket közöl a fentiekkel kapcsolatban: „A Google a Stanford Egyetem Számítógéptudományi Tanszékén született meg és a vállalat a kezdetektől fogva szoros kapcsolatokat ápol az egyetemekkel és a kutatóintézetekkel.”³⁸

A Google kutatástámogatási programja nem szorítkozik az Egyesült Államokra, jelen van más amerikai országokban, továbbá Európában, a Közel-Keleten, Ausztráliában, Új-Zélandon, és külön kell megemlíteni Japánt és Kínát is. A kutatástámogatás 4 fő vonatkozásban történik: kutatások támogatása, egyetemi hallgatók támogatása, infrastruktúra és technológia kölcsönzése, konferenciák támogatása.

És most lássunk a fentiekre egy konkrét példát! A magyar származású Anita KOMLODI jelenleg docens az amerikai *University of Maryland Baltimore County (UMBC) Információs Rendszerek Tanszékén*. Egyik kutatási projektjét a Google támogatásával folytatja a *nem angol anyanyelvű webhasználok online információkeresésének* témájában. A globális szinten folytatott információkeresésnek ez az egyik legégetőbb problémája, hiszen messze nincs egyensúlyban a web tartalmának nyelvkiosztása és a web használóinak nyelvi megoszlása, mivel a tartalom többsége angol nyelvű, ugyanakkor a webhasználok kb. csupán egynegyedének anyanyelve az angol. (Ez is az információs aszimmetria egyik jó példája.) Sok nem angol anyanyelvű használó kénytelen angol nyelven keresni a weben, de saját kultúrájának az angol anyanyelvűekétől való különbözősége számos nehézség elé állítja akár az információ szemantikája, architektúrája vagy éppen megjelenése és stílusa vonatkozásaiban. KOMLODI kutatása azt célozza, hogy „a nem angol anyanyelvű információkeresők magatartásának tanulmányozása során azonosítsák és leírják azokat a kihívásokat, amelyekkel ezek a keresők szembesülnek.”³⁹ Megint az általunk legaktuálisabbnak tartott információtudományi terület egy további jó példáját láthatjuk: az információkeresés és az interkulturális kommunikáció kombinációját.

A Microsoft és az információtudomány

A *Microsoft Kutatási Osztálya (Microsoft Research)* számos olyan kezdeményezést vezetett be, amelyek az információtudomány eredményeihez és fejlődéséhez is jelentős mértékben járultak hozzá.

Ezek elsősorban a tudománypolitika és a tudományos fejlődés számára megfogalmazott irányelvek és koncepciók, amelyek négy fő pontban foglalhatók össze:

1. A világ teljes tudományos szakirodalmának online hozzáférhetősége.
2. A világ összes tudományos adatának online hozzáférhetősége.
3. Az e-science kiemelkedő jelentősége.
4. Az adatintenzív tudományok kiemelkedő jelentősége.

A fenti négy pont megértéséhez fel kell idézni *Jim GRAY* munkásságát, ebben is elsősorban a *negyedik paradigmával* kapcsolatos koncepciót.

A 2007-ben rejtélyes vitorlásbalesetben elhunyt *Jim GRAY* szellemi hagyatéka napjainkban is az utolsó részletéig érvényes. Az ő emlékére alapította a *Microsoft Research a Jim GRAY eScience Award*-ot, amelyet évente ítélnék oda az *adatintenzív tudomány* kiválóságainak. Mielőtt a *Microsoft Research*-hez került 1995-ben, *Jim GRAY* olyan tekintélyes vállalatoknál dolgozott, mint az *IBM*, a *Tandem Computer* és a *Digital Equipment Corporation*. A *Microsoft*-nál az adatbázisokkal és a tranzakciófeldolgozó rendszerekkel foglalkozott.

A *Microsoft Research*-nél szerzett tapasztalatai alapján *Jim GRAY* élesen kritizálta az akkori tudománypolitikai gyakorlatot, amelynek keretében a kutatások legsikeresebb informatikai támogatásának azt tartották, hogy csak nagyon kis számban előállítható, óriási kapacitással és sebességgel rendelkező szuperszámítógépek dolgozzák fel a tudomány információit. E megoldás helyett egy olyan informatikai *hálózatban* gondolkodott, amelyen a *teljes tudományos szakirodalom elérhető online*, továbbá az *összes tudományos adat is elérhető online*, valamint ezek minden eleme a lehető legsokoldalúbb és leginteraktívabb módon kapcsolódik nemcsak egymáshoz, de a használókhoz is.⁴⁰

Jim GRAY a fenti nézetek alapján jutott el az ún. *negyedik paradigma* megfogalmazásához. A tudománytörténetet négy nagy paradigmára osztja, amelyekből az utolsó, napjainkban bontakozik ki, és amelyet *escience-nek*, illetve *adatintenzív tudománynak* neveznek. Az előzőekben ismertetett tudományos hálózati univerzum csak akkor fog igazán hatékonyan működni, ha az ezt használó kutatók adataik megfelelő kezelésének érdekében képesek lesznek kifejleszteni a maguk közösségi médiáját. Az adatok olyan nagy mennyiségben

zúdulnak rá a kutatásra, hogy *értelmezésük* vált a legfontosabb tevékenységgé.

Jim GRAY negyedik paradigmája lett a címe annak a kötetnek, amelyet a Microsoft Research adott ki az adatintenzív tudomány problematikájának és perspektíváinak az ismertetésére, és amelyben számos kollégája is kifejti nézeteit.⁴¹ A könyv jelentős mértékben tartalmaz információtudományi közleményeket is, amelyekre a későbbiekben még részletesebben is kitérünk az adatok előtérbe kerüléséről szóló, soron következő fejezetben.

Jim GRAY munkássága mellett *Tony HEY*, a *Microsoft alelnökének* működése is több tekintetben kapcsolódik az információtudomány 21. századi fejlődéséhez. Fontos arra is rámutatni, hogy HEY alelnök szoros kapcsolatokat tart fenn az egyetemi szférával is, különösen a fentebb részletesen ismertetett iSchools szervezettel, és annak konferenciasorozatával, az iConference-szel.

*A berlini Humboldt Egyetem Könyvtár és Információtudományi Iskolája volt a 2014. évi iConference házigazdája. A konferencia címe az információtudomány kiemelten aktuális területével foglalkozott: Lebontani a falakat: kultúra – kontextus – számítástechnika.*⁴² (Megjegyzendő, hogy a 450 résztvevőből 242 képviselte az Egyesült Államokat, míg Európa 4 országából csupán 82 szakember működött közre.⁴³)

A „falak lebontása” kétségtelenül a saját kultúrából eredő korlátok leküzdésére, az interkulturális kommunikáció optimalizálására vonatkozik, amelyek korunk információkeresésének kulcskérdését alkotják. Mint az előző alfejezetben láthattuk, a Google nem, hogy kiemelt, de elsődleges fontosságot tulajdonít ennek a területnek. A 2014. évi iConference is számos előadás keretében foglalkozott az interkulturális kommunikációval, de van a falak lebontásának egy másik – ugyancsak kulcsfontosságú – aspektusa, ez pedig nem más, mint *az információhoz való hozzáférés útjában álló akadályok eltávolítása*. Ez az aspektus sokak szerint elsősorban a *nyílt hozzáférés problematikájában* fogalmazódik meg, és a nyílt hozzáférés is kiemelt helyet kapott a konferencia programjában.

A konferencia első vezérszónoka *Tony HEY*, a Microsoft alelnöke volt, aki „*Túllépve a nyílt hozzáféréseken a nyílt adatokhoz*” címmel tartotta meg előadását.⁴⁴ Hivatkozott a *2001. évi Budapesti Nyílt Hozzáférési Kezdeményezés (Budapest Open Access Initiative = BOAI)* célkitűzéseire és

annak folytatására, következményeire, és ily módon áttekintette a nyílt hozzáférés valamennyi múltbeli és aktuális problémáját.

HEY, a Microsoft alelnöki minőségében természetesen kitért annak hangsúlyozására, hogy a Microsoft tudományos kutatási tevékenységének keretében rendelkezik egy nyílt hozzáférési politikájával⁴⁵ is, amely számos vonatkozásban szolgálhatja a kutatók érdekeit. Foglalkozott az *Azure for Research*⁴⁶ előnyeivel is, amely az Azure felhőszámítástechnikai platform használatán keresztül a kutatási adatok elérésében bizonyulhat igen korszerű és nagy teljesítményű eszköznek, és amelynek ingyenes használata bizonyos esetekben és feltételek mellett lehetségessé válhat.

Példaértékű eredményként ismertette a *Kutatási Adatok Repozitóriumainak Nyilvántartását (REGISTRY OF RESEARCH DATA REPOSITORIES = re3data.org)* programot. A re3data.org létrehozói a kutatási adatrepozitóriumok globális nyilvántartását kívánják megvalósítani és 2014-ig 1200 repozitórium indexelését végezték el. A *Német Kutatási Alapítvány (Deutsche Forschungsgemeinschaft)* és az amerikai *Muzeális és Könyvtári Szolgáltatások Intézete (Institute of Museum and Library Services)* által finanszírozott programban számos könyvtár, illetve egyetem működik együtt. A multidiszciplináris nyilvántartás kutatók, kiadók, oktatási intézmények és pénzügyi támogatást nyújtó szervezetek számára szolgáltat adatokat.⁴⁷

A nyílt hozzáférés azért válik egyre fontosabbá, mert a minden időkben fontos adatok jelentősége (és mennyisége) korunkban eddig soha nem tapasztalt mértékben növekszik napról napra. Ezt látva HEY felteszi a kérdést: *eljön az adattudomány ideje?* Direkt válasz helyett számos olyan jelenséget sorol fel, amelyek a pozitív választ támogatják. Az ipari tevékenység világszerte hatalmas felhő-infrastruktúrákat épít ki, és ezzel a tendenciával összhangban hozta létre a Microsoft a maga adatközpontjait. Számos nagy kutatási szervezet szorgalmazza hatalmas adatrepozitóriumok kiépítését, ezek hatékonyságának a fejlesztését. Idézi azt a divatos mondást, mely szerint „*Az adatközpontok olyan életfontosságúvá váltak a társadalom működéséhez, mint az erőművek.*”

A fentiekhez kapcsolódva HEY foglalkozik azzal is, hogy kik az adattudósok, és szerinte adatmérnökök, adatelemzők és adatgondnokok alkotják ezt a kategóriát – a harmadik csoportba tartoznak a

könyvtárosok és a levéltárosok. Munkájukat egyre nélkülözhetetlenebbnek ítéli.

Információtudományból adattudomány?

Az adat előtérbe kerülése az információtudományban – megfigyeléseink összesítése

A fentiekben számos esetben és számos vonatkozásban láthattuk, hogy miként növekszik az adatok mennyisége és jelentősége, és ennek következtében kutatásuk hogyan kerül mindinkább az információtudomány prioritásainak sorába, illetve ezekkel konkurens helyzetbe. Foglaljuk össze a legfontosabb részleteket:

1. Az iConference 30 kutatási területe ismertetése során az *információtudomány helyett az adattudományt (data science)* használja.
2. Laszlo BOCK legújabb könyvének egyik legfontosabb fejezete az intuícióra való támaszkodás helyett az adatok (és nem az információ) feldolgozásában, helyes értelmezésében látja a sikeres döntéshozatal kulcsát.
3. Jim GRAY nyomán a Microsoft Research kutatói az e-science kifejezés mellett korunk tudományának lényegét az *adatintenzív tudományban* határozzák meg és ennek számos aspektusát vizsgálják.
4. A Microsoft alelnöke, Tony HEY nemcsak előadása címében („*Túllépve a nyílt hozzáféréseken a nyílt adatokhoz*”) de az adatközpontok kulcs szerepének és az adattudomány időszerűségének részletezésekor is az adatok növekvő fontosságára hívja fel a figyelmet.

Fontos kiegészítésként ide kívánkozik még a *Nemzetközi Társadalomtudományi Információs Szolgáltatási és Technológiai Egyesület (International Association for Social Science Information Service and Technology = IASSIST) 2000–2015 között rendezett éves konferenciáiból 12 kifejezetten az adatok kutatásával foglalkozik.*^{‡ 48} Ami pedig az *IASSIST 2010–2014 Stratégiai Tervét* illeti, ennek címe: „Az Adatok Demokratizálása”.⁴⁹

Christine L. Borgman kutatásai

BORGMAN professzorasszony, a *Kaliforniai Egyetem, Los Angeles (University of California Los Angeles = UCLA) Információ Tanulmányi Karának* dékánja, *tanszékünk volt Fulbright vendégprofesszora* szintén kiemelt figyelmet szentel az adatok egyre növekvő mennyiségének és egyre fontosabbá váló szerepének, valamint az ebből következő

és egyre bonyolultabbá váló problémáknak. „*A kutatók, akik új módszereket és eszközrendszereket használnak, soha nem látott, példátlan mennyiségű adatáradatot állítanak elő. Mások a felfedezésekből és az innovációkból kívánják kibányászni ezeket az adatokat. Mindezek ellenére az adatok nem állnak kész formában rendelkezésre, kivéve néhány olyan területen, mint a csillagászat vagy a genomika. A többi területen az adatmegosztási gyakorlatok nagymértékben eltérnek egymástól. Sőt mi több, a kutatási adatok sokféle formában jelennek meg és sokféle módon és sokféle megközelítésben kezelik őket, és gyakran nehéz az adatokat értelmezni az után, hogy kikerültek eredeti kontextusukból. Ezért kijelenthetjük, hogy az adatmegosztás talány.*”⁵⁰

A fenti helyzet megoldása során sokak után most BORGMAN is (újra) rákényszerül annak a kérdésnek a feltételére, hogy *mi is az adat?* A válasz a jelenlegi helyzetben korántsem könnyű, hiszen „*Az adat fogalmát nehéz meghatározni, mivel az adatok számos különböző formát ölthetnek, mind fizikai, mind digitális vonatkozásban.*”⁵¹

Az adatmegosztás jelenlegi problematikájával kapcsolatban BORGMAN *4 különböző racionálét* dolgoz ki, amelyek közül számunkra a negyedik a legrelevánsabb, mert a kutatás fejlesztésével és az innováció elősegítésével foglalkozik.⁵² A kutatás és az innováció korunkban nemcsak rendkívüli módon érzékeny az adatokra, de élet-halál kérdése a megfelelő adatokhoz időben való hozzáférés.

[‡] 2000-Data in the digital library: charting the future for social, spatial and government data
 2001-A data odyssey: collaborative working in the social science cyber space
 2002-Accelerating access, collaboration and dissemination
 2003-Strength in Numbers
 2004-Data Futures: Building on 30 Years of Advocacy
 2005-Evidence and Enlightenment
 2006-Data in a World of Networked Knowledge
 2007-Building Global Knowledge Communities with Open Data
 2010-Social Data and Social Networking: Connecting Social Science Communities across the Globe
 2011-Data Science Professionals: A Global Community of Sharing
 2012-Data Science for a Connected World: Unlocking and Harnessing the Power of Information
 2013-Data Innovation: Increasing Accessibility, Visibility, and Sustainability
 2014-Aligning Data and Research Infrastructure
 2015: Bridging the Data Divide: Data in the International Context

A fentiekkel szorosan összefügg a *nyílt hozzáférés* problematikája, és nézetem szerint ehhez BORGMAN jóval pragmatikusabban viszonyul, mint Tony HEY. Felhívja a figyelmet arra, hogy a kutatók nemcsak együttműködnek, de bizony versenyeznek is egymással. Egymás konkurensei egy sor életbevágóan fontos területen és vonatkozásban: ugyanarra az állásra, ugyanarra a kutatási támogatásra, ugyanabban a lektorált szakfolyóiratban való publikálásra stb. egyszerre számos kutató pályázik. És ez csak a probléma egyik oldala. A másik, még jelentősebb nehézség az, hogy a saját adatok nyíltté tétele – olyan módon, hogy azok valóban világszerte könnyen és hatékonyan felhasználhatók lehessenek mindenki által – óriási munkával, sőt gyakran óriási költségekkel is jár. Erre a kutatóknak a jelenlegi rendszerben egész egyszerűen nincs megfelelő kapacitása. Ha pedig ennek a munkának a költségeit beépítene a kutatási költségekbe, ez utóbbiak igen drasztikusan, vagyis nemkívánatos arányban növekednének meg.⁵³

BORGMAN *idén kiadott könyve* is alapvetően az adatokkal foglalkozik, erre utal már a kötet címe is: „*Nagy adat, kis adat, semmilyen adat: tudomány a hálózati világban.*” A könyv alap gondolata, hogy önmagukban véve, elszigetelten, az adatoknak egyszerűen se jelentése, se értéke nincsen. Csak a tudás infrastruktúrákban, tágabban a tudományos kommunikációban betöltött szerepük ad nekik értelmet, nagyszámú összefüggés és kapcsolat alapján. Az adatok szakadatlanul növekvő áradata egyre jobban megköveteli a tudás-infrastruktúrákba történő hatalmas beruházásokat, amelyeknek elmaradása komolyan veszélyezteti a tudományos kutatás jövőjét.⁵⁴

BORGMAN kutatásainak leglényegesebb tanulságai jelen tanulmányunk szempontjából tehát három vonatkozásban foglalhatók össze. Először is a kontextus kérdésköre: az adat csak az eredeti kontextusban bír autentikus értelemmel, tehát minden időben és minden helyzetben az eredeti összefüggésben kell prezentálni. (Ez tulajdonképpen az információkeresés és az interkulturális kommunikáció más kutatóknál is feltárt prioritását jelenti.) Másodszor a nyílt hozzáférés kérdésköre: helyes a cél, azonban jelenleg a kompetitív tudomány világában a kutatóknak messze nincs esélye ezt kellő színvonalon megvalósítani. Harmadszor az adatok fontossá válása által kiváltott beruházási kényszer: eddig példátlan arányú beruházásokat kell fordítani az adatok feldolgozására és szolgáltatására.

Következtetések és tanulságok

Következtetések 7 pontban

1. A vizsgált időszakban az információtudomány jelentősége folyamatosan növekszik
2. Az információtudomány nem képezi sem az informatika, sem a számítógép-tudomány részterületét.
3. Az információtudomány legfontosabb témája az információkeresés a globalizált világban, és ez a téma szükségszerűen és teljes mértékben összefonódik az interkulturális kommunikáció tudományával.
4. Az elektronikus médiumok, a közösségi oldalak és a nyílt hozzáférés szintén központi témái az információtudománynak, sokkal nagyobb mértékben, mint korábban.
5. Az információtudomány alapvetően interdiszciplináris.
6. Az információtudományban az információval és a tudással szemben az utóbbi években megnövekedett az adat fontossága.
7. Az információtudomány gyakorlati alkalmazása egyértelműen az üzleti-gazdasági információs szolgáltatások fejlesztése, amely összefonódik a kutatás-fejlesztés információs szolgáltatásokkal.

Tanulságok a következtetések alapján

A fenti következtetések nem mellékes tanulsága az, hogy az *Eötvös Loránd Tudományegyetem Könyvtár- és Információtudományi Intézetének oktató-kutató tevékenysége képes kielégíteni azokat a legszigorúbb követelményeket is, amelyek a jelenlegi információtudományi kutatás legmodernebb trendjeiből következnek.* Ennek egyik fontos bizonyítékát képezi azoknak a *PhD kutatási témakiírásoknak* egy jelentős hányada, amelyek az *Országos Doktori Tanács honlapján* tekinthetők meg.⁵⁵ Hasonló a helyzet számos, már megvédett doktori értekezéssel is. De az alap- és mesterképzés is további bizonyítékokkal szolgál, különösen az *üzleti információs, illetve a kutatás-fejlesztési specializációk* vonatkozásában.⁵⁶

Az üzleti információ kapcsán nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy – mint ez tanulmányunkban is világossá vált –, az információtudomány egyik legfontosabb tendenciája az üzleti információs szolgáltatások fejlesztése, valamint a gazdaság szereplőinek, különösen a vállalkozásoknak a leghatékonyabb ITC eszközökkel történő támogatása. Ebben intézetünk adoptálta a legkorszerűbb szem-

léletet és módszereket, amelyben katalizátorszerepet töltött be – többek között – *KISZL Péter intézetigazgatónak* egy, a közelmúltban lezajlott *amerikai tanulmányútja*. Az Egyesült Államokban a könyvtári és egyéb – különösen közösségi – információszolgáltatások központi feladatuknak tekintik a legszélesebb körű gazdasági információszolgáltatásnak nemcsak a nyújtását, de minél sikeresebb népszerűsítését. Ennek oka, hogy „*Amerikában a gazdasági ismeretek – iskolarendszeren belüli és azon kívüli – oktatása, a piaci folyamatok széles körű megértésének elősegítése, a vállalkozói kompetenciafejlesztés kiemelt közösségi feladat.*”⁵⁷

Azt is sikerült kimutatni, hogy az üzleti információs szolgáltatások szorosan kapcsolódnak a kutatás-fejlesztési adatbázisokhoz, információs rendszerekhez. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem – *mint kutatóegyetem* – maximálisan törekszik a kutatás-fejlesztési információs szolgáltatások minél optimálisabb kihasználásához. Ebben kulcsszerepet tölt be az *ELTE Egyetemi Könyvtár*, illetve a köré szervezett *ELTE könyvtári hálózat*, amelyekkel a mi Könyvtár- és Információtudományi Intézetünk a legszorosabb és legszerveesebb együttműködést folytatja. Ebből az együttműködésből témánk szempontjából ki kell emelni azokat az erőfeszítéseket, amelyek *KISZL Péter* szerint „*az egyetemi tudásvagyon feltárásának egymást erősítő szakszerűségét*”, valamint „*a kutatói teljesítménymérés és kutatási minőségmenedzsmentrendszer működtetésének közös támogatását*”⁵⁸ célozzák. *BARÁTNÉ Hajdú Ágnes* fontos nemzetközi eredményeket ért el a fenti tudásszervezési problematikának a *nyílt hozzáférésű repozitóriumokkal* kapcsolatos összefüggéseinek a feltárásában.⁵⁹ A nyílt hozzáférést a *könyvtárak a közösségi médiák* hatékony kihasználásával is biztosíthatják – az ezzel kapcsolatos eredményekről *FO-DOR János* készített igen érdekesítő tanulmányt.⁶⁰

Fontos tanulságokat kell levonni a hazai felsőfokú könyvtárosképzés számára a szakelnevezés jelenlegi helyzetét illetően is. Teljesen egyetértve az alapszak *informatikus könyvtáros* elnevezésével, nagy sajnálatunkra *súlyos aggályunkat kell kifejeznünk a mesterszak könyvtártudomány elnevezésével kapcsolatban*. Végiggondolva a jelen tanulmány valamennyi részletét, csak arra az egyetlen helyes következtetésre tudunk jutni, hogy kizárólag a *könyvtár- és információtudomány elnevezés tükrözi autentikus módon a mesterszak tartalmát*. Minden felelősen gondolkodó szakembernek, kutatónak és egyetemi oktatónak maximálisan töre-

kednie kell tehát arra, hogy minél hamarabb ez utóbbi, teljes mértékben releváns kifejezés váljék a mesterszak elnevezésévé.

Hivatkozások

- ¹ SARACEVIC, Tefko: Information science. = BATES, Marcia J. – MAACK, Mary Niles (szerk.) Encyclopedia of library and information sciences. (3. kiad.) New York, Taylor and Francis, 2009. p. 2570–2585. ISBN: 9780849397127
- ² I. m. p. 2573.
- ³ I. m. p. 2584.
- ⁴ BATES, Marcia J: The invisible substrate of information science. = Journal of the Association for Information Science. 50. évf.1999. 12 sz. p. 1048.
- ⁵ I. m. p. 1044.
- ⁶ I. m. p. 1050.
- ⁷ STOCK, Wolfgang G. – STOCK, Mechtild: Handbook of information science. Berlin, De Gruyter Saur, 2013. x, 901 p. ISBN: 9783110235005
- ⁸ <http://www.degruyter.com/view/product/174024>
- ⁹ http://www.degruyter.com/browse?authorCount=5&pageSize=10&searchTitles=true&sort=datedescending&t1=LB-02&type_0=books
- ¹⁰ <http://jis.sagepub.com/>
- ¹¹ <http://www.journals.elsevier.com/information-sciences/>
- ¹² [http://onlinelibrary.wiley.com/journal/10.1002/\(ISSN\)2330-1643](http://onlinelibrary.wiley.com/journal/10.1002/(ISSN)2330-1643)
- ¹³ <https://www.asist.org/about/>
- ¹⁴ <https://www.asist.org/about/information-science/>
- ¹⁵ Ibid. (A szaktekintélyek nevei és közleményeik időpontja: BORKO, Harold (1968). WILLIAMS, M. E. (1987/1988). SARACEVIC, Tefko (2009).
- ¹⁶ <http://ischools.org/>
- ¹⁷ KING, John Leslie: Identity in the I-School Movement. = Bulletin of the American Society for Information Science & Technology. 32. évf. 2006. 4. sz. p. 13–15.
- ¹⁸ <http://ischools.org/the-iconference/about-the-iconference/>
- ¹⁹ BRUCE, Harry – RICHARDSON, Debra J. – EISENBERG, Mike: The I-conference: Gathering of the clans of information. = Bulletin of the American Society for Information Science and Technology. 32. évf. 2006. sz. p. 11–12.
- ²⁰ <http://is.biu.ac.il/en/node/2203>

- ²¹ Information Science Department, Cornell University, Gates Hall, Ithaca, NY 14853
- ²² <http://infosci.cornell.edu/academics/mps>
- ²³ Ibid.
- ²⁴ <http://infosci.cornell.edu/about-us>
- ²⁵ <http://www.vu.nl/nl/opleidingen/masteropleidingen/opleidingenoverzicht/i-l/information-sciences/index.asp>
- ²⁶ <http://infosci.otago.ac.nz/>
- ²⁷ Ibid.
- ²⁸ <http://infosci.cornell.edu/academics/phd>
- ²⁹ <https://ischool.uw.edu/academics/phd>
- ³⁰ <http://www.hreonline.com/HRE/view/story.jhtml?id=533322196>
- ³¹ 2001-ben George AKERLOF, Michael SPENCE és Joseph STIGLITZ az aszimmetrikus piaci információk kutatásáért érdemelte ki az közgazdasági Nobel-díjat.
http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/economic-sciences/laureates/2001/
- ³² <https://www.linkedin.com/pulse/20141013220744-24454816-let-s-fix-it-blame-unemployment-on-the-color-blue>
- ³³ BOCK, Laszlo: Work Rules!: Insights from Inside Google That Will Transform How You Live and Lead. London, John Murray, 2015. 416 p. ISBN: 9781444792355
- ³⁴ I. m. p. 87–117.
- ³⁵ <http://www.theatlantic.com/business/archive/2015/04/googles-other-moonshot/390558/>
Az előadás több mint 1 órás videója, (Unconscious Bias /Tudatalatti előítélet) megtekinthető:
<https://www.youtube.com/watch?v=nLjFHTgEVU>
- ³⁶ BOCK nyilatkozatát ld.
<http://www.businessinsider.com/google-hiring-non-graduates-2013-6#ixzz3cADd23J5>
- ³⁷ <http://research.google.com/university/>
- ³⁸ Ibid.
- ³⁹ <https://sites.google.com/a/umbc.edu/anita-komlodi/research>
- ⁴⁰ http://www.nytimes.com/2009/12/15/science/15books.html?_r=0
- ⁴¹ The Fourth Paradigm: Data-Intensive Scientific Discovery (Volume 1) (1st Edition). Szerk. HEY, Tony – TANSLEY, Stewart Tansley – TOLLE, Kristin. Redmond, Microsoft Research, 2009. 284. p. ISBN: 9780982544204. A könyv címe alapján pdf formátumban letölthető az Internetről.
- ⁴² Berlin 2014 iConference Proceedings: Breaking Down Walls – Culture, Context, Computing. March 4-7, 2014. szerk. KINDLING, Maxi – GREIFENEDER, Elke. Berlin, iSchools, 2014. 1241 p. ISBN: 9780988490017
<https://www.ideals.illinois.edu/handle/2142/47417>
- ⁴³ <http://ischools.org/the-iconeference/about-the-iconeference/iconeference-2014-summary/>
- ⁴⁴ Prezentációja letölthető:
<https://www.ideals.illinois.edu/handle/2142/47423>
- ⁴⁵ <http://research.microsoft.com/en-us/help/openaccess.aspx>
- ⁴⁶ <http://research.microsoft.com/en-us/projects/azure/>
- ⁴⁷ További részleteket ld.: DRÓTOS László: Scholze, Frank: Kutatási adatok repozitáriumainak nyilvántartása: re3data.org. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 60. évf. 2013. 7. sz. p. 309.
http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=5796&isue_id=550
- ⁴⁸ <http://www.iassistdata.org/conferences/archive>
- ⁴⁹ Democratizing Data. The IASSIST Strategic Plan for 2010–2014.
<http://www.iassistdata.org/about/strategic-plan>
- ⁵⁰ BORGMAN, Christine L.: The Conundrum of Sharing Research Data. = Journal of the American Society for Information Science and Technology. 63. évf. 2012. 6. sz. p. 1059.
<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/asi.22634/pdf>
- ⁵¹ I. m. p. 1061.
- ⁵² I. m. p. 1072.
- ⁵³ I. m. p. 1073.
- ⁵⁴ BORGMAN, Christine L.: Big Data, Little Data, No Data: Scholarship in the Networked World. Cambridge, MA: MIT Press, 2015. 400 p. ISBN: 9780262028561
- ⁵⁵ BARÁTNÉ Hajdu Ágnes tanszékvezető:
http://www.doktori.hu/index.php?menuid=139&sz_ID=6526
KISZL Péter intézetigazgató:
http://www.doktori.hu/index.php?menuid=192&sz_ID=7843
SEBESTYÉN György professor emeritus:
http://www.doktori.hu/index.php?menuid=139&sz_ID=3813
- ⁵⁶ KISZL Péter: Ízlik-e a bolognai? A többciklusú informatikus könyvtárosképzés eddigi tapasztalatai. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás. 57. évf. 2010. 1. sz. p. 3–14.
http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=5263&isue_id=511

⁵⁷ KISZL Péter: Könyvtárak a közösségért - New Yorkban. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás. 61. évf. 2014. 9. sz. p. 328.

http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=5941&is_sue_id=563

⁵⁸ KISZL Péter: Könyvtártudomány elméletben és gyakorlatban – intézményi együttműködés az Eötvös Loránd Tudományegyetemen. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás. 61. évf. 2014. 7-8. sz. p. 266.

http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=5965&is_sue_id=562

⁵⁹ BARÁTNÉ Hajdu Ágnes: Knowledge Organization is an essential part of KM lifecycle related to Open Access Repositories. = RIBEIRO, Fernanda – CERVEIRA, Maria Elise (szerk.) 1st Congresso ISKO Espanha et Portugal Chapter – 11th Conference of the ISKO Spanish and Portuguese Chapter: Informação e/ou Conhecimento: as duas faces de Jano Programa & Resumos. Konferencia helye, ideje: Porto, Portugália, 2013.11.07-2013.11.09. CETAC.MEDIA, p. 929-939.

⁶⁰ FODOR János: A megosztó hivatás. Könyvtári jelentés a Facebook közösségi oldalon 2013/2014-ben. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás. 61. évf. 2014. 7-8. sz. p. 275–294.

http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=5936&is_sue_id=562

Az elektronikus források letöltésének ideje egységesen: 2015. június 25.

Beérkezett: 2015. X. 19-én.

Sebestyén György
az ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézet
professor emeritusa.
E-mail:
sebestyen.gyorgy@btk.elte.hu

Szuperszámítógépet kapott a Miskolci Egyetem

Szuperszámítógépet kapott a *Miskolci Egyetem*, amelynek számítógépközpontja egy 3,2 milliárd forintos uniós keretből gyarapodott a géppel, korábban a debreceni és a szegedi felsőoktatási intézmény jutott ilyen eszközhöz.

Köpeczi-Bócz Tamás, az *Emberi Erőforrások Minisztériumának* államtitkára az eseményen emlékeztetett arra, hogy az első szuperszámítógépet 2011-ben adták át, Debrecenben. Az egyetemek, a tudományos világ számára különleges lehetőség nyílik ezen eszközök használatával, olyan kutatásokat végezhetnek, amelyek korábban elképzelhetetlenek voltak. A technika és a tudomány egymást segíti, a kutatás eredményeként a technológia is fejlődik, a szuperszámítógépek hozzájárulhatnak ahhoz, hogy a tudományos eredmények mind itthon, mind Európában egyre jelentősebbek legyenek – tette hozzá az államtitkár.

A szuperszámítógépek olyan szupersebességet képesek elérni, amelynek top 500-as világranglistáján Magyarország jelenleg a 370. helyen áll. Az államtitkár hozzátette, bár ezt az eszközt a Miskolci Egyetem kapta, de ez nemcsak az egyetemé, hanem az egész régióé, az egész észak-magyarországi térségé, a tudományos térségé. Közölte: a szuperszámítógéptől azt várják, hogy Miskolcon és környezetében erősödjön a tudományos munka és folyamatosan növekedjen a térség ipari vonzereje. Köpeczi-Bócz Tamás azt is elmondta: a következő öt évben a számítógép szinten tartását biztosítják, „ehhez azonban az szükséges, hogy olyan eredményeket érjenek el a tudósok, amellyel igazolható ennek a beruházásnak a hatékonysága”.

Torma András, a Miskolci Egyetem rektora arról szólt, hogy a miskolci gép összeköttetésben áll majd a debreceni és a szegedi hasonló számítógéppel, ezek összes kapacitása elegendő lesz a kutatási munkához. A szuperszámítógép segítségével a kutatómunka fejlettebb, elmélyültebb és sikeresebb lehet. „Új minőség, új színvonal érkezett a Miskolci Egyetemre (...), a hallgatók és az oktatók készen állnak ennek fogadására” – tette hozzá.

/Forrás: <https://sg.hu/cikkek/115243/szuperszamitogepet-kapott-a-miskolci-egyetem/>

(B. Bné)

Fodor János

Kollaboratív tartalomfejlesztési projektek az ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézetében

A kutatást, tájékozódást kiszolgáló, informáló és tájékoztató rendszerek alapvetően változtak meg az elmúlt évtizedben. A tájékoztató szakemberek felkészítésében, képzésében nélkülözhetetlenek a gyakorlatok, a munkahelyi feladatokra felkészítő, azt szimuláló mintaprojektek. Jelen tanulmányban az ELTE könyvtárosképzésében sikerrel bevezetett tartalomfejlesztési műhelymunkákat elemezzük.

Bár a könyvtártudományi képzettség felhasználási területeinek interdiszciplináris sokfélesége miatt sok igazság van a vélekedésben, mely szerint a kezdő szakemberek igazán csak munkahelyükön tanulhatnak bele konkrét feladataikba, e végleges rutinszerzést a tanulmányoknak kell megalapoznia, az alkalmazkodáshoz szükséges kompetenciákat és a szakmai továbbfejlődéshez nélkülözhetetlen háttérismereteket a munkavégzés közben megszerezni nincs mód. A képzett, tudása kontextusára rálátó, sokoldalú szakember-utánpótlás biztosítása érdekében a felsőoktatás különösen kényes és felelősségteljes feladata, hogy a szűkös oktatási időkeretben egyensúlyt tudjon tartani elméleti háttér, általánosítható modellek és eljárások, illetve eseti megoldások, különböző intézményekben kialakult gyakorlatok bemutatása között.

Az ELTE könyvtártudományi képzéséhez kapcsolódó gyakorlatok teljes rendszeréről tavaly publikált átfogó elemzést *Kiszl Péter* intézetigazgató¹. Azal, hogy jelen áttekintésünkben bemutatjuk az intézetben megvalósított képzési folyamat egyetlen részterületén – a tartalomfejlesztési gyakorlatok példáján – az oktatási feladat komplexitását, célunk az is, hogy érzékeltesük, kollégáink feladata a szakmai kompetenciák kialakításának más területein is hasonlóan összetett, s a technológiai fejlődés hasonló kihívásokat támaszthat az ország valamennyi könyvtártudományi képzőhelyén.

A tartalomfejlesztési gyakorlatok szerepe a könyvtáros oktatásban

Az ezredforduló óta természetessé vált, hogy a tájékoztatás minden területén, így a könyvtárak, gyűjtemények, információs szolgáltatások munkatársainak szaktudásában is fontos szerepet kapott

a webtartalmak előállítására. Az 1990-es évek végétől valamennyi képzésen hangsúlyos HTML-oktatás a kétezres évek közepére önmagában már kevésnek bizonyult, a „házi kivitelezésű weblapok” fénykora véget ért, a weboldalak mögé adatbázisok kerültek. A tartalomszolgáltató rendszerek által generált weboldalak forráskódjának részleges megértése, a formázó sablonok, stíluslapok írásolvasása háttértudásként és az informatikus-könyvtáros alapképzettség részeként megkerülhetetlen maradt, de a Web 2.0-ként emlegetett korszakban végleg szétváltak a produktív tartalomszolgáltatás formai keretei és tartalmi szálai.

A tartalomszolgáltató rendszerek létrehozása, adatbázis-kapcsolatok, lekérdezések és komplex webfelületek programozása informatikai feladat. A szolgáltatástervezés szakmai és tartalmi előkészítése, a létrejött vagy készen felhasználható tartalomszolgáltató eszközök testreszabása és hatékony használata viszont könyvtáros kompetencia marad, s az informatikus-könyvtáros képzés komplex, önmagában is interdiszciplináris részterülete lett.

Az *ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézetének* (ELTE BTK KITI) tartalomfejlesztési műhelye a kétezres évek közepétől kettős célt követ: publicitásra érdemes mintaprojektekbe vonja be a könyvtárosjelölt hallgatókat, hogy motiváló, kreatív munkavégzés közben sajátítsák el a korszerű könyvtáros szemlélet különböző vetületeihez kapcsolódó feladatokat, miközben a tartalomszolgáltatás, a hálózati tájékoztatás eszközrendszerének vizsgálatát, elemzését is végzi, a hallgatókkal közös kutatómunka eredményeként a tartalmat és annak megjelenési felületét egyidejűleg megteremtve.

Integráció és rétegzettség a képzési programban

Hagyománya és működési helye egyaránt szoros szálakkal kapcsolja a pesti egyetemi könyvtárosképzést a Bölcsészettudományi Karhoz. Elsődleges tudományterületi (és tartalomszolgáltatási) példáink, alapvető orientációnk bölcsészeti és társadalomtudományi, innen indultunk, ide kötjük technológiai és természettudományos látókörünket, a kultúrtörténeti beágyazottság ad ellensúlyt üzleti, gazdasági és társadalomszervezési kutatásainknak, s így érzékelik képzési portfóliónk súlypontjait a felvételizőink is. Bár új hallgatóink között évről évre jelentkeznek az átlagost jelentősen meghaladó informatikai előképzettségű fiatalok, oktatási programunk tervezésekor továbbra is a mindenkori frissen érettségizett, többségében humán érdeklődésű szakemberjelöltek tudásszintjéből kell kiindulnunk. Az eltérő ismereteket, érdeklődést közös nevezőre hozó alapozástól az MA képzést záró diplomamunkáig teljesíthető, kurzusról-kurzusra új ismereteket rétegző képzést kell nekik nyújtanunk, melyet a tartalomszolgáltatással kapcsolatos gyakorlatok is végigkísérnek. Az évek során folyamatosan megújult képzés különböző fázisaihoz – alkalmi projektek mellett – tartalomfejlesztési műhelyünk a gyakorlati munka alábbi tíz, egymásra épülő, állandó szintjét biztosítja:

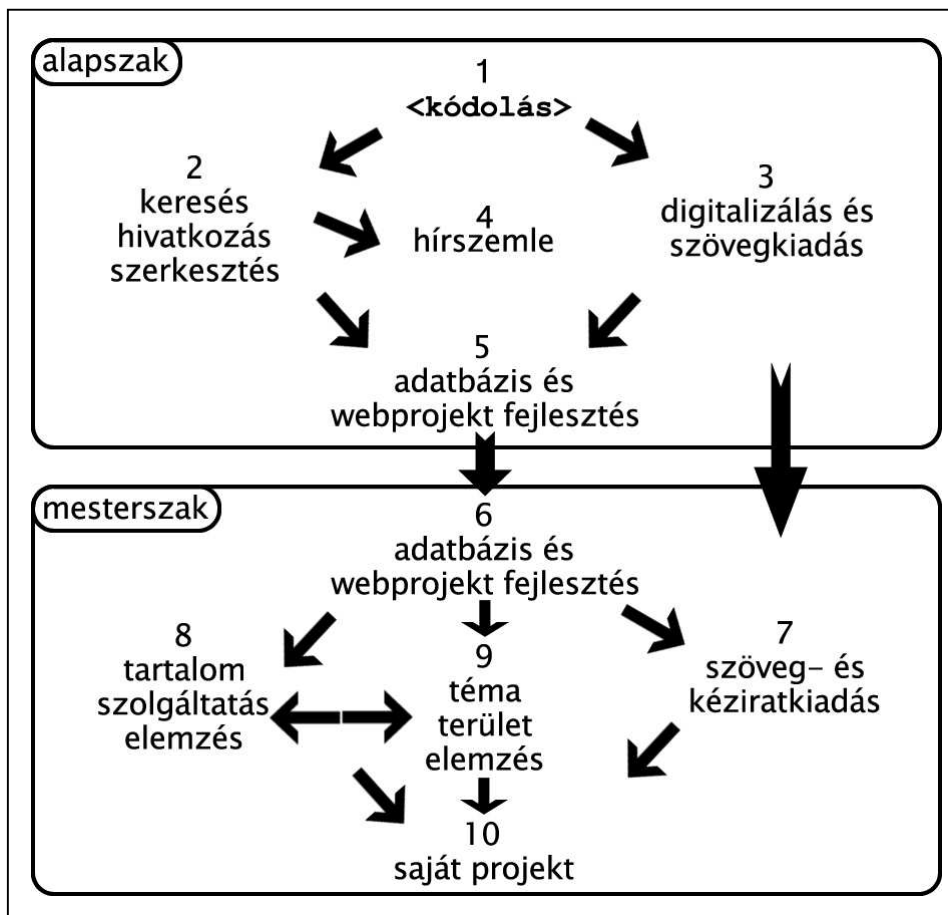
1. *Kódolási, stíluslapszerkesztő gyakorlatokon* vesznek részt hallgatóink a könyvtár- és információtudományi képzés kezdő szakaszában. A létrehozott weblapok tartalma az elméleti képzés tételeihez kapcsolódó témák önálló kidolgozása.
2. *Kollaboratív keresési, hivatkozási és tartalom-szerkesztési gyakorlat.*
3. *Digitalizálási és kulcsszóadatbázis-fejlesztési gyakorlat* járul a BA képzés törzsanyagának *Hálózati ismeretek 1.* kurzusához, melynek témája a hálózati jelenségek, a digitális kommunikáció értelmezése az internet alapjaitól a közösségi web kialakulásáig.
4. *Közös publikációs felület egységes használata, tematikus szemleblog közös készítése* a BA képzés törzsanyagának *Hálózati ismeretek 2.* kurzusához kapcsolódó gyakorlati munka. A kurzus témája a kortárs web problematikája könyvtáros szemmel (szerzői jog, mobil hálózatiság, „dolgok internete”, szemantikus web, privát szféra védelme stb.).
5. A BA képzés során többrészes kurzus vezet be a hallgatókat az adatbázis-fejlesztési ismeretekbe. Az első az általános alapokat, a második a könyvtári felhasználást állítja fókuszba. A harmadik megközelítés során vesznek részt harmadéves hallgatóink egy, a korábbi gyakorlatokra épülő *webes tartalomszolgáltatási modellprojekt fejlesztésében*.
6. A mesterképzés hallgatói első félévi alapozásként szintén részt vesznek egy komplexebb *webes tartalomszolgáltatási modellprojekt fejlesztésében, a Könyvtári adatbázisok, hálózati információs szolgáltatások szervezése* című kurzushoz kapcsolódóan.
7. A mesterképzés *Szövegkiadás* kurzushoz kapcsolódó gyakorlaton *kéziratos irodalmi szövegek filológiai feltárásával és hálózati közreadásával* foglalkoznak hallgatóink.
8. A *Tartalomszolgáltatás eszközzrendszere* című, többféléves kurzus során az elméleti kutatás, a *példaelemzések eredményeinek közzététele közös felületen* történik.
9. Szintén e felületen jelenik meg a szemináriumi dolgozat tárgyául *választott téma elemzése több részes tanulmány sorozatban*.
10. Az utolsó félévre működni kell a dolgozat témájában a hallgató által *önállóan indított, megvalósított tartalomszolgáltatásnak, az általa szabadon kiválasztott tartalomszolgáltató rendszer, illetve eszközök felhasználásával*.

A felsorolt tíz szakaszból kilenc önálló webcímen, a magyar webkorpusz részévé váló tartalmakat eredményez, az első pontban említett HTML gyakorlatokat csak archiválási céllal, honlapunk² *Virtuális olvasótermének / Dolgozattár* aloldaláról tesszük elérhetővé. A gyakorlatok során létrehozott projektmunkák eredményei mellett tanulságosak a felsőoktatási munka szervezésének általános feltételei, melyek kitapasztalása – kudarcok és sikerek árán – meghatározta műhelyünk elmúlt tíz évének vállalásait (1. ábra).

Motiváció – a határidős projekthelyzet jellegzetességei

A motiváltan végzett tevékenység a munkahelyen kollégák és vezetők számára egyaránt fontos, vágyott – vagy hiányolt – körülmény. Elengedhetetlen hozzá a tudat, hogy minden résztvevő szerepe nélkülözhetetlen, munkája minősége a teljes eredmény szintjét emeli.

Projektjeink többsége azért született, hogy kiváltsa a tanár és egy-egy diákja között tudásellenőrzésben kimerülő dolgozatformát, s hogy az írásztálfókban vagy dossziében végződő interperszonális kommunikáció helyett a csoporttársak munkája,

1. ábra Műhelymunka és képzési területek

sőt, az egész webközönség potenciális kritikája is sarkallja hallgatónkat tanulásra, kibontakozásra. Míg azonban egy könyvtárban általában mód van a folyamatos felzárkózásra, a munkafolyamatban otthonosabb kolléga szerepkörének fokozatos átvételére, a felsőoktatási műhelymunka során csak fél év, pontosabban tizenkét, általában másfél óras alkalom áll a 10-20 új munkatárs rendelkezésére egy-egy közös projekt megértésére, a feladatok kiosztására, a minőségi munkavégzést mederbe terelő instrukciókra és – lehetőség szerint – az elkészült feladatok lezárására, értékelésére, az eredmény közzétételére.

Ilyen szempontból nézve, a felsőoktatási műhelyprojektek mindegyike váratlan, rövid határidővel vállalt projekt munka-helyzetet szimulál. Az időbeosztás buktatóiból tanulva komoly oktatói felelősség, hogy a gyakorlat sikerélménnyel záruljon, az értelmesnek ígért munkákból valóban összeálljon a motiváló célként megjelölt eredmény.

- Olyan feladatok vállalhatók el egyetemi műhelymunka keretében, amelyek a kijelöléstől a befejezésig változatlan munkatársi közegben megvalósíthatók. A projektek kidolgozásához célszerű olyan formátumot is választani, hogy a közös munka egyetlen félév alatt publikálható, működő eredményt alkosson.
- A projekt olyan, azonos nehézségű részfeladatokra legyen bontható, amelyeket képesek a közreműködők külön-külön – az elvárt munkával és megkövetelt figyelemmel – megfelelő szinten elvégezni. Figyelembe kell venni aktuális ismereteiket, kalkulálva a félév során tanulható, megszerzhető kompetenciával és rutinnal.
- A projektek csúszását leginkább a fölzárkóztatás okozhatja. A csapatmunka során – azaz az órákon – elsősorban a gyengébben teljesítők lemaradását kell orvosolni. A mások számára is tanulmányos problémákat meg kell osztani a projekt belső nyilvánossága előtt. A kiválóbban teljesítő munkatársak kérdéseire és ötleteire általában e-mailben vagy a megosztott felületen is lehet

reagálni, s elég azok tanulságait integrálni a közös munkaidőben elhangzó instrukciókba.

A felsőoktatási műhelymunkában részt vevő hallgatók, csakúgy, mint a szakmában elhelyezkedő munkavállalók, különbözők: elmélyült kutatói alkat, szárnyaló íráskészség, introvertált precizitás vagy asszociatív kapcsolatkereső dinamizmus véglelei ritkán egyesülnek, s a hálózati tájékoztatás iránt érdeklődők mellett örülnünk kell a történeti vonatkozások, könyvtártani, üzleti vagy menedzsmentkérdések iránt máris elkötelezett hallgatók jelenlétének is.

Míg az elvárt kompetenciákat fejleszteni kötelességünk, az oktatás minden fázisában, így a tartalomfejlesztési műhelyprojektek során is biztosítanunk kell a kiemelkedő készségű hallgatók kibontakozását, lehetőség szerint a közös munka eredményeit bővítő, gazdagító módon, akár egybevág irányultságuk a projekt céljaival, akár eltér attól. A motivált és tanulságos munkavégzés érdekében a rövid lefutás dacára sem kezelhetjük homogén munkaerőként, felcserélhető szereplőként hallgatóinkat.

Modellezés – a tájékoztatás szimulálható helyzetei az egyetemi műhelymunkában

Az ismertetett limitáló tényezőket figyelembe véve, olyan tartalomfejlesztési környezeteket kell modelleznünk, amelyek rövid betanulási szakasz után, hallgatóink háttérismereteire építve produkálhatnak értékes webtartalmakat. Képzési szakaszaikhoz és a kurzusok témájához, elméleti anyagához kapcsolódva, csak olyan formákat választhatunk, amelyek biztosítják informatikai tudásuk fokozatos fejlesztését, s olyanokat, amelyekben otthonosan kell mozogniuk majdani munkahelyi feladatkörükben.

E komplex feltételrendszernek megfelelően, a könyvtártudomány számára jellemzően fontos és aktuális hálózati tájékoztatási formák közül a következők modellezésére vállalkozunk:

- *Alkalmi tájékoztató webkiadványok* – eseményekhez, projektekhez kötődő, figyelmet felhívó multimédiadokumentum-együtteseket összefogó, háttér-információkat kigyűjtő és összekapcsoló tájékoztató webprojekt.
- *Gyűjteményi részprojektek* – kisebb gyűjteményegységeket önálló webfelületen, sajátosságaikra szabott formátumban közreadó honlapok, alolda-

Fodor J.: Kollaboratív tartalomfejlesztési projektek ...

lak, mikroszájtok, virtuális tárlatok, tájékoztató webkiadványok.

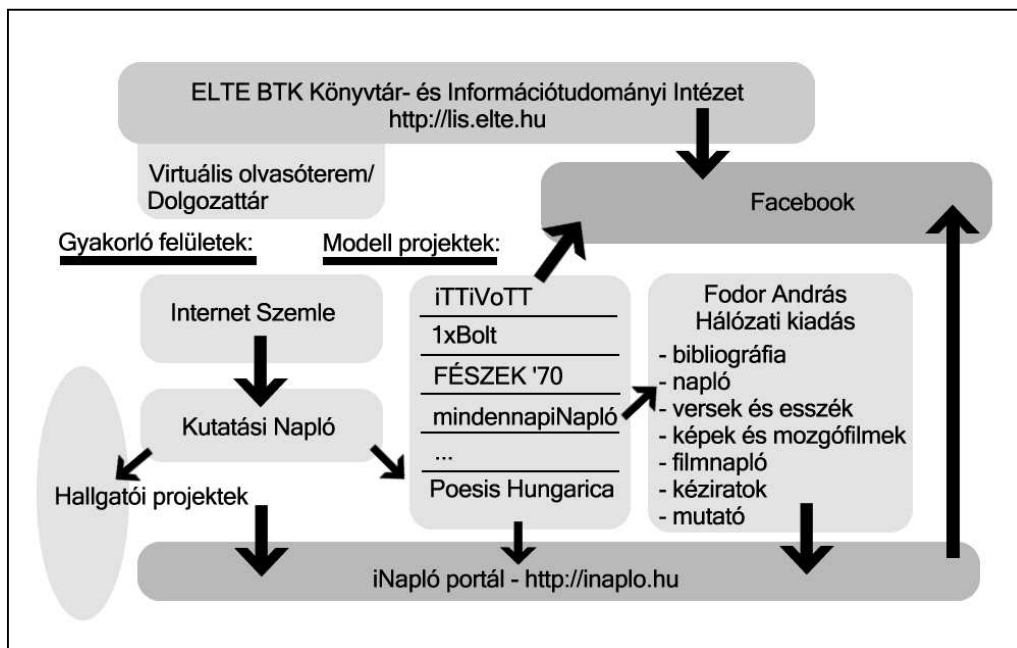
- *Gyűjtemény egyedi dokumentumainak digitalizálása* – homogén navigációs struktúrát feltételező, önmagában érvényes, lezárhatóan kidolgozott hálózati dokumentumkiadás, értéknovelt tartalom létrehozása másodlagos információkkal, kulcsszavazással, metaadat-adatbázis bővítésével.
- *Kutatási projektoldalak* – párhuzamosan végzett, több szálát, szerzőt összefogó, az eredményekről menet közben tudósító, majd azt összefoglalva is megjelenítő honlapok.
- *Kollaboratív, közösségi fejlesztésű tudásbázisok* felületeként működő, azok közös fejlesztését kezdeményező projektek (lásd: közösségépítés, folksonómia, Civic Epistemologies)
- *Tudományos, kulturális tájékoztatást szolgáló webmagazinok, bloghálók, többszerzős, folyamatosan frissülő kiadványok.*

Szólnunk kell végezetül a résztvevőket a projektekhez fűző érzelmi motivációs helyzetek reprodukálásának kérdéséről is. A könyvtárak, tájékoztató intézmények, múzeumok vagy kutatóintézetek saját profiljukba vágó, jó esetben munkatársaik számára egyként fontos, átértzett jelentőségű feladatokra vállalkoznak. Az egyetemi hallgatók érdeklődése és fogékonysága lakmuszpapírként jelzi korunk változásait, a hálózati kommunikáció és a globalizálódó értékrendek mentén képlékennyé váló kötődéseket, a műveltség és a tájékozódás átrendeződő hangsúlyait.

A továbbiakban ismertetett projektek kapcsán általánosságban is elmondható: a tájékoztatási tartalomfejlesztésben résztvevők számára már a kötelező tanulmányi helyzetben is fontosak a megismert „valósághoz” köthető témák, a sajátjukként eltervezett szakmai fejlődéshez kapcsolható tanulságok, a közérdeklődésre számot tartó értékteremtés megélése. E tényezők jelenlétére érdemes szakterületünk minden projektjében gondot fordítanunk, legyen szó az intézmény közösségi médiára kiterjesztett aktivitásáról, vagy a szaktájékoztatás professzionális formáiról (2. ábra).

Tartalomfejlesztési projektek

Gyakorlat-portfólióink kialakítása során mind tudatosabban törekedtünk arra, hogy a hallgatókkal szemben támasztott elvárások és a célul kitűzött eredmények *sorozatként* is leképezzék korunk tartalomfejlesztési problémáit. A tudásmegosztást, kollaborálást indukáló hatások hátterében a web

2. ábra Az ismertett projekt kapcsolatrendszere

használatának folyamatos változása, az információs társadalom évről-évre és nemzedékenként eltérően formálódó megszokása, elfogadása áll. Célunk, hogy az elvégzett gyakorlatok sorozata megélt élményként és megértett tudásként egyaránt rálátást biztosítson hallgatóinknak a saját életüket, szakmai fejlődésüket meghatározó folyamatokra.

Internetszemle – az információrendszerezés öröme

A hálózati jelenségek, könyvtártudományi szempontból fontos problémák tárgyalása során szinte csak az alaptézisek maradnak változatlanul, évről-évre megújuló példatárral szembesül kutató, oktató, hallgató egyaránt. A szerzői jog védelmére hozott szabályozások és tanulságos jogsértések, a privát szférát fenyegető fejlesztések és újabb támadások, a média átalakulásának aktuális fázisai átfutnak ugyan hírként a tájékozott, jelenre nyitott hallgatók szeme előtt, de kevés eszköz áll rendelkezésre ahhoz, hogy módszeres elemzésükhöz rendszerezzük és visszakereshetővé tegyük a mindennapos változásokról beszámoló híradásokat. A KITI webprojektjeként működő *Internet Szemle*³ évekre visszamenően rendszerezi a könyvtártudományi szempontból jelentőséggel bíró híreket az IT-szektorból.

A modellezett tartalomszolgáltatási struktúra a közös felületen kollaboráló társszerzők hálózata. Hallgatóink a jelenlegi, öt éve használt felületen hétszáznál több bejegyzést, cikkszemat, hírösszefoglalót készítettek, címkéztek. A munka során nemcsak a hálózati tájékoztató publikálás alapvető szabályait (tömörség, tagoltság, címadás, felvezető szöveg, linkek, illusztráltság, kapcsolódó források keresése és megadása) sajátítják el, de „éles helyzetben” gyakorolhatják tömörítő, referáló tudásukat, miközben megismerik és kutatják a szemlézhető forrásokat, s érzékelik a hírek mozgását, terjedését a többnyire angol nyelvű eredettől a hazai tartalomszolgáltatás különböző szintjeiig.

Az oldalsáv kategória-linkjei kutatási célokat is szolgálva rendszerezik a felhalmozott ismereteket, a szemle kronologikus áttekintéséhez pedig tartalomjegyzék-bejegyzésekben összegezzük a hallgatószerzők munkáit, céljait, az adott időszakban szemlékkel és összefoglaló írásokkal lefedett kérdésköröket.

A projekt jelenlegi megjelenése több előzményprojekt tartalmát foglalja magába, korábbi Joomla-alapú portálunk és *Honlapunk* dolgozatarchívuma mellett integrálja és archiválja egy közösségi könyvjelzőgyűjtő szolgáltatásban (delicio.us) napról napra válogatott cikkgyűjteményünket is.

A tartalom tudatos szolgáltatása

Témák, tématerületek, tartalomszolgáltatás: hogyan szerveződnek a hálózati érdeklődés rétegei a felkeltett figyelemtől az utánaolvasásig, hogyan válik az elmélyülő felhasználó maga is tudását önszántából megosztó szerzővé, mi áll a tudatos tartalomszolgáltatóként fellépő, információt megosztó blogger, intézmény vagy erre szakosodott cég hatékonyságának hátterében?

Az aktív információszolgáltatás a 21. századi könyvtár számára éppen olyan fontos, mint a fizikai közösségi tér és benne a segítő környezet fenntartása. Mesterképzésben részt vevő hallgatóink már alapszakot végzett szakemberjelöltek, tisztában vannak korlátaikkal és lehetőségeikkel: kialakult jól felfogott tudományos szerénységük, ami gátolja őket, hogy saját nevükben professzionális tartalomszolgáltatást kezdeményezzenek, ugyanakkor képeseknek kell lenniük olyan témában modellezni a professzionális tartalomszolgáltatást, amelyben személyesen már otthon érzik magukat, mert formálódó szakmai érdeklődésük része, kutatási területük, netán hobbijuk.

Közös tartalomfejlesztési felületük, a *Kutatási Napló*⁴ egységes formában publikálja, illetve elérhetővé teszi a három féléves *A tartalomszolgáltatás eszközszerkezerei* kurzus során végzett munkáikat, rovatait évről évre tartalomjegyzékkel foglaljuk össze. A modellezett helyzet komplex: a webhely egy kutatócsoport „work in progress” megjelenési felületeként és olvasmányos, sokszínű témakörképként egyaránt olvasható, értelmezhető.

- A *tartalomszolgáltatás-elemző* kurzushoz kapcsolódó gyakorlat célja az, hogy „kicsiben”, saját projekten kipróbálhassák a megismert eszközszerkezet által kínált lehetőségeket, a tartalom szerkesztését, publikálását, a figyelmet fenntartó közvetítést egy szabadon választott – de a célra megfelelő – témában.
- A *tématerület-elemzés* során e téma webes megjelenését vizsgáljuk. Hogyan jelenik meg, milyen változatait látjuk a témába vágó tartalomszolgáltatási gyakorlatnak, mit kíván meg egyedi sajátosságai szerint az adott téma, illetve az arra nyitott vagy általa megszólítható befogadó közönség? Mit tesz, vagy tehetne lehetővé a technológiai fejlődés, látunk-e felhasználható párhuzamokat más témában tartalmat szolgáltató projektekben? Milyen tanulságok vonhatók le a megismert gyakorlatból saját miniprojektünkre a valóságban, s a valóságtól (technológiai és finanszírozási lehetőség, programozói háttér) el-

rugaszkodva? Milyen lenne az ideális tartalomszolgáltatás a választott tématerületen?

- A megvalósult gyakorlat vizsgálatának tágabb példakörét adják vendégladók, intézetünk együttműködő partnereinek bemutatói. E kitekintést szolgálják a közös kutatások is, melyek sorában 2014-ben zártuk le az egyetemi könyvtárak közösségi médiajelenlétét elemző felmérést⁵, s 2015-től építjük nyilvántartásunkat a magyar nyelvű szövegtárak, digitális könyvtárak vizsgálataiból. Az időről időre egységes kritériumok szerint tesztelt *70 digitális gyűjtemény*⁶ elemzése természetesen nem ad teljes képet, de szignifikáns mintaként már használható nemzetközi összevetésre, kutatások kezdőpontjaként.
- A *Kutatási napló* negyedik rovataként *recenziók* készülnek a tartalomszolgáltatással kapcsolatos, idegen nyelvű szaksajtóból.

A Kutatási naplóban saját tartalomszolgáltatásait megalapozó és elemző, majd beindításukról beszámoló hallgatók munkáiból gyakran további művek, honlapok, egyetem után is folytatott kutatások származtathatók. Friss példa erre a 2015. tavaszi félévből az intézetünk által közreadott *Poesis Hungarica* honlap⁷, mely *Lukoviczki Anna* munkájára, háttérkutatásaira épült⁸, de hallgatóink OTDK- és szakdolgozat-témái, végzett szakemberként őket jellemző kutatási tervek is rendre feltűnnek a kiadvány virtuális lapjain.

Közös nevező 1. – A helytörténet

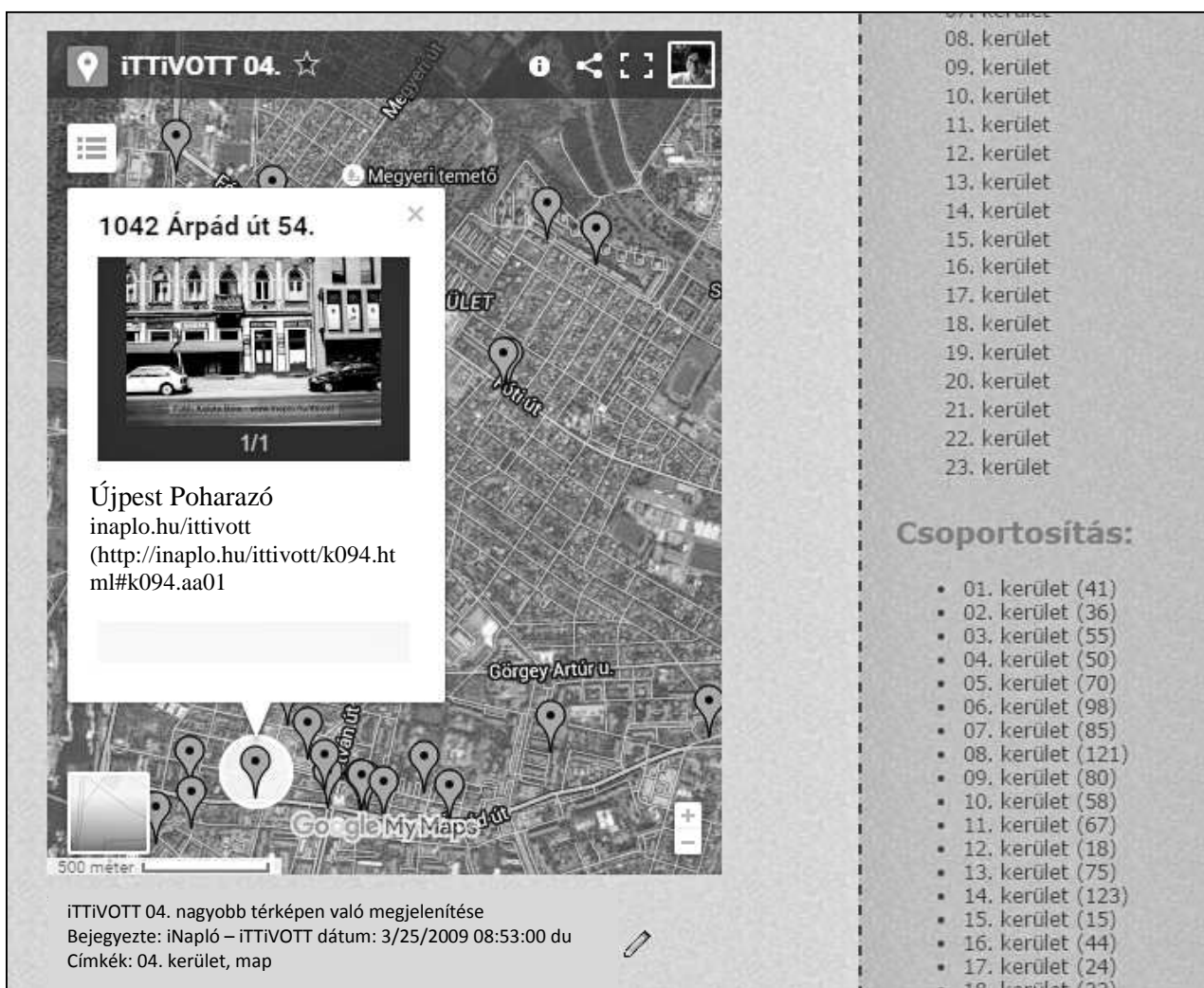
A helytörténet mindenkit megérint, közös tudásra, létérzékelésre épít, a helytörténeti gyűjtemények ezért különleges helyzetben vannak, ha gyűjteményeiket a világhálón publikálják: mélyebb háttértudás felé, a műveltség és a tudomány általuk őrzött rétegei felé vonzhatják szinte a teljes webközönséget. Műhelyünk kezdettől fogva kiemelten foglalkozik a helytörténeti részgyűjtemények hálózati közreadási lehetőségeinek tanulmányozásával, modellkísérleteink legnépszerűbb megvalósult példái régi budapesti fotók közreadására épülnek.

Részgyűjteményi mikroszajtként valósítottuk meg az *Egyszer Bolt* (1xBolt) oldalt⁹, mely *Kalota Béla* város- és kereskedelem-történeti fotóit közreadva, a múlt emlékeit hordozó, eltűnő félben lévő kiskereskedelmi boltkategóriák (pl. szemfelszedő, delejző, trafik stb.) megőrkítésére vállalkozott. A hallgatók nemcsak saját fotókkal, de kutatásokkal, egy-egy kiválasztott tevékenység múltját és jelenét

feltáró összeállítással vettek részt a kategorizált, kommentelhető webgyűjtemény kialakításában.

Kalota Béla jelentősebb méretű (csaknem ezer tételes) fotóanyagára épült második hely- és kortörténeti projektünk, mely különösen népszerű hallgatóink körében. Az *ITTiVoTT*¹⁰ enciklopédikus módszerességgel, bár a teljesség igénye nélkül, több száz vendéglátó-ipari egység fotóit rendszerezi a rendszerváltás körüli évekből, a főváros valamennyi kerületéből, az önkiszolgáló étteremtől a pubokig (3. ábra)¹¹. A projekt megvalósítása során a felépítésükben hasonló „kocsmatérkép”-jellegű „mashup”-okat megelőzve, elsők között alkalmaztuk a helyszínek térképre (Google Map)

helyezésének, linkelésének és beágyazásának lehetőségét. A „retro képpárok divatjának” elterjedése előtt kezdtük el az „ilyen volt – ilyen lett” párhuzamok vizuális megjelenítését is, hiszen a projekt folytathatóságát és érdekességét kezdettől fogva az adja, hogy a gyűjtemény egyes tételeit – helyszíneit – időről időre felkeresve, megörökítjük az üzlethelyiségek változását, funkcióváltását, fejlődését vagy pusztulását. A Kalota Béla által megörökített helyszínekhez tanulságos idővonalat húznak a hallgatók által elkészített szöveges helyszínrajzok és új fényképek, egy-egy félév munkája így válik folytatható szakaszhatárként, lezárható eredményükké.

3. ábra Képtétel az ITTiVoTT IV. kerületi térképén

Az iTTiVoTT projekt volt az első műhelymunkáink közül, melyet a statikus gyűjteményi weboldalak, a változások naplójául szolgáló interaktív blog és a térbeli tájékozódást segítő térképek mellett 2009-ben a Facebook felületére is bevezettünk, a létrehozott csoporthoz¹² folyamatosan csatlakoznak érdeklődők, képeinket megosztják, és saját felvételeket töltenek fel, lehetőséget adva a gyűjteményi-olvasói kollaborálás tesztelésére.

Az értékmentés rangja

A Fodor András Hálózati életműkiadásról részletesen ismertetőt adtunk nyilvános bemutatásán, s a szakajtóban¹³ két évvel ezelőtt. A kulturális értékek digitalizálása, annak fontossága mindenki által elfogadott irányelv, azonban a megvalósításról elterjedt leegyszerűsítő gondolatokkal szemben (csak egy szkennel kell hozzá...) elsőként épp a könyvtáros szakmának kell fellépnie. Az értékek közvetítésének, korokon átívelő továbbörökítésének felelősségét (az *igenlő* közhelyeken túllépve) nehezebb átértenie a globalizált értékrendek korába született fiataloknak. Résztvevőként meg tapasztalva és átlátva egy projekt munkafolyamatait – úgy gondoljuk¹⁴ –, pontosabb, erőteljesebb képet kaphatnak a feladat jelentőségéről, a mindennapos részmunkák hosszú távú értékéről, mint akkor, ha nem látnak mást a feladatból, csak egy kész adatbázisrendszer adatbeviteli felületét (4. ábra).

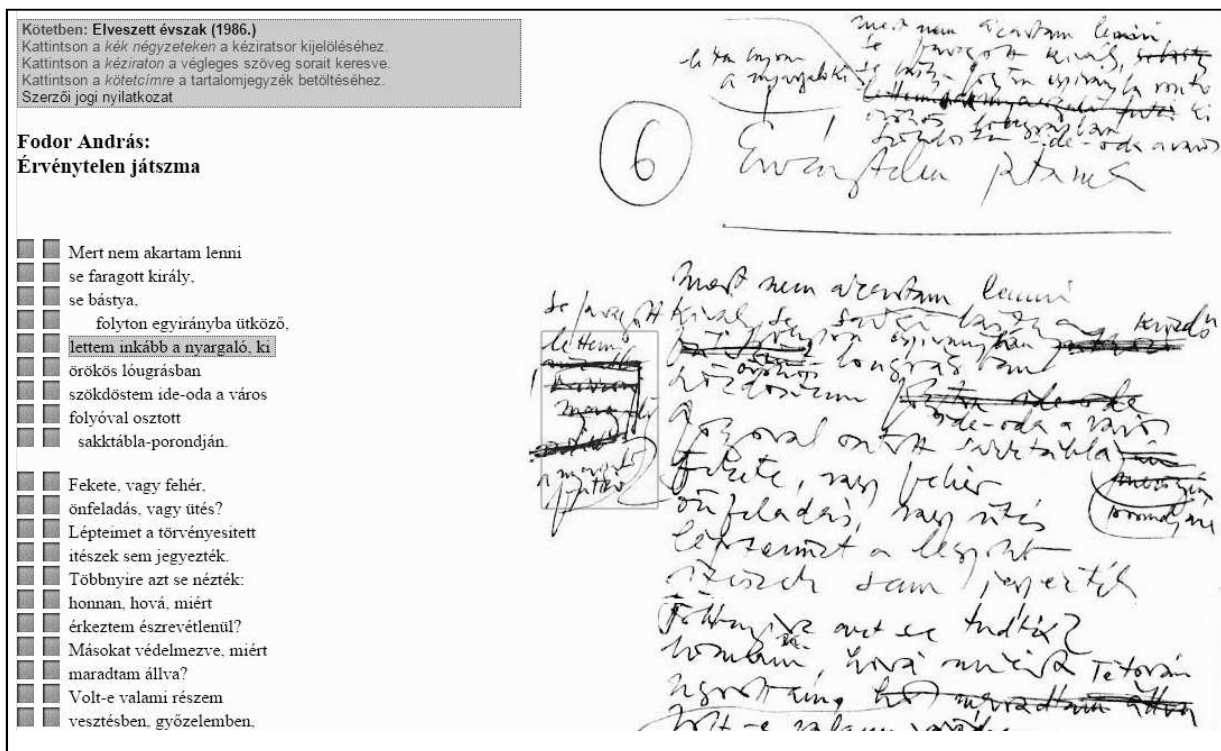
Az archiválás pusztán tényét meghaladó, digitális szöveg és multimédia lehetőségeit kihasználó kiadás összetettsége az e-book formátumtól a komplex szövegadatbázis építéséig terjedhet. Hallgatóinkkal a lehetséges komplex modelleket egyszerű eszközökkel, de sokszintű és sokrétű munkában szimuláljuk. A projekt lehetőséget ad a kis lépésekre elosztott kutatásra, a kreativitásra csakúgy, mint a lelkiismeretes filológiai munkára, vagy a kortörténeti felismerésekre.

A teljes vers- és esszéiroi életmű digitalizálását követően folyamatban van a tételek mélyebb feltárása (címkézése, kulcsszavazása), az elérhetőség, megoszthatóság korszerűsítése és a teljes állomány navigációs rendszerének felújítása. A digitalizálási és szövegkiadási projektekhez tanulságosan sokféle dokumentumtípust kínáló életműből azóta is folytatjuk

- a *naplófeljegyzések* feltáró publikálását, valamint
- a kéziratos és nyomdába került szövegváltozatokat összehasonlítva közreadó *kéziratkiadás*. Mesterszakos hallgatóinkkal a nyomtatásban véglegesült verseket kapcsoljuk össze legelső kézírataikkal. Célunk olyan webkiadványok elkészítése, melyek sorról sorra, a kifejezés formálódását megőrkítő, kihúzott vagy átalakított szókapcsolatok mentén teszik felfejthetővé a költemények születésének folyamatát. A projekt során a lehető legegyszerűbb eszközökkel, javascript vagy flash megoldások nélkül képezzük le a grafikus kéziratkép és a nyomtatott szöveg összefüggésrendszerét (5. ábra).

The screenshot shows a digital diary interface. At the top right, the date '1969_05_02.' is displayed. The main content area is titled 'Fodor András naplója / 1969. május 2. péntek'. Below the title, there is a paragraph of text in Hungarian, which is a diary entry. To the right of the text, there is a vertical list of entries, each with a date and a title, and a small icon indicating it is a diary entry. The entries are: 'Ezer este Fülep Lajossal. (1950-1969)= 69-06-22. - napló', 'Ezer este Fülep Lajossal. (1950-1969)= 69-06-09. - napló', 'Ezer este Fülep Lajossal. (1950-1969)= 69-07-04. - napló', 'Ezer este Fülep Lajossal. (1950-1969)= 69-08-01. - napló', 'Ezer este Fülep Lajossal. (1950-1969)= 69-09-09. - napló', 'Ezer este Fülep Lajossal. (1950-1969)= 69-10-17. - napló', and 'Ezer este Fülep Lajossal. (1950-1969)= 69-11-07. - napló'. Below the list, there are two more entries: 'Ezer este Fülep Lajossal. (1950-1969)= 69-12-17. - napló' and 'Ezer este Fülep Lajossal. (1950-1969)= 69-12-17. - napló'. At the bottom left, there is a footer: 'Digitalizálás forrása: Ezer este Fülep Lajossal. [Napló 1947-1970.]' and 'Digitalizálta: Bakos Krisztina [2011.]'.

4. ábra Naplófeljegyzés és mutató

5. ábra Kézirat-összehasonlító oldal

Műhelyünk felelőssége e projektben kiemelten fontos: a közreadott irodalmi szövegek minősége, a kulcsszavak helyes definiálása túlnő a hallgatókkal közös fél éveken, s irodalomtörténészek, könyvtárosok, a szerző kérdései segítik munkánkat ellenőrzéssel, vitás kérdések tisztázásával. A közel-múltban elhunyt Csűrös Miklós egyetemi tanár – Fodor András monográfusa – mellett mindig figyelmes kritikusunk volt Lakatos András irodalomtörténész, az Országos Széchényi Könyvtár (OSZK) nagy tekintélyű, nyugállományban is aktív munkatársa. A projektben részt vevő szakemberjelöltek számára a Hálózati életműkiadás annak személyes megtapasztalása, hogy munkájuk, bármilyen könyvtári közegben helyezkednek is el, befolyásol, hatással lehet akár évtizedekre, netán örökre megváltoztatva az ismeretek kontextusát és az arra épülő tudást.

Közös nevező 2. – A kortörténet

Az életműkiadás naplófeljegyzéseihez kapcsolt, de önálló kortörténeti tartalomfejlesztési projektünk a MindennapiNapló¹⁵. A kronologikus rendezhetőség máig a web és általában az emberi tudástárolás bonyolult kérdése. Nemcsak a népszerű visszate-

kintő webtartalmak, de a projekt résztvevőinek érdeklődése, bevonhatósága is bizonyítja, hogy a felhalmozódó, digitalizált archív tudás újrendezésével, feltárásával és elérhetővé tételével érdemes kiemelten foglalkozni.

Nehéz a korábbi időszakokra jellemző ismereteket elkülöníteni a későbbiekétől, nehéz együtt látni a külön-külön ismerős múltbéli eseményeket. A napi és havi időszakot újságokban, kronológiákban kutató hallgatók gyakran lepődnek meg a filmcsatornákról máig visszaköszönő alkotások, vagy népszerűségüket őrző zenék és a korabeli sajtóban megörökített társadalmi, tudományos vagy politikai események egykorúságán.

Projektünk célja XX. századi, annak második felére vonatkozó források feldolgozása – napra, de legalább hónapra pontos eseménykollekciók összeállítása a 40-es évek közepétől az ezredfordulóig. A szolgáltatás tartalmi profija hiánypótló: a kronológiai adattáraknál olvasmányosabb, színebb szövegeket készítünk, a napilapok digitalizált változataihoz képest viszont áttekinthető, egy hónap egyidejű áttekintését lehetővé tévő, tömör összeállításokat. A történelmi, politikai emlékezet tényanyagát a hálózaton elérhető kulturális, sőt

popkulturális adattárak tanulságos együttállásaival színesítjük, például az amerikai mozi- és rádiósikerek listáival ellenpontozva a korabeli hazai sajtóhíreket. A hónapra pontos eseményegyüttesek mellé magyar kulturális periodikák korabeli tartalmát is kivonatoljuk.

A projekt kezdetekor elterjedt, kollaborálva szerkeszthető Google Dokumentumokat kihasználva, munkánk során nagymértékben építünk a „felhőtárhely” által kínált megosztási, publikálási, visszaállítási és biztonsági másolatkészítési lehetőségekre. E munkánk a korszerű eszközökkel, hálózati közegben „valós időben” közösen szerkesztett kiadvány munkakörülményeit modellezi.

Kihasználva a kronológia függetlenségét a *Hálózati életműkiadás*tól, e hónapokról készített szócikkek összeállításába sokkal több teret engedhetünk a hallgatók kreativitásának, íráskészségének. A hetvenes éveket hónap szinten már csaknem hiánytalanul lefedő tudásbázis fokozatosan éri el a szélesebb nyilvánosság előtt is vállalható napi adattellítettséget és egyenletes minőséget.

Együttműködések és tervek

Tartalomfejlesztési műhelyünk kereste és keresi a kapcsolódási, bemutatkozási lehetőségeket. Megszűnéséig aktívan együttműködött az *ELTE Bölcsész Informatikai Önálló Programjával* (később *Bölcsész Informatikai Minor*), közös órák, projektek (pl. iTTiVoTT) és konferencia¹⁶ szervezésével. Munkánkat bemutattuk az *MTA I.O.I.B. Informatikai Irodalomtudományi Munkabizottságának Bárczi Ildikó emlékkonferenciáján*¹⁷, a K2 kutatócsoport szakmai napján az Országos Széchényi Könyvtárban¹⁸, majd átfogó szakmai eseményt szentelve a Fodor András Hálózati életműkiadásnak, nagy nyilvánosság előtt, *Vajda Kornél* könyvtáros és Cs. *Varga István* irodalomtörténész, egyetemi tanár közreműködésével az *Egyetemi Könyvtárban* is.¹⁹

A tartalomszolgáltatási és digitalizálási műhelymunka fontos része a bevált gyakorlatok megismerése. Intézetigazgatónk, Kiszl Péter 2013-ban szakmai együttműködési keretmegállapodást kötött az Országos Széchényi Könyvtárral²⁰. A nemzeti könyvtár főigazgatójával közösen aláírt dokumentum célja az volt, hogy a gyakorlatban alkalmazott szakmai eljárásokat elemezhesük és bemutathassuk az egyetemi oktatásban, valamint a szakmai gyakorlatok hatékonyságát növeljük a könyvtárban. Az együttműködés keretében intézeti kurzuson, az

OSZK egy munkatársának személyes közreműködésével ismertük meg a *Nemzeti Könyvtárban* kifejlesztett egyedi informatikai eljárásokat, illetve a tanegység hallgatói az OSZK-ban töltötték szakmai gyakorlatukat, ezzel is erősítve a két intézmény közötti szinergikus kapcsolatot. Az együttműködés első félévében az *E-könyvtári Szolgáltatások Osztályának* tevékenységét ismerhették meg mesterszakos hallgatóink intézetünk és az OSZK együttműködési megállapodása keretében *A tartalomszolgáltatás eszközzrendszerei* kurzuson. Az E-könyvtári Szolgáltatások Osztályáról érkező munkatársak, *Rónay Gabriella* és *Fecz Ágnes* ismertették tevékenységük részleteit, viszonzásként mesterszakos hallgatóink vettek részt szakmai gyakorlatuk során az osztály tartalomfejlesztési munkájában.

E kurzusra a 2015-ös tavaszi félévben számos szakkönyvtár, gyűjtemény munkatársát hívtuk meg²¹ olyan, korábban nálunk végzett, gyakorló könyvtári szakemberek személyében, akik vezető, vagy operatív munkatársként aktív szerepet vállalnak gyűjteményük hálózati megjelenésében, webes szolgáltatások, digitális gyűjtemények fejlesztésében. Pályakezdés előtt álló hallgatóink számára tanulságos volt belelátni a *Corvinus Repozitórium*, a *MEK* és az *EPA* vagy a *Budapest Gyűjtemény* admin felületén zajló napi tevékenységekbe, hallani az *ELDORADO*, vagy a *MOME* repozitórium tervezésének komplexitásáról, s leendő könyvtárosokként személyes útravalót is meríthettek a szakmai munka értelméről, szépségéről *Börzsönyi Nóra*, *Fecz Ágnes* vagy *Rónay Gabriella* (6. ábra) szavai-ból. *Virágvölgyi István*, szakmai igazgató a *Capa Központot* és a virtuális és kiterjesztett valóságélményre építő alkalmazások, eszközök széles skáláját felvonultató, *Kép és képtelenség* című kiállításukat mutatta be hallgatóinknak. Dávid Adrienne doktoranduszunk pedig a FSZEK Budapest Gyűjteményének helytörténeti tartalomszolgáltatásának – saját projektjeink kapcsán is tanulságos – műhelytitkaiba kínált bepillantást. A vendégelőadásokról részletes beszámolókat adtunk közre²², a megismert gyűjteményekről elkészített hallgatói elemzések pedig részévé váltak a Kutatási Napló *Digitális gyűjteményeket* áttekintő rovatának.

A *Petőfi Irodalmi Múzeum*mal a Fodor András életmű ott archivált és digitalizált dokumentumai (keskenyfilmes hagyaték) kapcsán, a *FÉSZEK Művészklubbal* pedig a kortörténeti adatbázisfejlesztésünkhöz, s Fodor András naplókiadásához egyaránt kapcsolódó *FÉSZEK Klub a hetvenes években*²³ projekt létrehozásakor működünk együtt.

6. ábra Vendéglőadó: Rónay Gabriella – OSZK Fényképtár

Digitalizálási projektjeink eredményei a *Gondolat Kiadó* könyvsorozatában jelennek meg. A hallgatóink által újra szerkeszthetővé tett Fodor András életmű költői termését két kötetben adták ki 2013. során:

- *Különös szép hajsza*. Összegyűjtött versek. Első kötet 1944–1976.²⁴
- *A párbeszéd oltalma*. Összegyűjtött versek. Második kötet 1977–1997.²⁵

Az esszéíró Fodor András munkáit összefoglaló első kötet tavaly jelent meg, s idén októberben már a negyedik, félezer oldalas kiadványon tüntethetjük föl hallgatóink közreműködését a megjelenési adatok között:

- *Kulcsolt vállak tengelye*. Összegyűjtött esszék. Első kötet. [Elődök és pályatársak].²⁶
- *Megfejtett párhuzamok*. Összegyűjtött esszék. Második kötet. [Pályakezdés, pályakezdők, műfordítás] Várható megjelenés 2015. október.

Az esszékötetek sorozatának harmadik, záró kötet (társművészeti tematikával) előkészítés alatt áll, várhatóan 2016 Könyvhétén kerül az olvasók elé. A kötetek bemutatói intézetünk és tartalomszolgál-

tató műhelyünk közösségének is ünnepi alkalmak. Oktatótársaink és hallgató-munkatársaink első kézből, Fodor András kortársaitól, neves költőktől és irodalomtörténészektől (vendéglőadóként *Czigány György* költő, *Vasy Géza* és *Monostori Imre* irodalomtörténészek fogadták el meghívásunkat) hallhatnak munkánk tágabb kontextusáról.

Új projekteket ígér a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár és intézetünk között, *Fodor Péter* főigazgató és Kiszl Péter intézetigazgató által 2015 nyarán megkötött együttműködési megállapodás²⁷, melynek keretében műhelyünk részt vállalhat a Budapest Gyűjtemény egyes hely- és kortörténeti részgyűjteményeinek hálózati megjelenítésében. 2015 őszén már el is indult első, közös kezdeményezésünk, mely a *Könyvek holokausztja*²⁸ című kiállításuk virtuális megvalósítását tűzte ki céljául.

Meglévő, ismertett projektjeinkhez kapcsolódóan tervezzük a közösségi hálón kifejtett erősebb tevékenységet, az általunk üzemeltetett különböző tartalmi forrásokból homogén felületre válogató iNapló portál²⁹ erőteljesebb megjelenését a Face-

bookon, az olvasók bevonásának gyakorlati vizsgálatát és elméleti kutatását.

Napjaink könyvtári fejlesztései kettős innovációt igényelnek: a technológiai lehetőségek és a korszerű könyvtári szemlélet adekvát interpretálását. Műhelyünknek a múltból a jövő felé vezető tevékenységére visszatekintve olyan szemléletükben innovatív projektekről számolhattunk be, amelyek technológiai rálátást és kreatív jártasságot biztosítanak az intézetünkben végző szakemberjelölteknek. A személyes kapcsolattartás és vendégként visszahívás mellett figyelemmel követjük tanítványaink pályáját a szakajtóban, konferenciákon és a közösségi hálón, s örömmel tapasztaljuk, amint érdeklődésük, irányultságuk függvényében e kettős innovációs kihívás valamely ága mellett elköteleződnek, feltűnnek a technológiai fejlesztések élvonalában, vagy részt vállalnak könyvtárak, adatbázisok hálózati jelenlétének korszerű biztosításában. Intézetünk képzési koncepciójában az egyetemi képzés éveit alatti megalapozott, több irányban mélyíthető tudás- és kompetencia-együttes kialakítására törekszünk. Bízunk abban, hogy jó arányérzékkel fordítjuk oktatási programunkba napjaink könyvtártudományának, s a szakma munkaerőpiacának elvárásait, s előadásainkon, szemináriumi és műhelygyakorlatainkon sikerrel erősítjük meg hallgatóink elköteleződését a könyvtáros pálya mellett.

Hivatkozások

- ¹ KISZL Péter: *Könyvtártudomány elméletben és gyakorlatban – intézményi együttműködés az Eötvös Loránd Tudományegyetemen.* = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás 61:(7-8) p. 251–266. (2014)
- ² ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézet [honlap] <http://lis.elte.hu>
- ³ *Internet Szemle* [honlap] <http://interneteszemle.blogspot.hu>
- ⁴ *Kutatási Napló* [honlap] <http://kutatasinaplo.blogspot.hu>
- ⁵ FODOR János: *A megosztó hivatás. Könyvtári jelenlét a Facebook közösségi oldalon 2013/2014-ben.* = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás (61. évf.) 7-8. összevont lapszám p. 275–294. (2014)
- ⁶ *Digitális Gyűjtemények = Kutatási Napló* <http://kutatasinaplo.blogspot.hu/p/digitalibrary.html>
- ⁷ *Poesis Hungarica* [honlap] <http://inaplo.hu/poesishungarica>

Fodor J.: Kollaboratív tartalomfejlesztési projektek ...

- ⁸ FODOR János: *Poesis Hungarica digitális kontextusban.* = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros 24. évf. (8. sz.) (2015)
- ⁹ *Egyszer Bolt* [honlap] <http://1xbolt.blogspot.hu>
- ¹⁰ *iTTiVoTT* [honlap] <http://inaplo.hu/ittivott>
- ¹¹ RÓNAY Gabriella: *Az amatőr fényképek értéke – iTTiVoTT Budapest.* = Ifotokult, 2010-04-30 [blog] <http://ifotokult.blogspot.hu/2009/11/az-amatorfenykepek-erteke.html>
- ¹² *iTTiVoTT Facebook-csoport* <https://www.facebook.com/groups/ittivott/>
- ¹³ FODOR János: *A Fodor András hálózati életműkiadásról.* = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros 22. évf. (5. sz.) p. 31–38. (2013)
- ¹⁴ FODOR János: *A webre fordított nap. Egy hálózati életműkiadás margójára.* [e-könyv] Kossuth Kiadó, Budapest, 2014. ISBN 9789630980241
- ¹⁵ *MindennapiNapló* [honlap] <http://inaplo.hu/mindennapinaplo/>
- ¹⁶ *A web 2.0 jövője és a szemantikus web.* Bibliopolisz, Budapest, 2007. [in4 konferencia. ELTE-BIÖP, 2006.]
- ¹⁷ *Bárczi Ildikó–emlékkonferencia.* ELTE [honlap] <http://www.elte.hu/hir?id=NW-1174>
- ¹⁸ HABÓK Lilla: *Körkép. Egyetemi technológiai kutatások a könyvtárosképzésben (OSZK K2 kísérleti műhely 2011.06.14.)* = MeetOff 2011-06-25 [Blog] <http://meetoff.eu/jegyzet/korkep-egyetemi-technologiai-kutatasok/>
- ¹⁹ MURZSA Tímea: *Fodor András „etikai futárszolgálat” – Fodor András életműkiadása.* Kortárs Online, 2013. május 31. péntek <http://www.kortaronline.hu/2013/05/irodalom-fodor-andras/15853>
- ²⁰ Szakmai együttműködési megállapodás az OSZK-val. ELTE-LIS 2013-03-18. [honlap] <http://elte-lis.blogspot.hu/2013/03/szakmai-egyuttmuko-desi-megallapodas-az.html>
- ²¹ *Tartalomszolgáltatás a gyakorlatban.* ELTE-LIS 2015-06-24. [honlap] <http://elte-lis.blogspot.hu/2015/06/tartalomszolgáltatasyakorlatban.html>
- ²² *Vendégelőadók.* Akta'LIS – Fodor János blogja [honlap] <http://fodorjanos.blogspot.hu/search/label/guest>
- ²³ *A FÉSZEK Klub a hetvenes években.* [honlap] <http://inaplo.hu/feszek>
- ²⁴ Fodor András: *Különös szép hajsza. Összegyűjtött versek. Első kötet 1944–1976.* Gondolat Kiadó, Budapest, 2013. 548 oldal, ISBN 978 963 693 465 1

- ²⁵ Fodor András: *A párbeszéd oltalma*. Összegyűjtött versek. Második kötet 1977–1997. Gondolat Kiadó, Budapest, 2013. 498 oldal, ISBN 978 963 693 516 0
- ²⁶ Fodor András: *Kulcsolt vállak tengelye*. Összegyűjtött esszék. Első kötet. Gondolat Kiadó, Budapest, 2014. 453 oldal, ISBN 978 963 693 262 6. [példaképek, pályatársak]
- ²⁷ *Együttműködés a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárral*. ELTE-LIS blog, 2015-09-02.
<http://elte-lis.blogspot.hu/2015/09/egyuttmukodesi-megallapodas-fovarosi.html>
- ²⁸ *Könyvek holokausztja. Üldözött írók, betiltott lapok, kirabolt könyvraktárak, megsemmisített könyvek*. Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár. [honlap]
http://www.fszek.hu/konyvtaraink/kozponti_konyvtar/budapest_gyujtemeny/?article_hid=27561

- ²⁹ *iNapló. Internet – Irodalom – Napló*. [honlap]
<http://inaplo.hu>

Beérkezett: 2015. X. 19-én.

Fodor János

az ELTE BTK Könyvtár- és
Információtudományi Intézetének
adjunktusa.

E-mail:

fodor.janos.konyvtud@btk.elte.hu

A vállalatoknál gyorsan elterjedhet a Windows 10

A Gartner piackutató cég szerint a *Windows 10* gyorsan fog elterjedni mind a magánemberek, mind a cégek számítógépein: 2017 januárig minden második cég megkezdi majd az átállást az új operációs rendszerre.

Kezd beérni a Microsoft terjesztési stratégiája az új operációs rendszerrel kapcsolatban. *Steve Kleynhans*, a Gartner elemzője közölte, hogy a vállalati piacon arra számítanak, hogy a *Windows 10* jelentősen gyorsabban fog elterjedni, mint hat évvel ezelőtt a *Windows 7*. A váltás mellett szól, hogy 2020-ban lejár a *Windows 7* támogatása, valamint az is, hogy a *Windows 10* nagymértékben kompatibilis a *Windows 7* szoftverekkel és hardverekkel. Az üzleti világban nő az igény a táblagépekre és a hibrid készülékekre, ami szintén a *Windows 10* malmára hajtja a vizet.

Számos vállalat azt tervezi, hogy 2016 első felében tesztelni fogja az új operációs rendszert és a második félelvtől egyre több konfigurációra telepítik majd fel, 2019-re pedig nagy mértékben lezárulhat a váltás. A Gartner arra számít továbbá, hogy a *Windows 10* a magánszektorban is nagyon gyorsan elterjedhet, aminek oka elsősorban az egy éven át tartó ingyenes frissítési lehetőség, illetve a régebbi hardverek és szoftverek átfogó támogatása. Érdekesség viszont, hogy a Microsoft erőszakos frissítési gyakorlatát a Gartner nem említette meg.

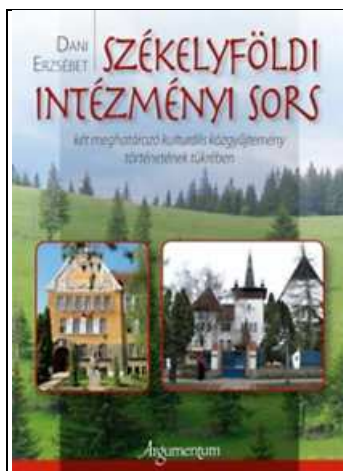
A prognózisban az is szerepelt, hogy 2018-tól a notebookok egyharmadában lesz már érintőképernyő. Mindez elsősorban arra vezethető majd vissza, hogy az optimalizált gyártási eljárások miatt 2016 második feléig jelentős mértékben csökkenni fognak a technikával kapcsolatos árak. A *Windows 10* operációs rendszerrel együtt pedig ezek a készülékek egyre vonzóbbak lesznek a vásárlók számára. A Gartner szerint 2018-tól minden társaság 30 százalékkal több pénzt ad majd ki kijelzőkre, mint PC-kre. Ennek hátterében az áll, hogy a munkatársak szeretnék egyre nagyobb képernyőn dolgozni, ez pedig egyre több céget fog arra ösztönözni, hogy az egyes munkahelyeket több monitorral lássa el. A választás pedig a nagyobb felbontású képernyőkre esik majd.

Forrás: <https://sg.hu/cikkek/116025/a-vallalatoknal-gyorsan-elterjedhet-a-windows-10/>

(B. Bné)

Bástyák a végeken

Dani Erzsébet: Székelyföldi intézményi sors című kötetének margójára

Székelyföldi intézményi sors két meghatározó kulturális közgyűjtemény történetének tükrében / Dani Erzsébet. – Budapest : Argumentum, 2015. – 339 p. : ill. ; 20 cm

Bibliogr.: p. 251–266.

ISBN 978-963-446-744-1

Az erdélyi magyar kultúra a Kárpát-medence magyar kultúrájának szerves része, amely a nagyobb anyanemzet európai értékrendje szerint, a befogadó-tagoló kultúra (*Németh János István*) szabályainak mentében gyarapodik, s egyben önfejlődésében pedig gazdagítja az egységes magyar kultúrát. A XIX. században a polgári nemzeti lét és tudat kibontakozott Magyarországon, amelynek nyomán a kultúra intézményesülése is megtörtént: egyetemek, múzeumok, könyvtárak, színházak, kollégiumok stb. mint társintézmények sorakoztak fel a katolikus és a reformált egyházak templomai mellé. A XX. században a nyugat-európai államok érdekei szerint széttagolt nemzettestek önvédelmét is szolgálták az intézmények. A kötet elé választott mottó, *Klebelsberg Kunó* kultúrminiszter szavai máig igazak, a nemzeti kultúra intézményeit „bástyáknak” nevezte, s ezek a bástyák különösen a „végeken” ma is a nemzeti és európai identitást erősítik.

A szerző két könyvtár történetét írja meg, s abban benne rejlik a tipikus erdélyi intézményi sors feltárása az alapítástól az intézménnyé váláson át az állami rendszerekbe való betagozódásig. A *Székely Nemzeti Múzeum* és könyvtára, a *Haász Rezső Múzeum Tudományos Könyvtára* eredete nem különbözik az erdélyi társaitól abban, hogy ezek az intézmények magánadományokból születtek, mint korábban a *Teleki Téka*, a mai *Teleki-Bolyai Könyvtár* is. *Cserey Jánosné* adománya és *Vasady Nagy Gyula* szervezői érdeme nyomán keletkezett a XIX. század végén az előbbi intézmény; a történetíró *Bethlen János* és *I. Apafi Mihály* fejedelem iskola- és könyvtár-alapítása teremtette meg a XVIII. században a szervezeti alapokat.

A szerző történeti szálakra fűzi fel az intézmények fejlődésének mozzanatait, s mindezeket beilleszti az adott kor társadalmi háttér-összefüggéseibe, a magyar kultúra intézményesülési folyamatába, így a kutatómódszertanát a multidiszciplináris szemlélet jellemzi: könyvtártudomány, történelemtudomány, művelődéstörténet, művelődésszociológia, szociálpszichológia (identitáselmélet), szervezetszociológia, a politikatudomány nézőpontjait egyaránt felfedezzük a kötetben. Ez a sokdimenziós tudományos megközelítés helytálló, hitelesebbé és árnyaltabbá teszi az intézmények időbeli formálódását, a funkcióinak megformálódását, a politikai hatalommal való közel száz éves „vitájának” igazságát. A mai társadalomtudományi írások zöme nem korlátozódik egy-egy tudomány kizárólagos területére. *Karl Mannheim* a „kultúrszociológia” diszciplináját így védelmezi 1945-ben a „Jelenkori szociológia feladatai” című kötetében: „azokat a történelemsorozatokat, amelyeket a szellemi történeti szaktudományok, valamint a közgazdaság- és társadalomtörténet szerteszakítottak, szintézisbe meri foglalni. Nem a szociológus telhetetlen mértéktelenségét kell okolnunk, ha jól körülhatárolt szakterületét elhagyja, amit a szaktudományok néha megdöbbenéssel vesznek tudomásul. Ennek

oka a valóság maga. Mert a valóság nem tette meg azt a szívességet a részterület kutatóinak, hogy gondosan körülhatárolt szakterületen fejlődjék...”

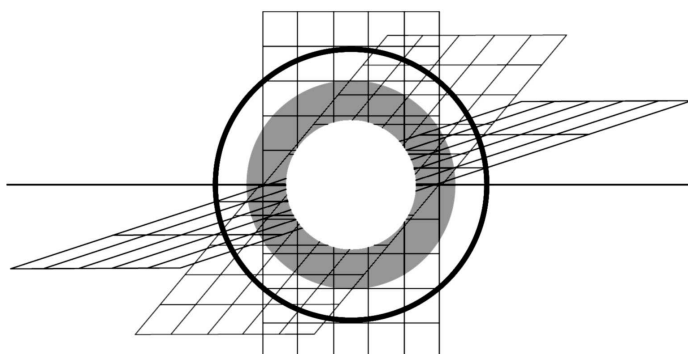
Dani Erzsébet a társadalom élő folyamatában képes vizsgálni az intézményi sorsot, amely mögött egy népcsoport önmegtartó kulturális harca folyik. Egy-egy adott korban kiemelkedő vezető személyiség és a hatalom küzdelmét bemutató drámában a nemzeti identitást és a nemzet megmaradásának hitét soha fel nem adó tudós hazafiak harcát látjuk a nembeliség fokán, s a mindennapi konfliktusok szintjén is. A kutató elkötelezett, belülről fakad a választott témához kötődése. Nem az anyaországi kutató rácsodálkozásával, tudatos felelősséggel a nemzet iránt vagy „aktuális téma” felismerésével vállalja az új eredményeket. A tudatos felelősségvállalás a „kishazában” született, abban felnőtt ember magyar gyökeréből, a harcos magyar-erdélyiség családi örökségéből, az erdélyi lét közvetlen megtapasztalásából, világos értékrendjéből, s közösség iránti elkötelezettségéből fakad.

A könyve figyelemfelhívó, a székelyföldi két intézmény tipikus sorsát összeköti a szigetszerűen elszakadt nemzettest megtartásának szándékával, az egységes nemzeti kultúra „virtuális valóságával”. Mintát ad arra, hogy a székelyföldi intézmények hogyan védhetik meg kulturális kincseiket. Felderíti, milyen áron és módon lehetnek eredményesek békésebb és viharosabb történelmi korszakokban a székely-magyar kultúrát őrző intézmények. Egy-egy karizmatikus vezető, tudós személyiség önfeláldozó, heroikus erőfeszítése, az adott helyzet determinációjának a felismerése újabb és újabb stratégiákat, taktikát formálnak, és bizonyítják, „ha a nemzetben lakozó szellemi és erkölcsi erőket megtartani és gyarapítani képesek vagyunk, akkor a nemzet nincs elveszve”. (Klebsberg Kuno)

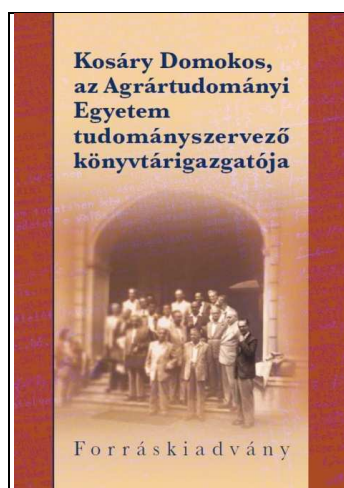
A kötet az erdélyi székely-magyarság modern kori öndefinícióját, a nagyobb nemzettesthez tartozás szálainak a kimunkálását is segíti, a tudóskarizmatikus vezetők erkölcsi példáját adja a mai erdélyi közösségek vezetőinek, miként lehet hasznosan, eredményesen szolgálni közös magyar kultúránkat. A szerző nemcsak azonosul az erdélyi magyar kultúrát sikeresen mentő politikai-művelődéstörténeti nagy személyiségekkel, hanem akaratlanul is korábbi munkáival és a jelen kötettel azok közé illeszkedik. Imponáló a szerző hatalmas szakirodalom-ismerete és -feltárása, visszanyúl az eredeti forrásokhoz, feltár újabb dokumentumokat, és az élő mai szervezetet is vizsgálni és bemutatni képes. Dani Erzsébet könyve mind az értelemhez, mind az érzelemhez szól, de a tudományok egzakt nyelvén, az elfogultság, részrehajlás elkerülésével. A kutatása adatai, bizonyító erejű dokumentált tényfeltárása alapján kapott következtetései is kellő tudományos távolságtartó tények. Ez a kötet – amellet hogy önállóan, egységes megformáltságában jövőbe mutató, új eredményeket feltáró tudományos igényű munka, egyben más kutatók forrása is lesz. A lendületes, veretesen szép nyelvezete, jól tagolt szövege, logikusan felépített táblázatai és argumentumrendszerei, az igényes kivitelű fotók külön is élvezhetők, és bizonyos, hogy nemcsak a tudósok, hanem a kultúra tudománya területén érintett szakemberek számára, a művelődéspolitikai „csinálói” és a magyarságukat ápoló és féltő laikusok számára is izgalmas olvasmány.

A kötet az *Argumentum Kiadó* gondozásában és a *Nemzeti Kulturális Alap*, továbbá a debreceni *Universitas Alapítvány* gondozásában jelent meg.

Sári Mihály
(Eötvös József Főiskola
Társadalomtudományi Intézet)

Kosáry Domokos könyvtárigazgatóként

Koósné Török Erzsébet (szerk.) – Kissné Bognár Krisztina (szerk.): Kosáry Domokos, az Agrártudományi Egyetem tudományszervező könyvtárigazgatója. Bevezető tanulmány Koósné Török Erzsébet, Solti László. Kiadja a Szent István Egyetem – Kosáry Domokos Könyvtár és Levéltár. Gödöllő, Szent István Egyetemi Kiadó Nonprofit Kft., 2015. 248 p., részben színes

A *Nemzeti Kulturális Alap (NKA)* és a *Szent István Egyetem (SZIE)* támogatásával megjelent a *Kosáry Domokos, az Agrártudományi Egyetem tudományszervező könyvtárigazgatója* című forrásgyűjtemény.

Kosáry Domokos, az MTA rendes tagja, Széchenyi-nagydíjas történész, az Akadémia egykori nagy tekintélyű elnöke egyetemi oktatóként, az MTA Tudománytörténeti Intézet nemzetközi szinten is jelentős történészeként, kiemelkedő tudományszervező és közéleti személyiségként ismert a hazai és nemzetközi nyilvánosság előtt. Életének kevésbé előtérben lévő időszakában, mellőztetése, háttérbe szorítottsága idején könyvtárosként is figyelemre méltó, maradandó értékű szakmai, tudományos munkát végzett.

A most közreadott forráskiadványban a *Szent István Egyetem Kosáry Domokos Könyvtár és Levéltár* (KDKL) őrzött, kiadatlan, eredeti iratok alapján, a teljességre törekedve mutatjuk be névadónknak az első önálló *Magyar Agrártudományi Egyetemen* folytatott, kevésbé ismert és feltárt tevékenységét, érintve az *Országos Könyvtári Központban* az egyetemi könyvtárak előadójaként végzett feladatait is. Az egyetemi hivatalok működése során keletkezett iratokból kirajzolódnak Kosáry Domo-

kos tevékenységének, előmenetelének lépései. Az éves jelentésekből, beszámolókból, feljegyzésekből jól követhető a Központi Könyvtár szakmai alapjainak megteremtése, a szakszerű állománygyarapítási, bibliográfiai és tudományos tevékenység, a széles körű kiadványcsere megszervezése, számos jelentős könyvtári kiadványsorozat elindítása, az *Agrártörténeti Munkaközösség* létrehozása, az *Agrártörténeti Szemle* kiadásának kezdeményezése, első számainak megjelenítése, országos könyvtári szakmai rendezvények szervezése.

A könyvtár kiemelt feladataként azt jelölte meg, hogy „határozott arculatú, gödöllői székhelyű, valóban központi jellegű, tudományos színvonalú, olyan könyvtárrá fejlődjék, mely az egyetemen belül és a többi tudományos könyvtár sorában hiánytalanul be tudja tölteni az őt megillető helyet, és vállalni tudja rá, mint új típusú egyetemi könyvtárra és az agrár-felsőoktatási könyvtárhálózat központjára váró új feladatokat.” – olvasható Kosáry Domokos 1955. szeptember 10-én kelt tájékoztatójából.

A feltárt egyetemi források többnyire 1952 és 1957 között keletkeztek, így a jeles történész agrár egyetemi alkalmazásának egész időszakát átfogják. A kötetben az iratok szöveghű változatban, keletkezési sorrendbe rendezve, formai jellemzőik és lelőhelyük pontos jelzetének feltüntetésével kerülnek közlésre. A névmutató és a tanulmány elkészítéséhez használt szakirodalmat összefoglaló irodalomjegyzék mellett a jelentősebb iratok másolat formájában is közlésre kerülnek, s a bemutatott korszak megidézését korabeli fotók segítik.

A Kosáry Domokos halálának nyolcadik évében közzétett kiadvánnyal emlékezünk az öt éve elhunyt *Wallershausen Gyula* nyugalmazott könyvtári főigazgatóra, történészre, címzetes egyetemi tanárra is, akinek az elmúlt évtizedekben készített egyetem- és könyvtártörténeti írásai, a vele való izgalmas beszélgetések, Kosáry Domokosra emlékező személyes hangvételű beszéd-, illetve írásmódja alapozzák meg ezen munkákat.

**Koósné Török Erzsébet –
Kissné Bognár Krisztina**

(*Szent István Egyetem Kosáry Domokos Könyvtár és Levéltár*)

A Kongresszusi Könyvtár Twitter archívuma

Előzmények

2010-ben a *Library of Congress (LOC)* bejelentette, hogy megállapodott a legnépszerűbb mikroblog-szolgáltatóval, a Twitterrel az összes nyilvános tweet archiválásáról. A legfeljebb 140 karakterből álló rövid webes üzeneteket 2006 márciusáig (ekkor indult a Twitter) visszamenőleg is megkapja a könyvtár, előremenetben pedig folyamatosan átveszi az újakat. A szerződés megkötésekor az archív anyag mérete nagyjából 170 milliárd tétel volt, a napi gyarapodás pedig meghaladta az 50 milliót – és ez az átlagérték 2014-re megtízszereződött.

A Twitter az internet nagy nyilvános fóruma, ahol gyorsan és egyszerűen lehet információkat megosztani. Bár egyesek szerint főleg csak „céltalan fecsegés” zajlik rajta, mások viszont azt hangsúlyozzák, hogy milyen fontos szerepe van a hírszolgáltatás, a politikai kampányok, a vészhelyzetek kezelése, a szervezeten belüli és az ügyfelekkel való kommunikáció terén, vagy akár a nagy sport- és médiaesemények együttes átélésekor. A társadalomkutatók hamar felismerték, hogy a Twitter 284 milliós aktív felhasználói tábora által generált üzenetfolyam értékes adatforrás lehet például az erős és gyenge közösségi kapcsolatok, vagy a divatok és trendek időbeli változásának vizsgálatához. A Kongresszusi Könyvtár tervezett archívuma nagyszerű lehetőség lenne arra, hogy ez az érdekes digitális tartalom gondozott formában, hosszú távon is megmaradjon és elemezhető legyen a szakemberek számára.

Mivel a felhasználóknak csak kevesebb mint 10 százaléka korlátozza az üzenetei és adatai nyilvánosságát, a Twitter eddig is biztosított hozzáférést a kutatóknak adatbázisa publikus részéhez. Egy közelmúltbeli szakirodalom-kutatás szerint legalább 380 publikáció született már a Twitter-adatok elemzéséből a legkülönbözőbb diszciplínákban: például informatika, kommunikációtudomány, közgazdaságtan, társadalom- és viselkedéstudományok, nyelvészet és egyéb humán szakterületek. Az elemzésekhez felhasznált tweetek száma a néhány tucatnyitól a milliárdos nagyságrendig terjedt, és az adatokat vagy közvetlenül a Twitter webes felületéről, vagy az alkalmazásprogramozási interfészen (API-n) keresztül gyűjtötték be a cikkek szerzői. 2011 elején a szolgáltató jelentős változásokat vezetett be az API-ban és a használati feltételekben, erősen korlátozta az adatokhoz

való hozzáférést, így gyakorlatilag ellehetetlenítette azokat a külső szolgáltatásokat (pl. a TwapperKeeper-t és a 140kit-et), amelyeket a kutatók előszeretettel használtak a Twitteren folyó élet monitorozására. A bevezetett korlátozások egyrészt az API-n keresztül való adatkérések gyakoriságát, másrészt a lekérhető tweetek számát érintették – utóbbi 1 és 10 százalék közé lett lecsökkentve. Mivel a szűrőmechanizmus részleteit a Twitter nem hozta nyilvánosságra, ezért ez az adatszűrés bizonyos fajta kutatásoknál komoly módszertani bizonytalanságot jelent.

Az ingyenes API-szolgáltatás mellett létezik egy Twitter Firehose (tűztótfecskendő) nevű csatorna is, amelyen a nyilvános tweetek 100 százaléka valós időben megjelenik, de ehhez csak néhány szervezetnek van hozzáférése, melyek pénzt kérnek a használatért. Ráadásul az ezen áramló adatmennyiség fogadása, szűrése és feldolgozása akkora számítástechnikai teljesítményt igényel, amit sok kutató nem tud megfizetni. 2014 elején a Twitter meghirdetett egy Twitter Data Grants nevű pályázatot, amelyre kutatási tervekkel lehetett jelentkezni. Ám a több mint 1300 pályázóból mindössze 6 nyert ingyenes hozzáférést a teljes Twitter adatbázishoz. Ilyen esélyek mellett az a bejelentés, hogy a Library of Congress megkapja az egész archívumot, igazi örömhír volt a Twitter-elemzéssel foglalkozóknak, mert felcsillant a remény, hogy elhárulnak az eddigi akadályok az adatbázis használatára elől.

Az amerikai Kongresszusi Könyvtár nemcsak hagyományos értelemben a legnagyobb könyvtár a világon (több mint 36 millió könyv és egyéb nyomtatott kiadvány, valamint 121 milliós térkép, kézirat, fotó, film, hang- és videofelvétel, illetve egyéb különgyűjteményi anyag), hanem a Nemzeti Digitális Információs Infrastruktúra és Megőrzési Programja keretében jelentős mennyiségű digitális tartalmat is gyűjt, őriz és szolgáltat. 2000 óta működött egy webarchívumot, melynek mérete 2014 márciusában 525 terabájt volt, a havi növekedése pedig kb. 5 terabájt. Ebbe a tevékenységbe illeszkedett be az a döntés, hogy a könyvtár felvállalja a sokmilliárdnyi tweet megőrzését is a jövő számára, melyek akkorra mai világunk politikai, kulturális és társadalmi eseményeinek, trendjeinek múltbéli lenyomatai lesznek.

A 2010. április 14-én aláírt kétoldalas ajándékozási szerződés előírásai szerint a könyvtár csak a nyilvános tweeteket kapja meg és csak 6 hónap késéssel jelentetheti meg az újakat. Továbbá nem tehet letölthetővé „jelentős mennyiséget” az archívumból, valamint csak „jóhiszemű” kutatóknak adhat hozzáférést. Néhány héttel később egy blogbejegyzésből az is kiderült, hogy az átadás előtt már törölt üzenetek nem lesznek archiválva, és az üzenetekbe belinkelt képeket vagy weboldalakot sem gyűjti be a könyvtár.

2013 elején a LOC kiadott egy tájékoztatót a projekt állásáról. Eszerint a 2006–2010 közötti, 170 milliárd tételes archív állomány mérete 133,2 terabájt lett, s megoldották a bejövő, „élő” üzenetfolyam biztonságos és fenntartható fogadását és őrzését is a Gnip nevű – a közösségi médiából származó adatok aggregálásával foglalkozó – vállalatot keresztül. Közölték azt is, hogy további magáncégek bevonására lesz szükség a technikai és infrastrukturális problémák kezeléséhez, melyek miatt egyelőre nem tudnak hozzáférést biztosítani az archívumhoz. A helyzet sajnos azóta sem változott: több mint öt évvel az első bejelentés után, 2015 nyarán továbbra is elérhetetlen a LOC Twitter archívuma.

Problémák

Mint minden könyvtári gyűjteményt, a Twitter archívumot is fel kell dolgozni, rendszerezni és valamilyen módon katalogizálni ahhoz, hogy a kutatók számára hasznos, értelmes módon hozzáférhetővé tehessek. Bár a Kongresszusi Könyvtárban megvan a szükséges tapasztalat a digitális tartalmak kezelésére, de a hatalmas és gyorsan növekvő Twitter üzenetfolyam eddig ismeretlen kihívást eredményezett. Nemcsak a rövid szövegeket – és esetleg a bennük levő linkeket – kell ugyanis feldolgozni és eltárolni, hanem azt a több mint 100-féle metaadatot is, amely minden egyes tweethez kapcsolódik. A technikai problémák mellett a legnagyobb nehézséget a hozzáférési módok és szabályok kidolgozása jelenti, hiszen itt számos etikai, valamint adat- és magánélet-védelmi aggály is felmerül.

A műszaki feladat nagyságát jól érzékelteti az a tény, hogy amikor a LOC 2012 végén megkapta a teljes 2006–2010 közötti Twitter anyagot, ezzel csaknem megduplázódott az akkori digitális gyűjteményének a tárhelyigénye. Ráadásul egyre nő a tweetek száma: öt év alatt 50 millióról 500 millióra

emelkedett a napi átlag, és bizonyos események idején az ütem igencsak megugrik: 2013. augusztus 3-án a „Laputa – Az égi palota” anime tévés vetítése alatt a japán nézők 143 199-re tolták fel az egy másodpercen belül elküldött tweetek rekordját (az átlagos érték 5 700 tweet/sec). A Twitter persze folyamatosan fejleszti az infrastruktúráját és alakítja át úgy a rendszerét, hogy képes legyen lépést tartani a növekvő igényekkel. A Kongresszusi Könyvtárnak viszont nincsen erre elegendő forrása és munkaereje, így muszáj külső technológiai partnereket bevonnia a munkába.

Ha sikerül megoldani ennek a hatalmas adattömegnek a fogadását és feldolgozását, a következő probléma a hozzáférés módjának mikéntje. A 2013. januári közleményében a LOC nyilvánosságra hozta, hogy bár már mintegy 400 kérés érkezett, de még senkinek nem adtak hozzáférést az archívumhoz, mivel jelen állapotában egyetlen keresőkérdés lefuttatása 24 óráig tartana. Megfelelő hardver és szoftver hiányában csak egy „alapszintű” kereshetőséget céloztak meg, és 2014 közepére ígértek egy kísérleti verziót, de még ez sem készült el. Arról sincs információ, hogy az adatok feldolgozása és indexelése után mire lesz képes ez az egyszerű kereső. Az ideális az volna, ha az üzenetek szövegében való keresésen túl a találati halmaz szűrhető lenne metaadatok szerint is (pl. felhasználóra, hashtag-re, időszakra, IP címből valószínűsíthető földrajzi helyre).

A technikai nehézségek remélhetőleg idővel megoldódnak, viszont a jogi és erkölcsi kérdések esetében nincsenek mindenkit kielégítő megoldások. A könyvtárszakmai etika azt diktálja, hogy egyenlő és teljes hozzáférést kell adni mindenkinek az információforrásokhoz, de ez nem minden esetben valósul meg a gyakorlatban. A LOC is kapott már kritikát „cenzúrázás” miatt, legutóbb például azért, mert blokkolta a Wikileaks webszerveréhez való hozzáférést az olvasótermi gépekről. Bár a Twitter maga is végez némi tartalomszűrést, de az ajándékozási szerződés a LOC számára is engedélyezi, hogy a „megőrzésre nem alkalmas” részeket eltávolítsa az archívumból. Nem tudni viszont, hogy a könyvtárban kik és milyen szempontok szerint fogják kiválogatni ezeket az „alkalmatlan” üzeneteket, és hogy az archívumnak ezt a megszűrését hogyan lehet összeegyeztetni a gondolat-, vélemény- és információszabadság általános elveivel.

Az archívum bejelentésének pillanatában megjelentek a személyes adatok, a magánszféra védelmével kapcsolatos aggályok is. Sok meglepett és

frusztrált felhasználó ekkor szembesült először azzal, hogy a mulandónak és személyesnek szánt üzenetei megőrződnek, sőt kutathatók. A tweetek közel fele tartalmaz valamilyen személyes információt a feladójáról (pl. elérhetőség, tartózkodási hely, egészségi állapot). Ráadásul az üzenetek továbbküldésének (retweet) gyakorlata miatt néha zárt körnek szánt információk is kiszivárognak. Egy 80 millió Twitter fiókra kiterjedt kutatás közel 250 ezer olyan védett account-ot talált, melyeknek legalább egy nem publikus üzenetét valaki továbbosztotta egy nyilvános fiókból.

A privacy-sértéssel (titoktartással) kapcsolatos agggodalmakra a LOC szövivője azt válaszolta, hogy az archivált tartalom már amúgy is nyilvánosan elérhető a weben és hogy a Twitter felhasználói a regisztráláskor elfogadták a szolgáltatási szerződésben levő feltételeket. Ezzel a szokásos „már amúgy is nyilvános” érveléssel csak az a baj, hogy azon a hamis kettősségen alapul, hogy egy információ vagy csak szigorúan nyilvános vagy csak szigorúan privát lehet, és figyelmen kívül hagyja a kontextust – jelen esetben azt, hogy eredetileg kiknek indította el az üzenetét valaki a Twitteren át és milyen elvárásai voltak annak sorával kapcsolatban. Az embereknek azon túl, hogy teljesen zárttá teszik a Twitter fiókjukat, jelenleg nincs más eszközük arra, hogy az üzeneteiket ne őrizze meg az archívum. A Twitter rendszerében van lehetőség egy tweet törlésére (ilyenkor az nemcsak a felhasználó saját idővonaláról tűnik el,

hanem a követőkéről, valamint a keresőből is, továbbá a változtatás nélkül továbbított retweet-ek is törlődnek). Viszont a LOC-nál már archivált anyagban ez a törlés természetesen nem történik meg, így a felhasználók elvesztik a kontrollt a korábbi online tevékenységük és a magánéleti információik felett. Egyelőre nem tudni, hogy a könyvtár bevezet-e majd valamilyen törlési, illetve kimaradási (opt-out) lehetőséget.

A Twitter archívum története már eddig is sok tanulsággal szolgált arra vonatkozóan, hogy mekkora és milyen sokfajta nehézséget jelent a modern digitális környezetünk könyvtári megőrzése. A technikai gondokon az üzleti szféra bevonásával remélhetőleg sikerült úrrá lenni. Az etikai és hozzáférési kérdésekben pedig a könyvtárak és archívumok szakmai szervezeteinek ajánlásai jelenthetnek útmutatót. Remélhetőleg nem kell még további öt évet várni arra, hogy mindezek a problémák elfogadható módon megoldódjanak, és a kutatók használatba vehessék ezt a hatalmas és különleges digitális gyűjteményt.

/ZIMMER, Michael: The Twitter Archive at the Library of Congress: Challenges for information practice and information policy. = First Monday, 20. évf. 7. sz. 2015.

[http://firstmonday.org/ojs/index.php/fm/article/view/5619/4653/](http://firstmonday.org/ojs/index.php/fm/article/view/5619/4653)

(Drótos László)

Változó könyvtári kommunikáció Gutenbergtől Zuckerbergig

A könyvtárnak – az egyik legrégebbi társadalmi intézményként – számos funkciója volt az idők folyamán, azonban állandó feladata mindig a közösség által felhalmozott tudás megőrzése és továbbadása. A könyvtáraknak mint az információt feldolgozó intézményeknek, az információs társadalomban stabil és kedvező helyzetben kellene lenniük, azonban az információk megszerzésének új módszerei és eszközei ezt a pozíciót megrendítették. Az utóbbi években olyan gyors fejlődésnek lehetünk tanúi, amelynek következtében felmerül a kérdés, hogy a könyvtárak el tudják-e látni feladataikat egy olyan korban, amikor az emberek inkább a világhálón függetlenül keresnek, illetve internetes fórumok csoportjaiban vagy a közösségi médián keresztül barátaiktól kérnek segítséget? Adja magát a kérdés, hogy mi indokolja a könyvtárak szükségességét már a jelenben, de különösen a jövő-

ben, illetve milyen lépéseket kell tennie a könyvtáraknak megmaradásuk érdekében?

A könyvtárak kommunikációja a leláncolt könyvektől a gyűjtemények megnyitásáig

A kommunikáció fejlődését *McLuhan* négy szakaszra tagolta:

1. A szóbeli kommunikáció kora;
2. A kéziratos kultúra kora;
3. A könyvnyomtatás kora, az úgynevezett Gutenberg Galaxis;
4. Az elektronikus technológiákon alapuló civilizáció kora;
5. McLuhan halálakor, 1980-ban az elektronikus kommunikáció még csak a rádiót, a TV-t, illetve a korai személyi számítógépeket jelentette. Ma

az internet, a web 2.0 és a közösségi hálózatok korában kiegészíthetjük egy ötödik elemmel ezt a felsorolást, az internetes kommunikáción nyugvó hálózati kultúra korával.

Az egyes korszakokban a könyvtárak szerepe a következők szerint foglalható össze. Mint látni fogjuk, e korszakok közül a harmadik és az ötödik eredményez minőségi ugrást a könyvtári szemléletben és feladatokban. Ezért összpontosít a cikk a *Gutenbergtől Zuckerberig* tartó időszakra és fogalmazza meg ajánlásait a digitális átállás és a hálózati kultúra időszakába lépő könyvtáraknak.

Könyvtárak a kéziratos kultúra időszakában

A szóbeli kommunikációra alapuló kultúrákban nem volt szükség könyvtárakra. Megjelenésükhöz el kellett érni azt a fejlettségi szintet, amikor a társadalom már igényli saját maga megismerését. A legkorábbi – sumer – könyvtárak az állami és gazdasági iratok gyűjteményeiként jöttek létre, annak érdekében, hogy szakrális tudásként megőrizték őket. Így az első könyvtárak valójában állami levéltárakként működtek, amelyek a szent iratok segítségével szimbolizálták az uralkodók korlátlan hatalmát és isteni természetét. Mindemellett ezekhez az iratokhoz csak a kiválasztottak férhettek hozzá.

Arisztotelész korában változik meg a könyvtár, amikor a tanulás új módszere ugyanazon szövegek olvasása lett. Ezzel az oktatás, az emlékezés és a kommunikáció támogatása is a könyvtár feladatává vált.

A középkorban a szövegek megőrzése a szerzetesrendek feladat lett. A legtöbb könyvtár a kolostorokban és a templomokban működött, és megállt, sőt vissza is fejlődött az információközvetítéssel kapcsolatos tevékenység. A könyvtár újra levéltárrá vált. Az oktatást segítő funkció a késő középkorban, az egyetemi könyvtárak révén jelent meg újra, azonban a hozzáférés bővülése ellenére a könyvek még nem voltak mozgathatók, nemegyszer egy különleges lánccal fizikálisan is könyvtárhoz kötötték őket.

Könyvtárak a Gutenberg-időszakban

A könyvtárak közösségi szerepe a reneszánsz idején erősödött meg, amikor a Gutenberg Galaxis és a homo legens, az olvasó ember megszületik. Bár a könyvtárakhoz való hozzáférés javul, azért még korai nagy kommunikációs áttörésről beszélni, mivel a magán és az udvari könyvtárakhoz el-

sősorban diákok, tudósok és művelt arisztokraták férhettek hozzá.

A felvilágosodás időszakában, Európában új könyvtárak sora épült, ezek építészete önmagában is egy érdekes jelenség. E korszak hatása a mai napig érződik, elég csak egy könyvtárra gondolunk és máris egy monumentális, domináns, félelmetes épület jut eszünkbe, a *Kongresszusi Könyvtár* vagy a *Lett Nemzeti Könyvtár* ennek az elképzelésnek tipikus példái. A könyvtári építészet fő szimbóluma a templom, amely a tudás metaforikus szentélyére utal. Ennek eredője az, hogy nyomtatott sajtó korában a könyvtár volt az egyetlen hely, ahol majdnem az összes kérdésre megtalálhatóak voltak a válaszok, és ezért ennek az intézménynek a kommunikációja elkerülhetetlenül tekintélyelvű volt.

A könyvtáraknak azonban meg kellett felelniük a mindenkori államhatalom elvárásainak, így azok változásai az intézményekben is leképeződtek. Jól példázza ezt az 1791-es év, amikor az – egyébként Európában is az első – katalogizálásról szóló utasítást az összes francia könyvtárra kiterjesztették (Ford, 1994). Ez nemcsak az államhatalom elvárásai miatt fontos lépés, hanem mert azóta nemcsak Franciaországban, hanem a világ összes könyvtárában a tudás kódolását meghatározott szabályok szerint kell végezni.

A könyvtárak a totalitárius államokban propaganda-intézményekké váltak. A Szovjetunióban a könyvtárosok feladata az olyan olvasnivalók terjesztése és ajánlása volt, amelyeket az államhatalom engedélyezett. A cenzorok által megjelölt könyveket zárt gyűjteményekbe helyezték, azokat még a kutatók sem olvashatták.

Az emberek könyvtárának koncepciója az USA-ban és Nagy-Britanniában született meg, és a 20. században a nyugati demokratikus országokban fejlődött tovább. Alapeleme az, hogy a művek elérhetőek a szabadpolcokon.

Könyvtári kommunikáció és a digitális fordulat

A digitális fordulat nemcsak az új, digitális technológia használatát jelenti, hanem azt a folyamatot is, amely változást idézett elő az intézmények és a felhasználók kapcsolatában is.

A fejlesztések kezdeti időszakában, ahogy korábban is, a könyvtári kommunikáció még egyirányú volt, csupán új felületek jelentek meg. A könyvtár által kiválasztott információkat, amelyeket tovább

szándékozott adni a felhasználóknak elhelyezte a honlapján. A közösségi oldalak megjelenésével kezdték a könyvtárak igazán aktívan használni a webet kommunikációs eszközként, ugyanakkor ez még mindig statikus, az információ áramlása szempontjából továbbra is egyirányú volt. Ez azonban rövid időn belül már nem volt elégséges. A könyvtári kommunikációban a kulcsfogalom a párbeszédre alapuló, kiegyensúlyozott, kétirányú kommunikáció lett.

A felhasználók kommentelni szeretnék az információkat, hogy kiegészíthessék, pontosíthassák őket. Így a könyvtárak fokozatosan a könyvtár 2.0 irányába, a kommunikáció új szintjébe mozdulnak el. Az olvasók kiegészítik a könyvtári weboldalakat új információkkal, az általuk elolvasott könyvek értékelésével, részt vesznek az állománybővítés előkészítésében, ötleteket adnak a fejlesztésekhez, és nemcsak a könyvtárosoktól, hanem más felhasználóktól is ötleteket kapnak.

Ahogy a fentiekből is látható a könyvtár évszázadokig a szakrális emlékezésnek, az oktatásnak, a felvilágosodásnak, és a tudománynak az intézménye volt, amely az államhatalom befolyása alatt állt. Az állandó feladatok a: társadalom számára fontos szövegek kiválasztása és közvetítése. A kulturális fejlődés során a könyvtári állományok összeállítási szabályai, a megőrzendő szöveg kiválasztási módja, az osztályozás és a hozzáférés rendje megváltozott. A kulcsmomentum a hozzáférés: aki vagy ami ennek szabályait meghatározza, az hatalommal rendelkezik, ezért kell a könyvtárra mint hatalmi tényezőkre is tekinteni.

Erőviszonyok a könyvtári kommunikációban

Úgy tűnhet, szokatlan a könyvtárról mint hatalmi tényezőről beszélni, de e kommunikációs elemzés keretei között, a fentiek fényében igenis releváns a téma. A hatalom nemcsak a hadsereget vagy a rendőrséget, hanem az oktatás, a kultúra, a kommunikáció láthatatlan hatalmát is jelenti, amelyet a tudás és a technológia révén fejt ki. A könyvtárak történetét figyelembe véve elmondhatjuk, hogy az államhatalomnak mindig is szüksége volt rájuk az információk megőrzése és közvetítése érdekében.

Minden könyvtárra jellemző, hogy szigorúan követi az elfogadott viselkedési mintákat. A könyvtárak kommunikációs tereiben mind a könyvtáros mind az olvasó viselkedését az évszázadok óta működő engedélyezés és tiltás kettőssége szabályozza. A könyvtárra tekinthetünk úgy, mint olyan tudásrend-

szere, amelyet logikus elvek szerint szerveznek meg, ahol minden dokumentumnak van egy meghatározott, kódolt helye és ahol ennek a helynek az elhagyását és e tárgyak visszaérkezését folyamatosan monitorozzák. Ez egy szabályozási, hatalmi eszköz.

Az olvasó, aki a rendezetlen társasági térből érkezik, gyakran zavarja meg a könyvtár rendjét, az ottani csendet és szabályozott viselkedést. Ezért igyekszik minden könyvtár egységesíteni a felhasználói viselkedést. A kérdés az, hogy hogyan tudják ezt a könyvtárak elérni? Ezért is érdekes a már korábban említett könyvtári építészeti. Míg a külsőből a monumentalitás, a könyvtárak belső építészetiéből a fegyelem és a kontroll sugárzik. Az olvasóteremben ülő könyvtáros mindenkit lát, senki nem tud elbújni előle, ez az a tér, ahol a könyvtár leginkább szabályozza az olvasók viselkedését. Azonban a könyvtár normáinak követése itt még nem ér véget. Miközben az olvasó információkat keres, kénytelen elfogadni a könyvtárban tárolt tudás és információk osztályozásának szabályait, még akkor is, ha teljesen máshogy tenné mindezt. Amikor a könyvtárak katalogizált tudást kínálnak az olvasóknak *Foucault* szavaival élve kódot adnak a dolgok megértéséhez, és ezzel hatalmat szereznek afelett, hogy mihez férhetnek hozzá a felhasználók és mihez nem. Erre jó példa a szovjet könyvtári katalógusrendszer, amelyet az 1950-es években vezettek be, és amely garantálta, hogy az olvasó csak a katalóguson keresztül érhet el a könyvet. Ez a katalógus „segített” kiválasztani a „jó és helyes” könyveket úgy, hogy közben az olvasó nem is sejtette, hogy a témában van egy másik könyv is a raktárban (Volodin, 2002). Végül azt is meg kell jegyezni, hogy amikor a felhasználó arra volt kényszerítve, hogy elsajátítsa a könyvtár keresési rendszerét, az ismét hatalommal rendelkezik felette, mivel gondolkodását is befolyásolta.

Korunk kihívásai

A könyvtárak szerepe a nyomda megjelenésével növekedett meg. Sajnos az internet és a közösségi hálózatok megjelenésére ugyanez nem mondható el. A Google példája bizonyítja, hogy a könnyű és gyors információ-keresés következtében a társadalom szemében a könyvtárak már nem elsődleges információs intézmények, ellentétben a gutenbergi idősakkal.

A modern korban a könyvtárak keresik az új kommunikációs formákat, amelyekhez a következő javaslatok fogalmazhatóak meg:

1. Új térértelmezés: míg évszázadokig a csend, és mások nem zavarásának szabálya uralkodott, addig manapság a könyvtárak belső tereiket szeretnék barátságosabbá tenni, ahol nem érződik a hatalom jelenléte, és ahol *Juri Lotman* észt szemiotikus szavaival élve a felhasználók köznapi kommunikációt folytathatnak. Lotman két fajta kommunikációt különít el. Az egyik közel áll a magas művészethez, ahol passzívan, a színházban ülő nézőhöz hasonlóan fogadja be az információkat a felhasználó, míg a másik, amikor a vevő aktívan befolyásolja az adót, mint abban a színházban, ahol a néző énekel, tapsol vagy nem tetszését fejezi ki (köznapi kommunikáció). Innen jött az ötlet, a könyvtárak is rendelkezzenek olyan terekkel, ahol a felhasználók szabadon a korábbi kötöttségek nélkül lehetnek. Bár a könyvtári helyek felosztásának ötlete a felvilágosodás óta jelen van, a mai kor embere sokkal jobban érdeklődik a szabad közösségi terek iránt. Így a jelenkor könyvtárai alkalmazhatnák *Oldenburg* (1991) harmadik hely elméletét, amely azt mondja ki, hogy az emberek egyre szívesebben töltik nem otthon és nem a munkahelyükön az idejüket, hanem olyan semleges közösségi tereken, ahol tudnak olvasni, találkozni, reflektálni egymásra.
2. Ehhez kapcsolódik egy olyan új trend, hogy a könyvtárak tereik gyors átalakításával nyilvános, munkára alkalmas helyeket hoznak létre. Így már nemcsak információs intézmények, hanem másodlagos munkahelyek, illetve start-up inkubátorházak is egyben. Ez egy ígéretes tendencia a látogatók és a felhasználók bevonására, amely kockázatokat is rejt. Először is a hagyományos könyvtári funkciók, például a referálás háttérbe szorul. Néhány észt könyvtár már meg is szüntette a dokumentumleíró osztályát. Másodsorban fenn áll az a veszély, hogy a könyvtári környezet elveszíti az egyediségét. A könyvtár egyedülálló környezet, ahol az új technológia és a hagyományos könyvek világa találkozik, és ahol a tanulást és a tudományos munkát egyaránt értékelik és támogatják. A könyvtáraknak tehát nem szabad elfelejtenie azokat az embereket, akiknek az elmélyült munkára szükségük van egy nyugalmas környezetben, ezért a szabályozott helyek egy részét továbbra is fenn kell tartani. Az olvasó válasszathasson, hogy a passzív vagy az aktív kommunikációt részesíti előnyben.

3. Irányítás helyett együttműködés és bevonás: a mai felhasználók már ellenőrzik a tartalmat, megosztják olvasási élményeiket, így a könyvtárak a dominancia és a kontroll helyett az integrációra összpontosítanak. A felhasználók bevonása a könyvtári projektekbe újfajta, párbeszédre alapuló kommunikáció kialakulását eredményezi. Arra azonban figyelni kell, hogy a felhasználókat olyan kérdésekbe szabad csak bevonni, amely őket is érinti, érdekli, motiválja, ellenkező esetben passzívak lesznek. A könyvtári kommunikációnak már nem elég az információkról szólnia, az érzelmekre is hatnia kell.
4. Bizalom a felhasználókkal szemben: évszázadokon át a hatalmi struktúrát tekintve a könyvtáros volt a mérvadó információs pozíció, ezt jól illusztrálja, hogy nem konzultált az olvasókkal, amikor feltárta és leírta a dokumentumokban található információkat. A kulturális viszonyok változása azonban, azok demokratizálódása mindezt megváltoztatta. *Bruun* (2011) úgy fogalmazott, hogy bár a felhasználók nem könyvtárosok, saját szerepükben szakértők, azaz tőlük is beszerezhető értékes információk, viszont ez csak akkor működik, ha a könyvtárosok bíznak bennük.

Összefoglalás

Évszázadok alatt a könyvtárak saját stratégiát alakítottak ki, a dokumentumok beszerzésétől azok minősítésén át a hozzáférés biztosításáig, amely megfelelt az állam aktuális ideológiájának és a társadalmi érdekeknek.

A könyvtárak e rendszer kialakításával hatalmi tényezők lettek, mivel

1. szabályozták az olvasói viselkedést,
2. ellenőrizték a tudáshoz való hozzáférést,
3. a könyvtárosok személyes tekintéllyel rendelkeztek, amelyet szakképzésük alapozott meg.

Azonban az új médiumok megjelenése, valamint a kulturális és társadalmi változások drasztikus átalakulást eredményeztek a könyvtári kommunikációban.

A könyvtáraknak új kommunikációs stratégiát kell kialakítaniuk a következők szerint:

- A könyvtári környezetet közösségi környezetté kell alakítani. Ez a könyvtárak szerepének változásához veze, és egyes, most alapvető funkcióknak a megszüntetését eredményezi.

- Amikor a könyvtári környezetet átalakítják, kövessék az egyes felhasználói csoportok igényeit, de a könyvtár egyediségét meg kell tartani. A könyvtár legyen az a hely, amely támogatja a közösségi tanulást, a közösségi interakciókat egy időben, ugyanakkor meg kell maradni kényelmes töprengő helynek is, maradjon tehát meg egy hagyományosan szabályozott, csendes része.
- Aktívan be kell vonni a felhasználókat a fontosabb folyamatokba, például a beltéri átalakításokba, olvasói élmények megosztásába, és az állományalakításba. Ennek feltétele, hogy az egyirányú kommunikációt a kétirányúnak kell, felváltania.

Mindezek esélyt adnak a könyvtáraknak arra, hogy a Zuckerberg-i kihívásra ugyanúgy fejlődéssel reagáljanak, mint 500 éve a Gutenbergre tették.

Hivatkozások

BRUUN, S. (2011), "Denmark user involvement in digital library projects. Making the global local", elérhető:

<http://slq.nu/?article=denmark-user-involvement-in-digital-library-projects-making-the-global-local> (2015. július 15.)

FORD, S. (1994), "The disorder of things" available at: www.nsys.by:8101/kinamen/dunaev/html (2014. március 25.)

FOUCAULT, M. (1991), Discipline and Punish. The Birth of the Prison, Penguin Books, London.

LOTMAN, J. (1981), Blok I Narodnaya Kul'tura goroda in: Mir A. Bloka: Blokovskii sbornik, No 4., Tartuskiy Gosudarstvennyy Universitet, Tartu

McLUHAN, M. (1995), The Gutenberg Galaxy, University of Toronto Press, Toronto, ON.

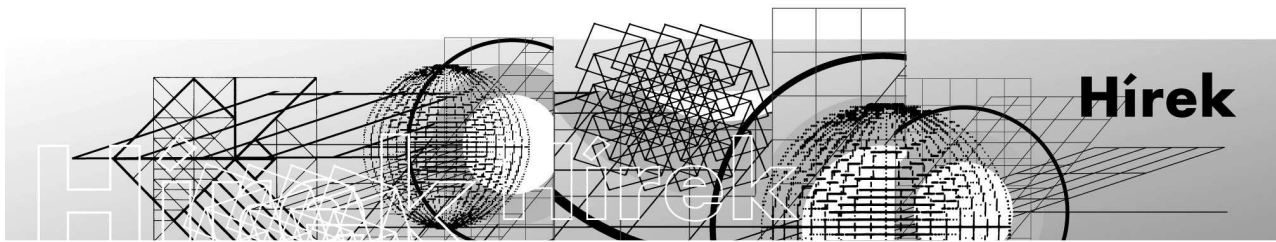
OLDENBURG, R. (1991), The Gread Good Place, Paragon House, New York, NY

VOLODIN, B. (2002), Vsemirnaya istoriya bibliotek, Professiya, Sankt-Peterburg

/EINASTO, Olga: Transforming library communication: from Gutenberg to Zuckerberg. = New Library World, 116. köt. 5/6. sz. 2015. p. 247–263./

(Nemes László
PhD szakos hallgató, ELTE BTK Könyvtár- és
Információtudományi Intézet)

Magyar címerek adatbázisa

Az ország 19 megyéjének és 3 046 településének címere mellett – szöveges magyarázattal kiegészítve – a történelmi Magyarország valamennyi királyi, állami és vármegyei jelképét is bemutatja.

A honlapot egy független szellemi szabadfoglalkozású programozókból és designerekből álló kreatív csapat, a *Design & System* készítette anyagi támogatás nélkül, csupán lelkesedésből és elhivatottságból. A www.magycimerek.hu oldal elindítása több éven át tartó gyűjtés és feldolgozás után vált lehetővé – mondta el ... a társaságot képviselő *Antal Judit* az *MTI*-nek. Mint hozzátette: a közreműködők egy-egy megbízásuk keretében számos esetben dolgozták fel települések címerét is, így olyan tudás és ismeret halmozódott fel, amely ötletet adott egy hiánypótló, 21. századi megjelenésű weboldal létrehozásához.

A könnyen használható, földrajzi keresési lehetőségeket is biztosító adatbázis elkészítéséhez polgármesterek, jegyzők, önkormányzati dolgozók bocsátották rendelkezésre a településeik címereit, továbbá a pontos leírást adó, jelképhasználatról szóló önkormányzati rendeleteket, de sok esetben a címerrel kapcsolatban kiegészítő információkat is közöltek.

Mindezek alapján *Somogyi András* grafikus segítségével több száz magyar címer reprodukcióját készítették el úgy, hogy számtalan esetben korrigálni, pontosítani is kellett a végül nagy felbontásban megjeleníthetővé vált címereket. Az adatbázis a 19 jelenlegi magyar megye címerén kívül a 71 történelmi vármegye jelképét is tartalmazza, emellett 27 mai településrész címerét is bemutatja.

Antal Judit elmondta: Magyarország 3 153 települése közül 107 községnek nem ismert, vagyis valószínűleg nincs címere, a honlap készítői ezért azt is vállalták, hogy ezen önkormányzatok kérésére – heraldikai szakember bevonásával – ellenszolgáltatás nélkül elkészítik az adott település jelképét is.

A magyar címereket feldolgozó adatbázist készítői nevezték a 2015-ben is meghirdetett Az Év Honlapja című versenyre. Ennek technikai ágát október közepén – a saját fejlesztésnek köszönhetően – 100 százalékos teljesítménnyel vezeti a magyar címerek internetes oldala.

/Forrás: *MTI, 2015. október 12./*

(*F. Iné*)

Itt az online nemzeti helynévtár

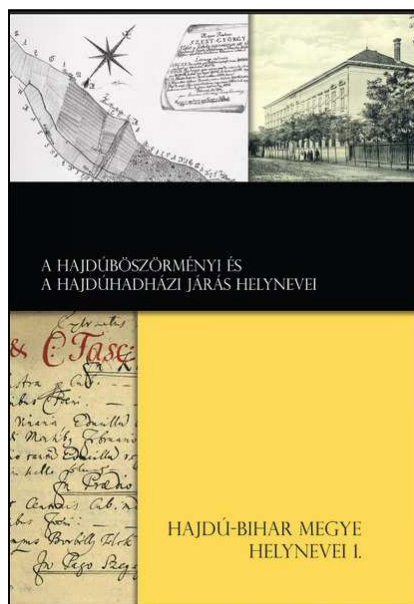
Bemutatták a *Magyar Nyelvstratégiai Intézet* támogatásával megvalósult *Magyar Nemzeti Helynévtár* elnevezésű online adatbázist.

Az intézet igazgatója, *Bencze Lóránt* köszöntőjében elmondta: a nyelvi jelek, így a magyar nemzeti nyelv életben tartása is csak korszerű forráskutatással, valamint az eredmények könnyen hozzáférhető, egyszerre digitális és papíralapú rögzítésével lehetséges. Mint fogalmazott, a Magyar Nyelvstratégiai Intézet azzal a céllal jött létre, hogy tudományosan alátámasztott tanácsadásával elérje a kormányt és az Országgyűlést ezen munkálataik támogatását.

A Magyar Nemzeti Helynévtárat *Tóth Valéria*, a *Debreceni Egyetem* docense ismertette, aki hangsúlyozta, hogy egy olyan folyamatosan bővülő, valamint kutatók és laikusok számára is használható adatbank létrehozása volt a cél, amely képes lehet az összes magyar helynév, valamint minden kapcsolódó adat befogadására és kezelésére. Az adatbázis két részre tagolódik, a forrásanyagokat is felsorakoztató névarchívumra és a jelenleg mintegy 270 ezer térinformatikai adatokkal összekötött helynevet tartalmazó digitális helynévtárra – mondta el a szakember, aki kitért arra is, hogy az online adatbázis lehetőséget ad az 1960-as és 1970-es évek gyűjtéseikor felhalmozott, jórészt kihasználatlan adatok feldolgozására is.

Tóth Valéria rendkívül fontosnak nevezte azt, hogy a gyűjtőmunka immáron Kárpát-medencei léptékben folytatódjon. „A Kárpát-medencei magyarság alapvető érdeke egy teljes nemzeti helynévtár elkészítése” – fűzte hozzá. *Hoffmann István*, a *Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének* vezetője arról beszélt, hogy különösen sürgetővé teszi a nyelvészeti gyűjtőmunka határon túlra való kiterjesztését a magyar nyelv sok helyen tapasztalható gyors visszaszorulása. „Tisztaban kell azonban lenni azzal, hogy a magyar nyelvterület teljes helynévanyagának a feltárása a szakemberek összefogása és az anyagi feltételek megléte esetén is évtizedes munkával érhető csak el” –

hangsúlyozta. A helynévtárak számos szempontból lehetnek fontosak a tudomány szemszögéből, többek között a történészek következtethetnek a vonatkozó adatokból egy-egy terület etnikai, településtörténeti és népességtörténeti viszonyaira is – mondta el előadásában *Kiss Jenő* akadémikus. *Prószéky Gábor*, a *Pázmány Péter Katolikus Egyetem* tanára a rendezvényen a helynevek és a digitális kultúra kapcsolatáról beszélt, kiemelve, hogy a helynevek kezelése jelenleg még komoly problémát okoz a számítógépeknek, azonban ezen a jövőben segíthet a Magyar Nemzeti Helynévtárhoz hasonló digitális adatbázisok építése.

Az eseményen bemutatták a Hajdú-Bihar megye helynevei sorozat első kötetét is, amely a hajdúböszörményi és a hajdúhadházi járások helynévanyagát tartalmazza, a kötetet a szerkesztő, *Bába Barbara* nyelvész ismertette.

/Forrás: http://mandarchiv.hu/cikk/4790/ltt_az_online_nemzeti_helynevtar/

(F. Iné)

Európai felhőkezdemenyezés jön

Az *Európai Unió*ban a közeljövőben a digitalizálás, az informatikai képzés és az adatbiztonság lesznek a legfontosabb témák.

Közel egy éve van hivatalban *Günther Oettinger*, az *Európai Unió* digitális területért és társadalomért felelős biztosa. „A digitalizálás a legfontosabb dolog, ha Európa a jövőben is meg akarja őrizni és ki akarja építeni a versenyképességét. Ezen dolgozom teljes meggyőződéssel. Még most is vannak, akik szkeptikusan fogadnak, de egyébként jó visszajelzéseket kapok. Megpróbálom a stábommal a dolgokat előrevinni, megkísérlem elérni, hogy valamit kezdjünk Európa digitális alárendeltségének problémájával és úgy hiszem, hogy ez egész jól sikerül. A kampányaimat biztosan folytatni fogom, mivel meg kell győznünk a politikai, a gazdasági és a szakszervezeti döntéshozókat arról, hogy a digitalizálásnak az adott területen elsőbbséget biztosítsanak. A digitális ipari forradalom kapcsán nem a jogszabályokon van a hangsúly, hanem a szabványokon és a jövő gyárának kutatási projektjein” – jelentette ki.

A politikus hozzátette, hogy decemberben betervezik a szerzői joggal kapcsolatos törvénycsomagot, majd jövő ősziig még számos törvénytervezetet nyújtanak be. Utóbbiak között lesz például egy átdolgozott televíziós irányelv, amely arról szól majd, hogy a televíziós korhatárjelölések miként alkalmazhatók a YouTube esetében. Azt szeretné, hogy minden egyes európai tagország vállaljon kötelezettséget arra, hogy növeli az IT-képzési helyek számát. Emellett jobb kereskedelmi ajánlatokra van szükség és ott van az európai uniós befektetési alap is, amelyet digitális célokra (szuperszámítógépek építése, internetkapcsolatok kiépítése stb.) használna fel. Kérdéses ugyanakkor, hogy mennyi pénzt tudnak fordítani a hátrányos helyzetű fiatalok és a munkanélküliek infor-

matikai továbbképzésére, ez az *Európai Unió* költségvetésétől függ.

Oettinger szeretne még több pénzt elkülöníteni a nagy sáv szélességű internethálózatok kiépítésére. Úgy véli, hogy az adatbiztonság szempontjából a cégegyenesben vannak, hiszen hamarosan elfogadják az első európai uniós adatbiztonsági törvényt. Ezzel bizonyos szabványokra építenek, bevezetik az átláthatóságot és – a hackertámadások vagy az ipari kémkedések esetén – a cégekre vonatkozó jelentési kötelezettségeket. Utóbbi kapcsán nehezíti a helyzetet, hogy néhány tagország az adatbiztonságot a belbiztonság részének és ezzel tisztán nemzeti hatáskörnek tekinti.

Az *Európai Unió* digitális területért és társadalomért felelős biztosa végül leszögezte, hogy előkészítenek egy európai felhőkezdemenyezést, amelyről a héten egyeztet majd Párizsban *Jean-Claude Juncker*, az *Európai Bizottság* elnöke, valamint *Angela Merkel* német kancellár és *François Hollande* francia elnök. Ez egy „Cloud-Airbus” lesz, amely a legmagasabb kiberbiztonsági követelményeknek is megfelel és lehetővé teszi az iparnak, hogy a fontos adatokat a felhőkörnyezetben tárolja. A projektben többek között a *Fraunhofer Intézet* vesz részt.

/Forrás: <https://sg.hu/cikkek/115473/europai-felhokezemenyez-es-jon/>

(F. Iné)

Könyvtár- és információtudomány a porondon: MACIVA – KITI együttműködés

Kultúránk egyetlen területe sem újulhat meg, fejlődhet korszerű keretek között múltja tudományos igényű rendszerezése, öröksége feldolgozása, illetve a 21. századi működéséhez szükséges korszerű elektronikus tartalomszolgáltatási rendszerek, adatbázisok nélkül – emelte ki *Fekete Péter*

miniszteri biztos, a *MACIVA (Magyar Cirkusz és Varieté Nonprofit Kft.)* igazgatója azon a projektindító tájékoztatón, melyre az *ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézetével (KITI)* tervezett szakmai együttműködés első közös rendezvényeként, a BTK Kari Tanácstermében került sor 2015. szeptember 28-án (hétfőn) 17 órától.

Az intézeten keresztül a kar és az egyetem minden érdeklődő hallgatója és oktatója, illetve a szakmai közönség számára is nyitott a projekt, melynek célja a megújuló hazai cirkuszkomplexumba tervezett *Magyar Cirkuszművészeti Információs Központ* és *Adattár* létrehozása – fejtette ki *Kiszl Péter* intézetigazgató (ELTE BTK KITI).

Cirkuszművészetünk múltja, a vándorcirkuszi hagyományok mellett térségünk egyetlen, a Városliget történetéhez is kötődő épített cirkuszával szinte feltáratlan, miközben élő és fejlődő jelennel büszkélkedhet a klasszikus és modern, alternatív cirkuszi kísérletek területén is. A kari tanácsterem falai között szokatlan élményként egy artista növendék mutatványa illusztrálta a cirkuszi produkciók évszázadok óta változatlan hatását.

Az interdiszciplináris kutatási lehetőségek kezdő lépéseként a meglévő céginformációk, a megőrzött vállalati dokumentumállomány megtekintését, felmérését ajánlotta Fekete Péter igazgató. A témában elmélyülésre motiválhatják könyvtáros és más szakos hallgatóinkat a projekt által kínált hosszú távú lehetőségek, hiszen a tervezett – közösségi térként is működő – szakmai információs központban munkatársakra is szükség lesz. A Kiszl Péter intézetigazgató és Fekete Péter miniszteri biztos kézfogásával újtárra indított együttműködés következő állomására a Fővárosi Nagycirkuszban kerül sor, ahol az épület és az irattár bejárásához egy előadás megtekintése is kapcsolódik. Az érdeklődők jelentkezését a lis.elte.hu/maciva weboldalon várjuk.

/Forrás: <http://elte-lis.blogspot.hu/2015/10/BTK-KITI-MACIVA.html/>

(F. Iné)

Újabb egyezményt akarnak az USA-val az EU vezetői

A *Safe Harbour 2* megállapodás elfogadása mellett elsősorban Németország és Franciaország lobbizik. Az *Európai Unió Bírósága* nemrég érvénytelennek nyilvánította az *Európai Bizottság* azon határozatát, amely megállapítja, hogy az USA megfelelő védelmi szintet biztosít a továbbított személyes adatok számára. *Max Schrems*, a Facebookot beperelő fiatalember – érthető módon – üdvözölte a döntést és azt remélte, hogy ez egy mérföldkő lesz az online magánszféra védelme felé vezető úton. Most Németország és Franciaország képviselői jelezték, hogy minél előbb megkötnék az Amerikai Egyesült Államokkal az új megállapodást.

Vera Jourova, az Európai Unió igazságügyi biztosa közölte, hogy már le is folytatta az első megbeszéléseket az amerikai féllel és novemberben Washingtonba fog utazni. A cél ugyanis a tárgyalások minél gyorsabb lezárása. „Hiszem, hogy az Amerikai Egyesült Államoknak is gazdasági érdeke, hogy viszonylag gyorsan újratárgyaljuk ezt a dolgot” – jelentette ki *Heiko Maas* német igazságügyi miniszter. A politikus találkozott az európai uniós kollégáival Luxemburgban és azt nyilatkozta, hogy egy olyan egyezményt kell kötni, amely lehetővé teszi az Európa és az USA közötti adatcserét.

Christiane Taubira francia igazságügyi miniszter is azt emelte ki, hogy ebben a kérdésben gyorsan kell dönteni, mert nem akarják azt kockáztatni, hogy egyrészt jogi vákuum alakuljon ki, másrészt azt sem lehet, hogy ne legyen adatvédelem. Franciaország álláspontja az volt, hogy a *Safe Harbour* megállapodást amúgy is át kellett volna dolgozni, hogy biztosítsák a megfelelő adatvédelmi színvonalat.

Günther Oettinger, az Európai Unió digitális területét és társadalomért felelős biztosa szintén azt hangsúlyozta, hogy Brüsszel a *Safe Harbour* gyors pótlásában reménykedik. Ez lenne a legjobb, pont a sok közepes vállalkozásnak is, amelyek most bizonytalanok.

/Forrás: <https://sg.hu/cikkek/115184/ujabb-egyezmenyt-akarnak-az-usa-val-az-eu-vezetoi/>

(B. Bné)

Elsősorban a Facebooké az internet?

A *The Pirate Bay* alapítója úgy véli, hogy a globális IT-cégek ellen sokkal keményebben kellene fellépni.

„Elsősorban a Facebooké az internet, amennyiben pedig országokról beszélünk, akkor az Amerikai Egyesült Államoké. Onnan származnak ugyanis azok a vállalatok, amelyek meghatározóak a világhálón. Az USA akár a hazafiasságra hivatkozó, akár más törvény segítségével eldöntheti, hogy mi történjen és az amerikai kereskedelmi minisztériumnak komoly befolyása van az internetdoménekkal foglalkozó ICANN nevű szervezetre. Mindez azt jelenti a felhasználók számára, hogy az Amerikai Egyesült Államok szabályainak kell engedelmessé válniuk, s e szabályok mögött olyan morális és etikai dolgok vannak, amelyeket nem osztanak mindenütt.” – jelentette ki *Peter Sunde*, a *The Pirate Bay* és a *Flattr* létrehozója.

„Ebben az egész kérdésben azonban nem önmagában az USA jelenti a problémát, hanem az, hogy egyetlen ország tölt be meghatározó szerepet. Az internet technikája decentralizált, de az, ahogyan használjuk, már nagyon is központosított. Ennek oka abban rejlik, hogy kényelmesek vagyunk és bízunk a cégekben. Ezért olyan ez, mint amikor ásunk egy egyre mélyebb gödröt, ugyanakkor nem viszünk magunkkal létrát, amely segíthetne később kimászni a gödörből.” A 37 éves IT-szakértő kifejtette, hogy az országoknak kellene rendelkezniük az IT-infrastruktúrákkal, napjaink viszonyaira viszont az jellemző, hogy a sok vállalkozás szempontjából a Facebook fontosabb az utaknál is.

„Az *Európai Unió Bíróságának* döntése a társadalom szempontjából mindenképpen jó, de ez csak az ezer csatából egyetlen megnyert ütközet. Attól félek, hogy az

emberek csak ezt a győzelmet fogják látni, de közben elfelejtik majd a vereségeket. Megnyertük az ACTA és a SOPA egyezmények elleni harcot, de ezek más néven (TPP, TTIP stb.) folyamatosan visszaköszönek. Egészen addig zajlanak a próbálkozások, amíg az egyik erőfeszítést siker nem koronázza. A szerzői és más jogok, például a szabadalmak esetében még sokkal rosszabb a helyzet, ott ugyanis naponta elveszítjük az adataink feletti hatalmat, s mindannyian segítünk az Apple, a Facebook és a Google infrastruktúrájának a felépítésében. Azt hiszem, ez ellen nem lehet tenni, mert az emberek akarják e konszernek termékeit.”

„Az egyetlen megoldás az lehet, hogy a kormányok felszabdalják ezeket a társaságokat, s eldöntik, hogy azok mit tehetnek és mit nem. Azt kellene mondani, hogy ha az adott vállalat nem tartja be az egyes országok törvényeit és morális előírásait, akkor mehet, amerre lát. Ennek lehetne egy olyan következménye, hogy az adott állam polgárai nem használhatnák az érintett cég szolgáltatását, de ha az Európai Unió a félmilliárd lakosával gyakorolna így nyomást, akkor a konszerneknek változtatniuk kellene.” – véli *Peter Sunde*.

A lényeg azonban nem is ez lenne, hanem az, hogy az emberek végre gondolkodni kezdjenek a morálról és arról, hogy miért úgy működnek a dolgok, ahogy. A mai cégek elbújhatnak a jog mögött, mert az nem fejlődik kellő gyorsan a technológiák alkalmazása tekintetében, ezért fontos, hogy ne a jogról, hanem a morálról beszéljünk. *Peter Sunde* februárban arról beszélt, hogy rég elveszítettük a digitális szabadságért folytatott harcot és a mai világháló csupán egy központilag irányított lát-szatdemokrácia.

/Forrás: <https://sg.hu/cikkek/115237/elsosorban-a-facebookoke-az-internet/>

(B. Bné)

E számunk megjelenését önkéntes munkájával segítette:

Berke Barnabásné
Drótos László
Fodor János
Fonyó Istvánné
Hegyközi Ilona
Kiszi Péter
Nemes László
Sári Mihály
Sebestyén György